

Telve

2023 / 9

Dil, Düşünce ve Edebiyat Dergisi

"Başlamak gerek yeniden hayata
Dedi bir geceyarısı çırpınan saat"

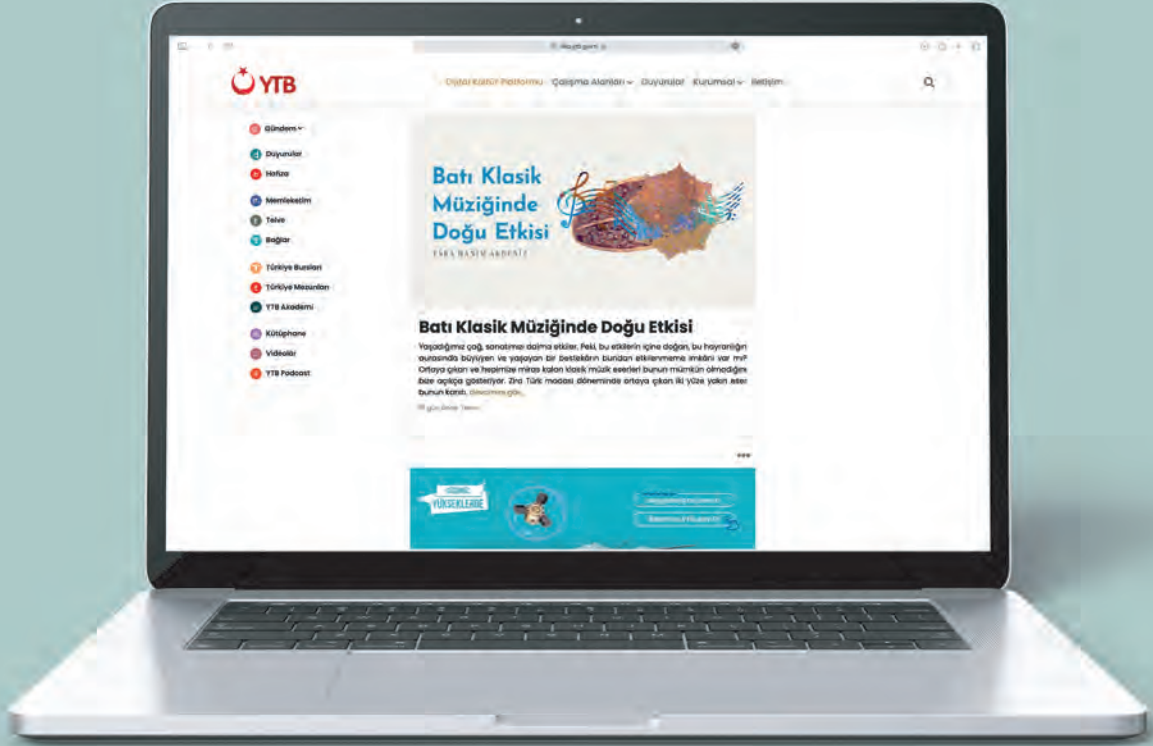
DENEME
Yurt Dışında
Kendini Bulmak

DOSYA
OLUŞUM
ROMANI

İNCELEME
Hayy Bin Yakzan
ve Hakikati Arayış

Türkiye ve dünyanın dört bir yanından dil ve gönül bağımızın olduğu coğrafyalarla ilgili haberler, kültür-sanat içerikleri, videolar, infografikler, özel dosyalar ve önemli portreler yeni çatımız **Dijital Kültür Platformu**'nda sizlerle.

Yurt dışında yaşayan Türkler, soydaşlarımız, akrabalarımız ve dünyanın her yerinden Türkiye gönüllüleriyle birlikte kıtalararası bir yolculuğa çıkıyoruz; çünkü **dünyanın her köşesinde biz varız.**

www.ytb.gov.tr/dijikup

Telve dergisinden herkese merhaba

Telve dergisinin dokuzuncu sayısı huzurlarınızdayız. Fakat bu kez heyecanımıza hüznün ve yas karıştı. Belki de ülkemizin en buhranlı döneminden geçiyoruz; umutlarımızın, canlarımızın, tarihimizin molozlar altında kaldığı bir dönemde edebiyat ve sanat adına bir şeyler söylemek, başımızı güneşe çevirmek istiyoruz. Önümüz bahar, sonra yaz... Doğada bir canlanış, uyanış var. Tomurcuklanan dalların güzelliğine bakıp dertleniyoruz. Çünkü 6 Şubat ve geride bıraktığı acılar hâlâ taptaze!

Bilinsin ki; memleketimizin başına bir hâl geldiğinde, nerede olursak olalım, bizim de canımız aynı ölçüde yanar. Aradaki mesafeler bir anda anlamını yitirir. Kilometreler sadece birer rakamdır ve gönüller arasında hükümsüzdür. Vatan topraklarında ağlayan bir kalbin atışı dünyanın bütün kıtalarında eş zamanlı işitilir.

Bu sayımızın içeriğini depremde önce hazırlamakla birlikte, konumuzu “Bildungsroman / Oluşum Romanı” olarak belirlemiştik. İnsanın ruhsal gelişim ve oluşumunu ele alan bu türü konuşmanın belki de en doğru

zamanlarından birindeyiz. Özellikle içinden geçtiğimiz şu zor günlerde hayatın bizi değiştirip dönüştürdüğü sonsuz bir oluşumun içerisindeyiz. Yaşadığımız felaketi anlatabilecek kelimelerimiz, cümlelerimiz, noktalarımız ve virgüllerimiz yok... Ateşin düştüğü yerle ısısının yayıldığı yerin ortasından bir yerden edebiyata tutunmaya çalışıyoruz.

Oluşum romanlarında toplum ve hayattaki rolümüzü bulmamıza vesile olan bir olay anlatılır. Çünkü musibetler dönüştürücü özellik taşır, kişinin olgunluğa ulaşmasına aracı olur. Aşılması gereken zorluklar ve atlatılması gereken badirelerin olmadığı bir oluşum romanından söz etmek mümkün değildir. Hayat için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. İşte bu sayıda kahramanların aydınlanma süreçlerine hep birlikte şahitlik etmeye çalışacağız.

Her sayıda olduğu gibi bu sayımızda da yeni yazar arkadaşlarımızı ağırladık. Siz de aramıza katılmak isterseniz, bize ulaşın. Fikir, öneri ve yorumlarınızı bekliyoruz.

Sevgiler

Fatma Türk & Zümra Ufuk

Telve

İmtiyaz Sahibi: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı adına Abdullah Eren Yayın Yönetmeni ve Yazı İşleri: Ali Işık Yayın Danışmanı: İsmail Yıldız Genel Editör: Firdevs Çağlar Yayın Koordinatörü: Elif Neslihan Güney İçerik Editörleri: Büşra Akyüz Tunç, Duygu Er Quilichini, Ecem Tuba Hızarcı, Ertuğrul Sabuncu, Fatma Türk, Rumeysa Öztürk, Yavuz Coşkun, Zümra Ufuk **Tasarım:** Yasin Çetin **İletişim:** Oğuzlar Mah. Mevlana Bulvarı No: 145 PK: 06520 Balgat Ankara Tel: 090 312 218 40 00 Mail: telve@ytb.gov.tr, dergitelve@gmail.com

Kapak Sözü: “Başlamak gerek yeniden hayata / Dedi bir geceyarısı çırpınan saat” Sezai Karakoç

Yayın Türü: 3 Aylık Süreli Yayın, **Basım Tarihi:** Mayıs 2023, **Baskı:** Ankara Ofset Basım Matbaacılık Ltd. Şti. Zübeyde Hanım Mah. Sebze Bahçeleri Cad. No: 93/43-44 İskitler Tel: 0312 384 50 63 Faks: 0312 384 50 66 Altındağ / ANKARA www.ankaraofset.com.tr Sertifika No: 17937: 93/43-44

www.ytb.gov.tr

Abdullah EREN

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı

İnsan, “dâr-ı dünya” dediğimiz yeryüzüne “eşref-i mahlûkat” vasfıyla geliyor. Hayatın ve mevcudatın kendine has nizam ve hakikati içinde kusursuz ve kesintisiz bir akışın, fasılasız bir işleyişin içine doğuyor. Başlarda korunup gözetilmeye muhtaç olan insan zamanla büyümeye, konuşmaya ve yürümeye başlıyor. Etrafında olan biteni fark ediyor, onlara ad ve kulak veriyor, şeyleri idrak ediyor ve “bilerek” yaşamaya başlıyor. Bu süreci erginlik, kemâle erme ve ihtiyarlık takip ediyor. Yolun sonunda nihayet veda vakti gelip çatıyor ve insan terk-i dünya edip ebedî âleme irtihal ediyor.

Aristo, sanatın âlâmet-i fârikasını işaret ederken onun tikel manada hayatı ve kişileri değil, umumi olanı ve özü aksettirdiğini söyler. Ona göre sanat, evrensel olanı merkezine alır ve “olması mümkün olanı” yansıtır. Bu, bir yanıyla gerçeklik anlamına gelir. Yani sanat (ve bir sanat biçimi olarak edebiyat), muhtemel bir gerçekliğin yansıma sahasını oluşturur. Realiteyi, oluşu ve akışı temsil eder. Hayat bize, insan ve gerçeklikten muhtelif kesitler getirir, bu kesitleri muhayyilemiz ölçüsünde birleştir-memizi, onlar üzerine düşünmemizi ve onlarda kendimizi bulmamızı ister.

Roman da böyledir. Bir romanın kurgu ve olay örgüsü içerisinde bizler, kahramanın –veya anti kahramanın– hikâyesini okur, o hikâyede kendimize ilişkin bir şeyler arar, kendimizin bir yanını görmeye çalışırız. Metnin kurmaca olduğunu bildiğimiz hâlde, onunla aramızda bir bağ kurmaya çalışırız. Bu, meydana getirilen sanat eseriyle onun ayrılmaz bir parçasını oluşturan insan arasındaki kadim ve asli münasebettir. Muhatabı ve esas konusu insan olmayan eser anlamsızdır, hiçbir şeydir.

18. yüzyıl Alman edebiyatında ortaya çıkan “Bildungsroman” da, insanın hayat serüveni içinde başından geçen olaylar neticesinde ulaştığı kemâlât sürecini tahkiye eder. Bu olgunlaşma süreci, roman kahramanının etrafında gelişen hadiseler eliyle müşekkel bir hâl alır ve son kısımda toplum ve roman kahramanı için (çoğu zaman) müspet bir sonuca bağlanır. Herkes için hayırlı olan ya da “olması gereken” olmuştur ve bu bir mücadelenin; insanın kendisiyle, içinde var olduğu toplumla ve meydan okuduğu şartlarla olan boğuşmasının bir ürünüdür.

Zaman içinde Avrupa ve dünya edebiyatında da yaygınlık kazanan Bildungsroman’ın en önemli örneklerini Goethe, Jean-Jacques Rousseau, Herman Hesse, Thomas Mann, Charles Dickens, James Joyce, Voltaire, Jack London, J.D. Salinger ve Harper Lee gibi ünlü yazarlarda görüyoruz. Bu roman türünde pek tabii ki Türk edebiyatında da önemli eserler verildi. Söz gelişi Ahmet Hamdi Tanpınar, Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa, Sabahattin Ali, Tarık Buğra ve Cevat Şakir Kabaağaçlı gibi usta kalemlerin bazı romanları Bildungsroman’ın temel hususiyetlerini ihtiva eder.

Türk diaspora edebiyatında son dönemde adından sıkça söz ettiren *Telve* ekibi; insan, hayat ve edebiyat ilişkisini bu kez Bildungsroman dosyası üzerinden ele alıyor. Birbirinden güzel şiir, öykü, deneme ve dosya yazılarının yer aldığı dokuzuncu sayımız, okurlarını yine büyük bir heyecanla karşılıyor. Bununla birlikte, dergimizin çizerleri de hepimizi derinden sarsan deprem felaketini söze dökmeden dile getiriyor.

Bu dopdolu sayıda emeği geçen *Telve* yazarlarına teşekkür ediyor, tüm okurlarımıza saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

ÖYKÜLER

- 6 / Rumeysa Öztürk **Can Bulmak**
9 / Fatma Türk **Oda 412 X-Ray Sıçraması**
13 / Zeynep Zuhal Kılınç **Ağrı**
15 / Elif Neslihan Güney **Kiraz Kurusu**
18 / Zümra Ufuk **Yok Hâli**
20 / Melissa I. **Berlin Hermannstraße**
24 / Cennet Çim Ekincier **Dedemin Atları**
26 / Esra Hanım Akdeniz **İsim Alışverişi**
28 / Yasemin Kelkit **Frekans**
30 / Mihriban Harbi **Köyün Ayıbı**
32 / Ecem Tuba Hızarcı **Göklerde İki Pencere**
34 / Merve Fatma Ören **Yemyeşil**
36 / Zeynep Yaman **Kim Daha Canlı?**
38 / Belkıs Kılıç **İki Çehre**
42 / Nüket Durur **Sonuç: Error!!!! ##'*****
46 / Azîze Avcı Maraşlıoğlu **Bir Oda Münasebeti**

DOSYA | OLUŞUM ROMANI

- 50 / Fatma Türk **Dünden Bugüne Bildungsroman**
52 / Zümra Ufuk **Ülkelerine Göre Bildungsroman Örnekleri**
55 / Elif Neslihan Güney **Örnekleriyle Alman Oluşum Romanı**
(Goethe-Hesse-Hahn)
61 / Mehmet Akif Çelik **Hayy Bin Yakzan ve Hakikati Arayış**
64 / Aslı Gökçe Kaya **Bir Oluşum Romanı Olarak Fatih - Harbiye**
66 / Merve Fatma Ören **Hayatın Kararsızlığında İdeal Hayaller**
68 / Fatma Türk **Bülbülü Öldürmek ve Ebeveyn Etkisi**
72 / Zümra Ufuk **Martin Eden'in Yükselen Çöküşü**
76 / Ecem Tuba Hızarcı **Oluşamamanın Portresi**

ŞİİRLER

Münire Eslem Bozkurt **Toprak / 78**

Ayşe Üstündağ **Karlsruhe / 79**

Aslıhan İnce **Eylül / 81**

Talib Ensar Dutak **Süzülen Leke / 82**

Şebnem Hamurcu **Maskeli Balo / 83**

Nezahat Ceylan **Orion'a Mektuplar I / 84**

Yasemin Kelkit **La Fin Du Monde / 85**

Tuana Yüksel **Kelimelerin Cenazesi / 87**

Aykut Kaya **52/36 / 88**

Şevket Sezer **Taşın Adamlar / 89**

Zeynep Zuhail Kılınç **Dünyadan Düşenler / 90**

Halil Aykut İnce **Koza / 91**

Clemens Brentano **Methal / 92**

DENEMELER

94 / Yasemin Kelkit **Via Dolorosa**

97 / Münire Eslem Bozkurt **Kaf'a Sesini Ver**

99 / Aslıhan İnce **Uzakların Şarkılı Sesi**

102 / Nazlı Balcı **Köklerim Tamamlanmamış Benliğimdir**

104 / Semine Çavuş **Kızıl Gökyüzü**

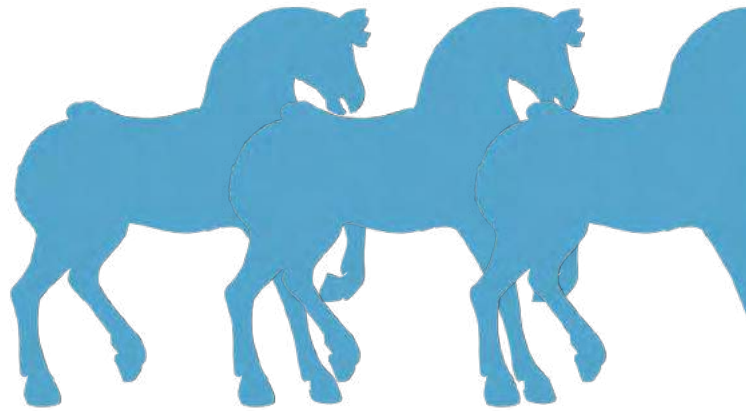
106 / Dilara Nur Karayel **Caddelerden Sokaklara**

108 / Elif Kılıç **Beklemenin Sırrı**

110 / Ayşe Yaya **Yurt Dışında Kendini Bulmak**

TELVE MASABAŞI SOHBETLERİ

112 / Oluşum Romanı

Can Bulmak

RUMEYSA ÖZTÜRK

Bana ve benim gibilere cansız diyen insanoğluna şaşarım. Camdanım diye canım yok sanırlar. Bilen bilir, bizimkisi de bir yazgı.

Döbling, Viyana. Uzun yıllar Avusturyalı bir ailenin müstakil evinde yaşadım. Kimi zaman salonun vitrininde, kimi zaman Christa ile Heinrich’in yatak odasındaki makyaj masasının üzerinde konumlandım. Beni genelde diğer camdan kutuların yanına koyarlardı. Biri büyük, diğeri küçük, üçlü bir gruptuk. Christa altın, inci, zümrüt takılar koyardı içimize. Çoğu doğum günlerinde, isim günlerinde ya da Noel’de gelen hediyelerdi. Benim içime daha çok irili ufaklı küpelerini koyardı Christa. Heinrich’in eve uğramaz olduğu zamanlar masasının önündeki pufa oturup saçlarını tararken göz ucuyla bize bakar, kapağımızı açar, kapar, tekrar açar, uzun uzun bakar, tekrar kapardı. Aklından neler geçirdi bilmezdim ama gözlerinin buğulandığını anlardım.

Bir gün Christa yatağında ölüverdi. Kızı gerekli cenaze işlemlerini soğukkanlılıkla hallederken kaşla göz arasında evin boşaltılması için de aracı firmayla anlaştı. Üç adam, kamyonla gelip bu iki katlı evde ne var ne yoksa topladı. Önce iri eşyaları çıkardılar, son-

ra bizim gibi ufak tefek şeyleri gazete kâğıtlarına sarıp kolilere yerleştirdiler. Christa’nın odasından böyle apar topar çıkarılacağımı hiç düşünmezdim.

Aradan ne kadar zaman geçti bilemiyorum. Günün birinde kendimi bir antika pazarında, saks mavisi bir örtünün üzerinde buldum. İki yanımda, Christa’nın evinden tanışık olduğum diğer cam kutular vardı ama içimdeki küpeleri başka küpelerle bir araya, başka bir kutuya koymuşlardı. Benim içim boştu. Etrafımda kitaplar, çerçeveler, kristal kâseler, porselen fincanlar vardı. Uzun bir süre oradan oraya kolilerde gezdik. Bir cumartesi günü iki kadın benim olduğum tezgâha yanaşıp satıcıya “Ne kadar?” diye sordu. Tezgâh sahibi bir rakam söyledi. Kadınlardan biri “Biraz indirim yapsanız, diğerlerini de alsam” diye rica ettiyse de satıcı beyimiz oralı olmadı. “İster alın, ister almayın, fiyat budur” dedi. Kadıncağız cüzdanını, çantasını, hatta ceplerini yokladı ama sadece beni alacak kadar parası çıktı. Haftalardır depoya tezgâh arasında mekik dokumaktan bitap düşmüştüm. Şimdi başka birinin evine gidecek olmama sevinebilirdim. Bir yandan içim buruktu. Keşke Christa’nın evindeki gibi diğer kutularla yan yana olabilseydik. Eline geçen bir gazete kâğıdına sarıp poşete koydu tezgâh sahibi beni.

Kendimi bildim bileli bir arada olduğum dostlarımdan ayrı düşüverdik.

Aylarca beni satın alan kadının odasında, poşetin içinde kaldım. Karanlık, sonu gelmeyen bir bekleyişti. Günün birinde birçok eşyayla birlikte tıka basa dolu bir bavulda dağları tepeleri aşıp Türkiye'ye geldim. İstanbul'da hummalı bir koşturmanın içine düştüm. Sonunda küçük bir evin küçük bir odasında, bir dolaba yerleştirildim. Zamanla isminin Tuğba olduğunu ve Talip adında biriyle yuva kurduğunu öğrendiğim kadın, Christa gibi sevdi beni. İçime küpelerini yerleştirdi. Yanıma birçok başka kutu, aynalar, taraklar, kokular koydu. İki, üç yıl geçmiş, bu yerime iyiden iyiye alışmışım.

Üsküdar, İstanbul. Bir akşam ilginç şeyler oldu. Talip, içimdeki küpeleri çıkarıp bir poşete koydu beni. Evden çıkarken yanında götürdü. Neler oluyor diye şaşırmışım. Çiçekçiye uğrayıp kırmızı bir gül aldı, gülün yapraklarını tek tek koparıp tabanıma yerleştirdi. Sonra beni efsunlu bir yere götürdü. Bu esrarın kaynağı varlık âleminin yegâne sebebiymiş, burada başıma gelebilecek en güzel şeyi yaşayacakmışım meğer. Anlatmak ne mümkün, bu kadar oluyor işte.

İçeride bulunanların büyüklerinden biri çok uzak yollardan getirdiği mübarek telleri parmak uçlarıyla tutarak ve daima bir şeyler fısıldayarak içimdeki gül yapraklarının üstüne büyük bir özenle yerleştirdi. Allah'ım! O anda, oracıkta binbir parçaya bölünecektim. Nasıl kendimden geçtim, nasıl bayram ettim. Allah'ım! Binlerce şükrettim.

O gece ihtiyar zatla Talip arasında “sana emanet, zamanı gelince alırsız - peki efendim, siz ne buyurursanız” gibi veya buna benzer bir konuşma geçti. Sabah olunca genç adam kalkıp işe giderken yolda hep bir şeyler fısıldıyordu bana bakarak. Eve dönerken de böyleydi.

Tuğba, kapıda Talip'in elinde beni görünce “Ne oldu, bu nedir, benim cam kutum değil mi bu?” dediyse de Talip sessiz kaldı. Beni usulca masaya bıraktı. Derin bir nefes aldı. Yüzü parladı. Evi bir anda gül kokusu sardı. İçimde ne olduğu anlaşılmıca genç kadın görüp iştiklerine inanamadı. Gözleri buğulandı. O da hemen bir şeyler fısıldamaya başladı. Yanaklarından ağır damlalar süzüldü. Sadece bana baktılar. Dakikalarca. Sadece bana. Kapağıma titrek ellerle dokundular, beni, nasıl anlatsam, bir bebeği, bir kediyi, bir ni-

neyi sever gibi sevdiler. Aralarında sessiz konuşmalar geçti. Döne dolaşa aynı şeyleri fısıldadılar.

Bir süre sonra Talip, “Bekliyorlar, gitmem lazım,” dedi. “Bu kutuyu güzel bir örtüye sarmalı” dedi karısı. “Evdeki en güzel örtüye...” Dolapları altüst etti, bulduğu her kumaşı kucaklayıp getirdi salona. Beni altın sarısı bir tüle, pullu güpüre, son olarak ipek bir örtüye sardılar. Tüm bunları hep aynı şeyleri fısıldayarak sarıp, açıp, tekrar sarıp, tekrar açıp, tekrar sardılar. Sonunda “oldu galiba...” diyerek tebessümle birbirlerine baktılar. Talip, benimle evden çıkarken ikisinin de yüreğinin burkulduğunu sezer gibiydim.

Bir merasimde buldum kendimi. Sohbet ediliyor, uzun uzun bir şeyler okunuyordu. “Cemâlinle ferahnâk et...” diyordu yanık sesli bir adam. Sırasıyla ipekler, pullu güpürler, tüller açılıp serilirken ben de gül gibi açtığımı hissediyordum. Orada bulunanlar içimdeki eşsiz cevhere yaklaşp muhabbetini izhar ederken gözler doluyor, yürekler titriyordu. Hep aynı fısıltı, hep bir ağızdan nihayet yüksek sesle salonu dolduruyordu.

Günün sonunda olmasından imtina ettiğim şey oldu. İçimdekini benden aldılar... İçimi kana buladılar mı deseydim? Sadece gül yapraklarını bıraktılar. Beni görünmez bin parçaya böldüler. Aahh, Allah’ım!

Talip beni eve getirdiğinde yine usulca masaya bıraktı. Karşıma geçip oturdular. Tuğba derin bir nefes aldı. Yine ağır damlalar süzüldü yanaklarından. Bu kez

mahzunluktan. Konuşmadılar. Sadece bana baktılar. Sadece bana.

Ertesi gün evin en güzel yerine, gözlerinin önüne koydular beni. Her önümden geçişlerinde aynı şeyi fısıldamaya devam ettiler. Kimi zaman yaklaşp kapağımı açtılar, içimdeki kokuyu içlerine çektiler. Birbirlerinden gizli yaptılar bunu.

Bu âlemde nerede başladığını bilemediğim hayatım, Viyana yıllarım, pazarda satılıp İstanbul’a geldiğim günler, hayır, hayır, ne Christa’nın ne de Tuğba’nın cam kutusuydum artık. Eski ben değildim. Tüm o yalnızlıkları, yerimi yadırgamaları, alıştım sanmaları, karanlık bekleyişleri bu kutlu kavuşma için yaşadığımı çok sonra anladım.

İçimdeki gül yaprakları hiç solmadı. Onlar bana yandı, ben onlara.

RUMEYSA ÖZTÜRK

Avusturya – Viyana

161069161069161069161069161069

Oda 412

X-Ray Sıçraması

FATMA TÜRK

kolu çekmeyecektim. Sarı ışıktaki geçen sü-
rücünün tereddüdü vardır hâlbuki bende.
Durmakla geçmek arasında kalan ve genelde
durmayı seçen ben, röntgenin ikaz ışığını dikkate al-
mamıştım. Oysa hastanede sarıdan sonrası kırmızıdır,
yani arıza var demektir. Kendi kendine yeşile dönmez
ışık, dışarıdan müdahale gerekir.

Epeyce bunaldığım günlerden biriydi. Hastaların
şikâyetleri, mantık dışı soruları ve hiç gülmeyen su-
ratları bezdirmişti beni. Sadece emirleri yerine getiren
ama kimseyi memnun edemeyen hemşirelerden biriy-
dim. İşe yaramaz hissediyordum kendimi. “Hastanın
röntgeni çekilecek” dedi doktor. Arızalı diyemedim,
susmayı tercih ettim. Sızlanmak yerine çözüm bul-
mak öğretilmişti bize. Başhemşirenin sözleri yankı-
landı zihnimde: “Işık yandı diye bozulmadı ya hemen,
sarıdan sonra kaç defa kullandım ben, bahane bulma-
yın, çalışın!”

Hasta, kurşun önlüğü giymiş bekliyordu. Kolunu pla-
kanın üzerine yerleştirdim. “Hiç kıpırdatmadan bek-
leyin,” deyip yanından ayrıldım. Geçmezdi o birkaç
saniye, hasta için ne büyük eziyetti. Bir tebessüm bile
edemez insan. İçinin fotoğrafını çektirirken kim gü-

lümserdi ki! Yanıp sönen sarı ışığa rağmen kolu çek-
tim. Röntgen cihazının kolunu değil de el bombasının
pimini çekmişim sanki. Patlama sesinin gürültüsüyle
yere kapaklandım. Bir anda duman içinde kaldı orta-
lık. Ne olduğunu anlayamadım. Kulağım feci şekilde
çınlıyor, dışarıdan patlama sesleri gelmeye devam
ediyordu. Zincirleme bir kazaya mı sebep olmuşum?
Ayağa kalkmaya çalıştım. Zar zor tutunacak bir yer
buldum. Yürümekte zorlanıyordum. Ufak tefek sıy-
rıklarla yine de ucuz atlatmışım. Nihayet kapıyı bul-
dum, ancak daha önce görmediğim demirden bir ka-
pıydı bu. Sensörlü kapımıza ne olmuştu? Duvarların
rengi, pencere çerçeveleri, her şey değişmişti. Bizim
hastanede dim evet; fakat eşyalar aynı değildi. Peki
ya insanlar, onlar da mı gitmişti! Telaşla dışarı fırla-
dım. Herkes panik içinde oradan oraya koşturuyordu.
Tanıdık bir yüz aradım, yoktu. Sadece röntgen odası
değil miydi yıkılan! Bu insanlar neden kaçıyordu böy-
le! Hemşirelerden birini durdurdum. “Neler oluyor
burada? Yardım et bana, içeride hasta var, çıkarmamız
lazım,” dedim. İşitmiyor muydu beni bu kadın! Aval
aval baktı yüzüme, sonra da koşmaya devam etti.

Bomba düşmüş olmalıydı. Benim yüzümden değildi
belki patlama. Evet evet, başka bir şey olamazdı. Sa-

1610691610691610

vaş çıkmıştı demek ki. İyiden iyiye korkmaya başlamıştım, önüme geleni durdurup ne olduğunu soruyor, fakat cevap alamıyordum. Kimsenin kimseyi göreceği hâli yoktu. İtfaiye hortumunun sarılı olduğu makaralar asılıydı duvarda. Bu eski şeyler de nereden gelmişti böyle birdenbire! Aman Allah'ım neyin içine düşmüştüm ben, nasıl geri gidecektim! Korkuyordum ve çaresizdim; ne yapacağımı, ne tarafa gideceğimi bilemiyordum. Yuvasından çıkmaya cesaret edemeyen bir köstebek gibiydim, fakat bir şeyler yapmak ve buradan çıkmak zorundaydım. Kimseyi tanıımıyordum, kendimden başka sığınağım yoktu.

Duvardaki saate takıldı gözüm. İlk defa önemi yoktu zamanın. Saat üç veya beş, ne fark ederdi şimdi! Peki ya tarih, insan hangi yılda yaşadığını, nerede durduğunu bilmeliydi. Hafıza kaybı mı geçirmiştım, neyin nesiydi bütün bunlar! Biri makas atmıştı sanki hayatımın bu kısmına, bir şey ters tepmişti. “Hemşireler Odası” yazan tabelayı görünce ayaklarım beni oraya götürdü. Beni nelerin beklediğini bilmeden, harekete geçtim. Bu kadar bilinmezlin ortasında bildiklerime tutunmak istedim galiba. Tutunduğum tek dal mesleğim. Ben bir hemşireydim, evet, nerede olursam olayım, değişmeyen ve bana iyi gelen tek gerçek buydu.

“Kapelle” yazan bir salona girdim. Şapellerin olduğu hastaneleri daha önce de duymuştum. İstavroz çıkaran rahibelerin eteklerinin dibinde hemşireler oturmuş dua ediyorlardı. Onları bölmek istemedim. Savaşın ortasındaydık, burası kesindi. Herkes inandığı şeye sığınarak teselli buluyordu. Hemşireler odası şapelin hemen bitişiğindeydi. Kanepe, masa ve sandalyelerle

dolu bir odada buldum kendimi. Karşı duvarda çalışanların siyah beyaz fotoğrafları asılıydı. Tanıdık bir yüz görme umuduyla, tek tek hepsini taradım. Hiçbirini ama hiçbirini tanıımıyordum. Tam arkamı dönüp gidecektim ki, alttan ikinci sırada bana benzeyen bir yüz gördüm. O âna kadar her şey bir film gibi geliyordu bana. Fotoğrafı dikkatlice inceledim. Basit bir göz yanılsamasıydı belli ki! Hem elmacık kemikleri daha belirgindi onun, gözleriye daha küçük. Hayır, yanılsamım, o ben değildim.

Hemşirelerden biri elinde serum şişesiyle koridorda koşuyordu. Kan ter içinde kalmıştı. Hasta odalarından birine girdi. Ben de onun arkasından seğirttim. Tek bacağını yitirmiş bir asker, acılar içerisinde kıvranıyordu. Serumun üstünü okudum hemen: Morfin. Antibiyotik verilmesi şarttı. Hemşireye ilaç dolabını sordum. Tuhaf tuhaf baktı yüzüme. Yerini bilmiyor oluşumu yadırgamıştı sanırım. “Penisilin lazım, ben başka bölümdenim,” diyerek geçiştirdim. “Soldaki ikinci odada,” dedi hemşire. “Elimizde kalan son şişeler,” diye ekledi. Gidip ne kadar penisilin kaldıysa getirdim. Sonra birlikte odaları tek tek dolaşıp enfeksiyon riski taşıyan bütün hastalara antibiyotik verdik. Yardım etmenin, bir işe yaramanın dayanılmaz hafifliğini hissediyordum ki, dışarıdan gelen seslerle bölündüm.

Gürültüyü takip ettim. Girişte zırhlı, askeri bir araç vardı. İki er, yaralı askeri hastaneye sokmaya çalışıyor, kollarından tutup çekiştiriyordu. “Kimse beni oraya sokamaz, bırakın,” diye bağırdı yaralı olan. “Olur mu komutanım, pansuman yapılması lazım,”

6916106916106916

dedi erlerden biri. “Durun, zorlamayın,” diyerek yanlarına gittim. “Niçin girmek istemiyorsunuz hastaneye?” diye sordum. “Yaranızın iltihaplanma riski var.” Elimdeki penisilin şişesine takılmıştı gözleri. Bakışlarını bana çevirerek, “Bu gözler çok şey gördü, hazmedemiyorum.” dedi. “O elinizde tuttuğunuz şey, iyilik getirmedi her zaman.”

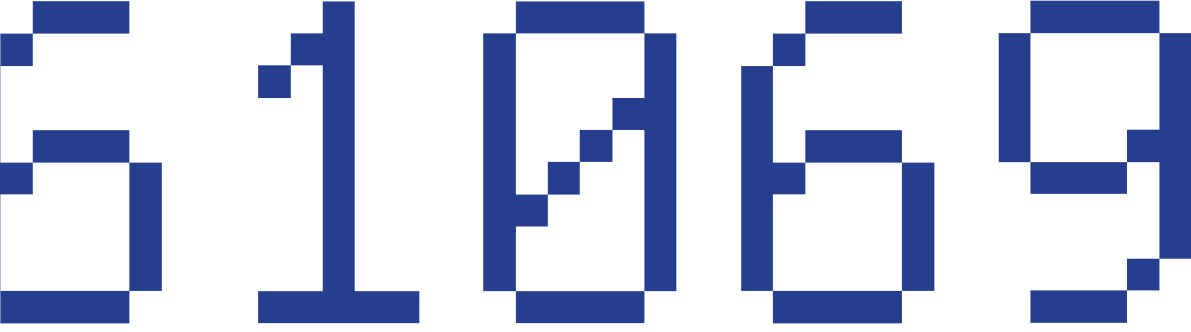
Cebinden buruş buruş bir liste çıkardı sonra. Erler ona engel olmak istedi, ancak komutanın bir bakışıyla geri çekildiler. “Tıbbi Deneyler” adlı listede yüzlerce isim yazılıydı. Bulaşıcı hastalıkların etkilerini azaltmak için yapılan deneylerden bahsetti. Bölümlere ayrılmış listede, bizim hastanenin de ismi vardı. Sıtma, tifüs ve tüberkülozla ilgili deneylerin alt katta yapıldığını söyledi. “Esirlerin parmaklarını pres makinesinde ezdiklerinde yanlarındaydım,” dedi dehşet dolu bir sesle. “Kırık kemikleri araştırmak için yaptılar!” dedi hemen ardından. Tüylerimi diken diken eden daha binlerce işkenceden bahsetti. “İkiz çocukların deneyleri burada mı yapılıyor?” diye sordu birden. Bilmediğimi söyledim. Listedeki iki isim gösterdi, *Rene ve Renate Guttman*. “Onları kurtarabiliriz, ailesinin nerede olduğunu biliyorum.” dedi. Bir süre kımıldayamadım yerimden. Donup kalmıştım, “Acele etmeliyiz” diye dürtünce kendime geldim.

Komutan iki askeri de yanıma katıp “Çabuk getirin onları, çabuk,” diye atıldı heyecanla. Bu hiç kolay bir iş değildi. Zira yığınla asker bekliyordu kapıda. Onları ikna etmenin bir yolunu bulmalıydım. Becerebilecek miydim? Kapının önündeki askere, çocuklardan bazılarını röntgen odasına götürmem gerektiğini

söyledim. “Komutanın imzası var mı?” diye sordu. Yanımdaki erleri gösterdim çaresiz, onlar da beni onayladı. Pek ikna olmuşa benzemese de kapıyı açtı bize. Birbirine benzeyen bir sürü çocuk vardı alt bölümde. *Rene ve Renate Guttman*’ı nasıl bulacağız diye düşünürken, yanımdaki erlerden biri tahtaya 161069 rakamını yazdı. “Bütün çocuklar kolunu kontrol et-sin! Kimde bu rakam yazıyorsa bir adım öne çıksın, acele edin.” diye seslendi. Her birinin gözlerinden korku fışkırıyordu, tek tek kollarını sıyırıp bakmaya başladı hepsi. Yedi sekiz yaşında bir erkek çocuğu öne doğru adım attı. Ne kadar da ürkekti. Kolundaki dövme-yi gösterdi, 161069. Sonra eliyle yataktaki kızı işaret etti, onun da kolunda aynı dövme vardı.

Tam çocukları dışarı çıkarıyorduk ki, kapıdaki askerlerden biri bizi durdurdu. Yanımdaki erlere baktı, “Sizi daha önce bu bölümde görmedim,” dedi. Erlerden biri kaşeli belgeyi çıkarıp gösterdi hemen, yeni görev yerinin bu hastane olduğunu söyledi. Bir şekilde üst kata çıkmayı başardık, geriye çocukları komutana teslim etmek kalıyordu. Nöbetçi askerlerin gözü üstümüzdeydi. Karşıdan gelen hemşireyi durdurdum. Aşağıdaki çocuklardan birinin fenalaştığını, doktor aramaya gittiğimi söyledim. Koşa koşa alt kata indi. Bu, en azından bize biraz vakit kazandırabilirdi. Hemşire nöbetçilerle konuşurken, apar topar dışarı koştuk. Yüreğim ağzıma gelmişti. Sanırım kendimi ilk defa bu kadar yararlı hissetmişim.

Komutan dört gözle bizi bekliyordu. Yanımızda çocukları görünce yüzü aydınladı. Çocukları hemen araca bindirdi. “Peki ya diğerleri ne olacak?” diye

sordum telaşla. Omuzlarındaki ağırlık yüzüne çökmüş gibiydi. Boğazı düğümlenerek “Şans herkese eşit dağıtılmıyor bu hayatta. Diğer aileleri bulamadık, maalesef” dedi. “Fakat *Guttmanlar* için sevinebilirsiniz, en azından onları ailesine kavuşturdunuz.” diye ekledi. Cebimdeki son penisilini de ona verdim. “Bu iyi gelecek size, lütfen ihmal etmeyin.” dedim. Tamam, der gibi başını salladı ve araca bindi. İki asker gelip elimi sıktı. Araca geçip hareket ettiler. Ani bir patlama sesi daha duyuldu hemen sonra, sesle birlikte kendimi birden yerde buldum. Toz bulutu çöktü üstümüne yeniden, yanık kokusu sardı etrafı. Ciğerlerim dumanla dolmuştu, nefes alamıyordum. Bana doğru uzanan bir el gördüm o sırada, “Hadi kalk, çıkmamız lazım buradan,” diyordu. Başhemşireydi bana seslenen, “İyi misin, beni duyabiliyor musun?” diye sorup duruyordu. Güçlkle kalkıp koluna girdim. “Kapının içeriden sensörü bozulmuş, açılmıyor.” dedi. Hemen yanımızdaki sandalyeyi alıp cam kapıyı kırdı ve bizi oradan çıkardı. Röntgen odasından dumanlar yükseliyordu o sırada.

“İçerideki hasta!” diye atıldım panikle. “Merak etme, onu çıkardık, müdahale ediliyor.” dedi. Derin bir nefes aldım. “Bu hastanenin ne zaman yapıldığını biliyor musunuz?” diye sordum başhemşireye. “1938 galiba” dedi. “Onu bunu bırak da sarı ışıktan söz etmek yok doktora, anlaşıldı mı?” diyerek ağzıma bandı çekti. Nihayet muayene odasıındaydık. Oracıkta ayaküstü kontrol etti beni doktor; “Her şey yolunda görünüyor,

biraz dinlen,” dedi. Elime bir bardak su tutuşturup aceleyle çıktılar odadan. *Rene ve Renate Guttman* isimleri bir türlü rahat vermiyordu bana, zihnimi kemiriyor, beni geçmişe çağırıyordu âdeta. Daha fazla dayanamadım ve kendimi bilgisayarın başında buldum. İsimleri yazıp bekledim. Ekrandaki kum saati bir aşağı bir yukarı dönerken, zaman geçmek bilmedi. Derken bir dosya açıldı önümde ve aradığım isimler aniden ekranda belirdi. Gözlerime inanamadım. Olayın detaylarına incekken kapı açıldı ve doktor içeri girdi. Kendimi bir suçlu, bir hırsız gibi hissettim o an. Ekrandaki isimleri görünce, “Ah, Guttmanlar” dedi. “Mengene ikizleri!” Sonra duvardaki takvime baktı ve “Bugün de yıl dönümü üstelik zavalıcıklar! Ancak yine de şans yüzlerine gülmüş, kurtarılmışlar.” diye ekledi. “Biliyorum,” dedim. “Biliyorum. Onlar kurtarıldı ama diğerleri hâlâ orada!”

FATMA TÜRK

Almanya - Mannheim

Ağrı

ZEYNEP ZUHAL KILINÇ

*Ağrıyan kalbimden düşürdüm dünyayı
o en sevdiğim bardağım gibi tuz buz oldu
Bütün beklentilerimi saçıp savurdum
ve dolaba kaldırdım düşlerimi*

Yeşil koltukta oturuyordu. Odadaki her şeyi incelemeye koyuldu. Psikolog kadın gele- ne kadar gözleriyle her şeyi didik didik etti. Etrafını süzerken derin derin nefes alıyordu. Odadaki oksijeni ciğerlerinde biriktiriyordu çünkü biraz sonra bu derin iç çekişler sayesinde bir şeyleri anlatabilecekti.

Kadın, odaya girince göz göze geldiler. Ellerini birleştirdi ve sağ elinin başparmağıyla diğer eline baskı uyguladı. Böylece heyecanını ve endişesini bastırmayı umuyordu.

Gülümseyen bir yüzle kendisine yaklaşan kadına baktı. Hiçbir şey söyleyemedi, “merhaba” bile diyemedi. İlk sözü söyleyen kadın oldu, “Merhaba, nasılsınız?” Bunu derken koyu mavi koltuğa yerleşti. Yanındaki küçük zigonun üzerinde büyük bir bardak su ve not defteri vardı.

“Anlatın bakalım,” dedi kadın. Bunu söylerken su bardağını eline aldı ama içmedi. Sorduğu sorunun cevabını ne bugün ne de birkaç seans sonra alabileceğini düşünüyordu. En azından formalite icabı “iyiyim” ya da en kötü ihtimal “çok kötü hissediyorum” gibi şeyler söyler ümidiyle yüzüne baktı.

“Nereden başlayacağımı bilmiyorum. Nasıl başlamak gerektiği konusunda tereddütlerim var, hangi konuda olursa olsun.” Gözlerini yere indirdi, bedeninden suların aktığını hissetti. Hiç olmadığı kadar çok sıcaklanmış ve terlemeye başlamıştı. Hâlbuki dünyada belki de en rahat edebileceği yerdeydi; psikoloğun karşısında, asla yargılanmayacağı bir koltukta oturuyordu.

“Ben kendimi bu dünyada konumlandıramıyorum” dedi.

“İlginç ve güzel bir cümle kurdunuz, biraz açar mısınız bu cümleyi?”

“Kendimi bir fanusun içinde gibi hissediyorum. Bir balık kadar unutkan ve umursamaz olmayı dilerdim. Ne içinde bulunduğu ortamı sorgulamak, ne geçmişle kavgalı ne de yarına dair kaygılı olmayı isterdim. Fanustan fanusa geçiyorum, anlaşılmazlığın koynunda uyuyorum ve sabahları gözlerimi açtığımda içimde ağır bir kasvet oluyor. Bir yumruk gibi midemde, kalbimde hissediyorum onu. Beni her gün döven saçma bir ıstırabım var.”

Sustu. Bir müddet kimse konuşmadı. Psikolog boğazını temizledi, biraz daha bekleyip söze girdi: “Herkes zaman zaman bir fanusun içinde hissederek kendini. Bazen içimizde anlamlandıramadığımız sıkıntılar

oluşur. Bu bazen bir travmaya, bazen ölüm veya ayrılık gibi kayıplara, bazen sırf havanın bozuk olmasına bile bağlı olabilir. Her şeye bir anlam yüklememize gerek yok.”

“Haklısınız,” dedi. Gözlerini yerden kaldırdı, “Ama ben çok melankolik bir insanım. Sonbaharda bir yaprağın yere düşmesine bile üzülürüm mesela. Kalbim acır. Bu kadarı da fazla değil mi? İtiraf etmeliyim, bugüne kadar neyi başardıysam bu hassas kalpliliğim sayesinde gerçekleştirdim. Ancak bu fazla merhamet, fazla nezaket, ince fikirlilik artık belimi büktü. Bu genç yaşımda ihtiyar bir neneden farkım kalmadı. Görünürde otuzlu yaşlardayım, hayatın en güzel zamanı ve cennet ehline vad edilen yaştayım. Ama içim yılgın. Bu hâlimden korkuyorum.”

Psikolog, gözlerindeki uçurumu fark etti. Uçurumda kendi dehlizini gördü, elindeki bardaktan birkaç yudum su içti. Sanki söylenenleri boğazından geçirmeye çalışıyor gibiydi.

“Bazen herkes böyle hisseder.”

“Evet şüphesiz. Ama ben bununla nasıl başa çıkacağımı bilmiyorum. Merhametli ve aşırı hassas olmanın arasında bir ıstırap çizgisi var ki o çizginin bir tarafında olursa insan ve kimseye ne gördüğünü, ne hissettiğini anlatamıyorsa işte tam o an bir cehennemdir.”

“Bu konu hakkında birileriyle konuştuğunuz oldu mu hiç?”

“Konuştum. Çok konuştum hem de. Ama sanırım benden sıkıldılar. Derin meselelere giriyorsun, böyle derin düşünürsen kafayı üşütürsün, diyorlar. Haklılar. Ama ben kendimi nasıl değiştirebilirim? Bilmiyorum. Kör bir düğüm atılmış sanki ruhuma onu bir türlü çözemiyorum.”

Mesele sanıldığından da karmaşıktı şüphesiz. Geçmişte yaşanıp üzerine sünger çekilemeyen travmalar,

geleceğe dair kaygılar ve kim bilir ne türlü güven bunalımları vardı bu cümlelerin arkasında.

Ancak mesele bir psikoloğun hastasına olan bakış açısı ve onu seans seans açıp kendine sır olan gerçeklerle yüzleştirmesi meselesi değildi. Hikâye, hastanın kendisiyle de alakalı değildi. Sorun, insanların birbirlerine sır olmalarıydı, kendi içlerindeki düğümlerde boğulup kalmaları ve bunları en yakınlarından en uzaklarına kadar kimseye bir türlü ifade edememeleriydi.

Herkes kendine binbir düğüm, başkalarına ise kördüğüm. Kimse bu çözülemeyen soruna dönüp bakmıyordu.

“Seansın sonuna geldik. Önümüzdeki buluşmada bu düğümlerin sebebini aramaya başlayacağız. Sizden bu çözümsüz gibi görünen şeyleri maddeler hâlinde yazmanızı istiyorum.”

Kapıdan çıktı, kapı açık kaldı. Arkasından bakarken psikolog bardaktaki suyu bitirmeye çalıştı. Bitiremedi. Her yudum ayrı bir düğümdü.

*Ağrıyan ruhumdan düşürdüm dünyayı
Beklentileri fotoğraflayıp geçerken
hatıraların eşiğine yasladım başımı
ve sessizce defterime karaladım*

ZEYNEP ZUHAL KILINÇ

Belçika - Genk

Kiraz Kurusu

ELİF NESLİHAN GÜNEY

aat ona beş kala.

Şimdi. Belki birkaç saat sonra veya saniyeler içinde. Johannes vaktin eridiğini hissediyor. Kum saatindeki kumlar hızlıca akıyor. Bir saniye. İki saniye. Üç saniye. Göz kapakları ağırlaşıyor. Derin bir nefes alıyor. Kum durmuyor. Dudaklarından son bir cümle, hayatında sarf ettiği en önemli cümle yayılıyor odaya. Şahitlik ediyor. Sözcükler, heceler, sesler bir serçe gibi duvarlara konup açık pencereden gökyüzünün maviliğine uçuyor.

Ona dört kala.

Bir sonbahar günü. Kurumuş kiraz sapsarlarından hazırladığı çayını eline alıp pencerenin önündeki sandalyeye oturuyor. Hava güneşsiz, bulutlu, hafif rüzgârlı. Bahçedeki kiraz ağacının yaprakları sararmış, birer birer dalından düşmeye hazırlanıyor. Gözü yan bina-daki pencerede. Çayından bir yudum alıyor. Sıcaklığı kurumuş boğazını yakıyor. Hayret. Kırışmış elleri artık titremiyor. Doktorlara sorsan verdikleri ilaçların fayda ettiğini söylerlerdi. Ruhu, huzura erince şifa bulduğu akıllarına gelmezdi.

Dün gece gördüğü rüyayı düşünüyor. Zihnini bir sis kaplıyor, bulanık bir suda yüzüyormuş gibi önünü görüyor. Düşlerindeki sesler azalmış da olsa bir ses zihnine kancasını atmış, ne yaparsa yapsın sonsuza kadar da orada kalacak gibi.

“Onlar gibi olma.”

Komodinin çekmecesini açıp deri kaplı defteri çıkarıyor. İlk sayfasındaki kiraz kurusuyla içindeki siyah beyaz fotoğrafları özenle masaya bırakıyor. Gençlik resimleri, aile fotoğrafları, bir de kiraz kurusu. Geçmiş bundan ibaret. Gömlek cebinden kalemini çıkartıp defterin son sayfalarına birkaç cümle karalıyor.

Rüyamda bahçemdeki kiraz ağacının kesildiğini gördüm. Kesenı göremedim ama galiba babamdı. Senin yüzünü görmeden sesini duydum. Belki de yüzünü artık hatırlayamadığım için göremiyordumdur veya sen saklanmayı tercih ettin. “Bir ay” diyordun. Galiba geri sayıma başla demek istedin. Aslında seni görmeyeli sayıları önemsemeye başladım. Sana gönderemediğim mektupları sayıp tavan arasındaki kutuya koydum. Hukuk fakültesini bitirdim. Bitirmek için senele-ri saydım mesela. Böylece taşındığın yere gelip seni görecektim. İzini kaybetmeseydim görebilirdim belki de. Hatırlıyorsan seninle buluşmak için matematiği bahane ediyordum. Anlayacağın sayılar, kirazlar gibi bir bağı aramızda. Biliyor musun, geçen gün oda-da yine tek başıma otururken aklıma bir soru takıldı. Sayılar olmadan yaşamak mümkün mü? Zamanı sayılara böleriz. Yaşımızı sayarız. Yeri geldiğinde acı-mızı bile sayıyla ifade ederiz. Yediğimiz lokmaları da sayan olur. Konuştuğumuz kelimeleri de. Sinirlendi-ğimizde, tedirgin olduğumuzda ondan geriye sayarız. En azından birkaç sene önce psikoloğum bunu tavsiye etmişti. Geri saydığımızda sıfır bir son gibi gelebilir ama aslında yeni bir başlangıç değil midir?

Johannes, damarları beliren elleriyle masadaki kum saatini ters çevirip kumların akışını izlemeye koyuldu.

Ona üç kala.

“Özel bir soru soracağım için sorumu cevaplamak zorunda değilsiniz.” Psikolog, Johannes’in gözlerine odaklandı.

“Hiç âşık oldunuz mu?”

Johannes’in bir an dili tutuldu. Ne diyeceğini bilemedi. Gözleri doldu. Dilinin ucundaki “evet” sözcüğü sessizliğin çekimine yenik düşmüştü.

Karşısında oturan psikolog, defterine bir şeyler yazıyordu. Sessizliğin gürültüsü odayı dolaşp zihindeki kelimeleri parçaladı. Johannes kendini bir kapanda hissediyordu. Kravatını gevşetti. Psikolog, seansa ara verebileceklerini söyledi.

Johannes sahte bir öksürükten sonra “Hayır, ara vermeyelim,” deyip “Kusura bakmayın, bir an şaşırdım. Beklemiyordum böyle bir soruyu. Aslında şimdiye kadar kimse sormadı” dedi.

Psikolog “Cevaplamak zorunda değilsiniz, isterseniz başka bir konuya geçelim. Kirazları çok seviyorum demiştiniz.”

Johannes araya girdi. “Yok, yok.” yine sahte bir öksürük. “Yani kirazları sevdiğim doğru ama bir önceki sorunuza gelirim.” Johannes duraksadı. “Uzun zaman önce.”

Kadın, “Anlıyorum,” diyerek not defterine bir şeyler yazdı.

“Komşumuzun kızıydı. Konuşmamız, oyun oynamamız yasaktı.” Tekrar bir öksürük duyuldu. “Babam yasaklamıştı.”

Psikolog bu sefer defterine not yazmadan dikkatlice dinliyordu.

“Maalesef oradan taşınma sebepleri ben oldum.”

“Nasıl oldu bu, anlatmak ister misiniz?”

Johannes derin bir nefes aldı: “Babam, bir akşam eve erken geldi ve onlara kirazlı turta götürürken beni gördü. Önce anneme bağırdı, sonra bana. Bununla konu kapanır sandım. Yani sonuçta çok kötü bir hareket değildi yaptığım. İki gün konuşmaz sonra siniri geçer diye düşündüm ama alttan alta tüm mahalleyi ayağa kaldırdığından, milleti onlara karşı kıskırttığından sonradan haberim oldu. Zaten o komşumuzu seven yoktu. Herkes o ânı bekliyormuş gibiydi. Babam da bir bahane arıyordu aslında. Sonunda mahallelinin baskısına dayanamayıp gittiler.

“Niye çok az insan seviyordu onları? Kötü insanlar mıydı?”

“Hayır, kesinlikle kötü değillerdi. Sadece bizden farklıydılar. Onlara benzemek istemiyorlardı.”

Ona iki kala.

Bir sonbahar günüydü. Johannes, tatil olmasına rağmen lise son sınıfta olduğu için sabah akşam ders çalışıyordu. Babası gibi hâkim olmalıydı. Başka şansı yoktu. Arada penceresinden yan eve bakıp Ayşa'nın ne yaptığını düşünüyordu. Aslında adı Ayşa değildi ama birinci sınıftan beri herkes ona öyle seslenirdi. Öğretmen, ismi zor telaffuz edildiği için herkesin ona Ayşa demesinin daha iyi olacağına karar vermişti. Esmer, siyah saçlı, uzun boyluydu. Gözleri koyu kahve rengiydi. Bazen ders dinlemek yerine Johannes onu izliyordu. Göz göze geldiklerindeyse Ayşa, tebessüm ederek bakışlarını başka yöne çeviriyordu. Derslerinde başarılıydı. Özellikle matematikte sınıf birincisiydi. Diğer öğrenciler hasetlerinden kendilerini yerken Johannes, Ayşa'yı takdir ediyordu. Geçen yaz, -tabii ki babasının haberi olmadan- anlamadığı bir ödev için onun evine gitti. Kızın babası ve annesi onu çok sıcak bir şekilde karşıladı. Oturma odasındaki büyük masaya daha önce denemediği bir çay çeşidiyle kiraz kurusu koydular. Ders çalıştıktan sonra yemeğe kalması için ısrar ettiler. Johannes babasının eve geç geleceğini bildiği için yemek tekliflerini kabul etti. Yemekler çok farklıydı. Sofra kaldırıldıktan sonra çaylar içildi. Ayşa'nın annesi yaptığı tatlıdan eve götürmesi için Johannes'e verdi. Johannes, bir dahaki sefer Aysalara gelirken annesinin enfes kirazlı turtasından getirmeye karar vermişti. Tabii ki babasının haberi olmadan.

Ona bir kala.

Küçükken bahçedeki kiraz ağacına tırmanmayı çok seviyordu. Dalından kopardığı kirazları yemek, uçuşan sineklere çocukça küfretmek, dallarda sallanıp atlamak ona çok keyif veriyordu. Ağacın bir dalı yan evin bahçesine kadar uzanıyordu.

Güneşli bir gündü. Yine bahçede oynarken annesinin yaptığı kirazlı turtanın kokusu evin hatta bahçenin her yerini sarmıştı. Koşarak mutfağa gitti. Turtaya pudra şekeri dökmekte olan annesinin “Yemekten sonra yiyeceğiz.” demesiyle Johannes'in yüzü düştü. Annesi mutfağı terk ettiğinde turtanın kenarından birkaç kırık yeme planı yaptı. Dış kapının sertçe çarpılmasıyla yerinden fırladı.

Gelen babasıydı. Yüzü kıpkırmızıydı, evrak çantasını mutfak tezgâhına sert bir şekilde çarptı. “Yeni komşuları gördün mü?” diyerek anneye yöneldi.

Anne, babanın sinirli hâline alışkın sakin bir şekilde, “Yok görmedim ama kadınlar bugün markette konu-

şuyordu. Buralı değillermiş galiba. Bak kirazlı turtayı yaptım.” diyerek konuyu kapatmaya çalıştı.

“Evet, evet buralı değiller, bence onlar...” derin bir nefes alıp devam etti, “Zaten tuhaf ‘insanlar’ olduklarını görünce anlarsın. Dilleri kaba, saçma sapan kıyafetleri var, üstelik kokuyorlar.”

Anne tezgâhtaki ıvır zıvırları toplarken, “Böyle konuştuğuna göre birebir tanışma fırsatın oldu galiba?” dedi.

Baba şaşırarak, “Hayır, yani uzaktan gördüm ama yetti bile. Bir de tüm mahalle konuşuyor. Bir bildikleri vardır. Yakından tanışsam da değişmez fikrim. Bunların hepsi aynı. Piyango bize vurdu. Bunlar yüzünden evimizin değeri düşecek.”

Kadın tezgâhı silmeye başladı.

“Şimdiden anlaşılm konuşmak, selamlaşmak yok. Kim bilir ne saklıyorlar. Niye izin verirler bunlara anlamış değilim. Evi satın alacak parayı acaba nereden çaldılar.”

Baba, çocuğa dönerek işaret parmağını tehdit edercesine salladı.

“Johannes, yeni komşunun çocuklarıyla konuşmak, oyun oynamak kesinlikle yok. Selamlaşmak dahi yok. Yoksa onlar gibi olursun.”

Aklında bir tek kirazlı turtaya olan çocuk kafasını sallayarak onayladı ve “Onlar gibi olmayacağım, baba.” diyerek söz verdi.

On.

Johannes sözünde durmak istemedi. Ondan geriye sayıp nihayet bire ulaştı.

ELİF NESLİHAN GÜNEY

Almanya – Münih

Yok Hâli

Z Ü M R A U F U K

Elime kâğıt kalem alıp yazmaya hazırlanmıştım. Ne zamandır kafamda dönüp duranları bir hizaya sokmak istiyordum. Aklımdaki her şey gökyüzüne uzanıp düzensiz uçurtmalar gibi süzülüyordu. Her şiddetli rüzgârda daha da uzaklaşıyor beni de peşlerinden sürüklüyorlardı. Fırtına zamanlarında ise birbirlerine dolanıp işi daha da çıkmaza sokuyorlardı.

Şimdi bakacaktım hepsine. Lale? Lalee! Ruhumda gezinen... İçimi delen her şey... Hiçbir şey değişmemiş gibi bakıyordu yüzüme. Belki de değişenin ben olmadığımı anlaması sürecekti epeyce. Yine vazgeçmeyip sokakta yürümeye devam ettim. Aslında geri de dönebilir ve her şeyi... Yok yooook! Anlamamakta ısrar ediyordu. Bir aynanın karşısına geçmek daha mı iyi olur? Bunu bana mı soruyordu? Küçük bir tabakta kalmış birkaç üzüm tanesi. Birincisi, yapılacaklardı. En başından başlayarak. Hangisiydi başı sonu? Buruşuk beyaz çarşafı da üzerine iyice çektim. Böylesi daha iyiydi. Böyle daha iyi uyuyacaktı. Sonra elini boynuna götürüp uğurlu kolyesini tutuşunu izledim. İkincisi neydi? Unutulacaklar... Bir bir. Tek tek. Hiç hiç. Bu kadar. Bir sesle. Susmaz ki hiç! Ne kadar?

Neden? Eski tartı aletleriyle. Yarım kilo. 20 gram artı bir dirhem. Bir çekirdek. Bizden asla öyle bir şey olmazdı.

Beyaz masaya çantamdaki küçük notları da yaydım. Beyaz sayfa kalemin siyah ucunda. Kablolar birbirine karışmış ayağıma dolandı. Notları okudum anlamadım. Cümleler, kelimeler yerindeydi. Akrebin yeri neresi. Bu bir gece saati. “Hayır. Bu saatin gecesi.” diye mırıldandı. Tamam, şöyle yapalım. Hepsini sil. Ama tükenmez kalem! Yırtalım. Kimle? Ben ve ben? Haa söylesene biz yine. Yalnız ikimiz. İkimiz sadece. Karıncalanıyor. Ayak uçlarımdan başlıyor. Benden düzenli. Bir ucundan başlamış. Herkes ben mi ortasından başlasın. Başını sonunu! Kafasına göre... Öyle öyle. Görmesem ben de inanmayacaktım. İnanmazdım. Aslında inanmamıştım. Görmüyordum ki. Bakıyordum öylece silüetler dolaşırken ruh gibi. Ortalıkta.

Kenarda dursun n’olur. Ortılığı dağıtma. Zaten zor... Ah. Dur şimdi çekil kenara. Bir de kendimle uğraşamam. Sıra dışarıdakilerde. İçerisi bitmeden atlادık. Hooop! Zıplaaa. Zıpla. Küçük minik bitler. Kaşını yapıyor. Parazitler. Bir elini çekti. Ötekine gücüm yet-

medi. Limitsiz bir şekilde. Kapılar açıldı sessizce. Ben açtım birini. Kapayan da bendim. Hayır. Kapanmıştı. Sırtını oraya dayamıştı. Gözleri bakmıyordu bana. Olsun öyleyse! Suçsa suçmuş. Böylesi hiç gelmez. Ve cevap vermez ne bana ne sana. Ayrıntı yok. Belirti yok. Kendini de düşünmüş aslında. Düşünmüyorum ki hiç ben de kendimi! Varsa yoksa dönemeçler. Biri bitmeden diğerine. Bir dakika. Bir dakika. Bir da-ki-ka. Derin bir nefes. Kısa kısa hepsi. Nefes egzersizleri. Sıraya. Listenin en başına. Ne vardı başka. Başka?

Birinin ucundan tuttum galiba. Renkleri de ne kötü. Bir çocuk boyasaymış bari. Çocukken boyasaymışım. En sevdiğim renk... Neydi? Mavi ve kırmızıyı birbiriyle boyamış. Mor bir kazakla yanımdaki sırada oturuyor. Yakasında kırmızı kurdele. Okumayı da sökmüş ha! Zil çalınca çıkmamıştım. Sırada oturmıştım. Tahta, sert, soğuk. Taş gibi. Ellerim buz gibi. Kalemı bıraktım. Sırayla. Parmak hesabı yapmak en iyisi. Kafadan yapınca tutmuyor. Uçuyor. Bir görselle de onu somutlaştırmalı. Bir. Başparmak. İkiii. İşaret parmağı. Şehadet getirirken parmağı kalkıyor nenemin. Önünde Kur'an. Okumayı kendi sökmüş. Dikişleri yırtılmış kazağımın yakasını çekiştire çekiştire izledim. Birbi-

rinden ayrılıp bağımsızlığını ilan eden iplikleri daha da çekiştirdim. Çektikçe uzuyor. Çektikçe açılıyor, azalıyor boğazımdaki baskı. Nefes yine de girmiyor içime. Genleşiyor. Büyüyor. Kolları bacakları varmış gibi iç duvarlarıma tutunuyor. Aşağı kaymamak için zorluyor kendini. Herkes için yaşıyor. Bana gelince ölüyor. Listenin doksan dokuzuncu maddesi. Nefes-siz. Katı, sıvı, yok hâli.

ZÜMRA UFUK

Avusturya – Viyana

Berlin Hermannstraße

MELİSSA I.

Her sabahki yerinde oturuyordu. Küçük, plastik kahve bardağını önüne koymuş, bağdaş kurmuştu buz gibi zeminin üzerinde. Ali, bu adamı her sabah işe giderken bu istasyonda görüyordu. Berlin'in en ünlü metro hatlarından biri olan 8 numaralı hattın ilk istasyonuydu burası. Dilenciye her gördüğünde hem hüznleniyor hem de ürperiyordu. Adamın kirli kıyafetleri, dağınık saçları, kokusu itici geliyordu. Yine de dayanamayıp cebindeki on, yirmi veya elli centlerden veriyordu adama.

Ali, Almanya'ya yüksek lisansını bitirdikten sonra gelmişti. İstanbul Teknik Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği bölümünü dereceyle bitirdikten sonra burada büyük bir şirkette iş bulmuştu. Yaklaşık bir aydır Berlin'de yaşıyordu. Her sabah yaptığı bu metro yolculuğu İstanbul'dayken fakülteye gitmek için yaptığı sefere çok benziyordu. Şişhane'deki evlerinin yakınında bulunan 2 numaralı metro hattına biner, İTÜ Ayazağa istasyonunda inerdi. Durak sayısı ve yolculuğun süresi neredeyse aynıydı ama metroya binen insanlar arasında dağlar kadar fark vardı.

“Tren Wittenau yönüne gider.” Bu anonsu ve ardından gelecek her istasyon anonsunu İstiklal Marşı'nın her kıtası gibi ezberlemişti artık. Bulduğu boş bir yere oturdu, her sabah yaptığı gibi bugün de metro yolcularını ilgiyle izlemeye başladı. Ambulans sireni ni andıran bir sesin ardından kapılar kapandı ve tren hareket etti. **“Sıradaki istasyon Leinestraße.”** Kapılar açıldığında orta yaşlarda bir adamın, elinde “Belegtes Brötchen” dedikleri büyük bir sandviçle içeriye girdiğini gördü. Sandviğin içindeki Alman salamının kokusu her yere yayıldı. İçinden “İnşallah benim ya-

nıma oturmaz,” diye geçirse de adam çoktan yanına oturmuştu. Adam etrafındakileri hiç umursamadan afiyetle yiyordu ekmeğini. Ali'nin aklına bir sabah İstanbul'da metroya binen orta yaşlı bir adamın durumu geldi. Normalde tıklım tıklım dolu olan İstanbul metrosunda o gün çok fazla insan yoktu. Karşısına oturan o adamın, çekinerek ve usulca bir poğaça-yı kopara kopara yediğini görmüştü. Hiç ummadığı bir anda adam yanına gelip “Kardeşim, ben tansiyon hastasıyım. Haplarımı almadan önce küçük bir şeyler yemem gerektiğini söyledi doktorum. Hanım sağ olsun, çantamı poğaça koyuvermiş. Al, yarısını sen ye. Göz hakkıdır.” demişti ve bir parça koparıp Ali'ye de vermişti.

“Sıradaki istasyon Boddinstraße.” Bu anonsla anıları birden dağıldı. Sandviçini yemeye devam eden adam bu durakta inmemişti. O, ekmeğini afiyetle yerken Ali etrafı izlemeye devam ediyordu. Genç bir kadın bindi metroya küçük oğluyla. Çocuk ağlıyor ve annesine eziyet ediyordu. “Her istediğin olmaz, Pascal. Nerede hata yaptığını anlayabilmen için biraz düşünmeni istiyorum. Ağlaman bittikten sonra seninle bu konu hakkında sakince konuşabiliriz!” dedi annesi çocuğa. Ali hayretler içinde kalmıştı. Aklına yine bir gün İstanbul'da metroya binerken gördüğü bir anne-oğul geldi. Çocuk bas bas bağıyor, ağlayıp zırlıyordu. “Tamam, anneciğim, biz sana şekerler alacağız. En güzel oyuncakları alacağız. Ağlama yavrum, seni bak nerelere götüreceğim.” diyor, ağlayan çocuğu daha çok şımartıyordu. “Ama susmazsan hiçbir şey almam, babana söylerim,” diyerek tehdit ediyordu. Ali birden aklına gelen o hatıradan sıyrılıp karşıda iki dakika önce mızızızlanan çocuğa baktı. Artık

susmuştu ve kendi hâlinde düşünüyordu. Annesi ona hiç bakmıyordu, onu kendi hâline bırakmıştı.

“Sıradaki istasyon Hermannplatz.” Bu durakta yanında oturan adam artık sandviçi yemiş ve eline gazetesini almıştı. Ali, Almanların gazete tutkusuna gıpta ediyordu. İş yerine bile her sabah beş farklı yayınevinin gazetesi alınır, iş arkadaşları kahvelerini yudumlarken gazete okurlardı. Birçoğu artık mobil uygulamalara da geçiş yapmıştı. Alman toplumunun hemen hemen her kesimi bilgili ve donanımlı olmaya önem veriyordu.

Bu durakta iki delikanlı binmişti metroya. Birinin diğerine “Noel yaklaşıyor, yine büyük annemler, teyzemler, bütün aile bir araya geleceğiz. Daha hediye almam gerekiyor onlara. En son Paskalya’da ailemiz bir araya gelmişti” dediğini duydu. Alman ailelerinin misafirlik anlayışı çok farklıydı. Senede birkaç kere görüşülürdü bütün aileyle. Düğünleri, bayramları ve benzeri kutlamaları doktor randevuları gibi aylar evvel planlanırdı. Aklına kendi ailesi geldi hemen. Her hafta sonu ailecek birinin evinde buluşurlardı. Bazen teyzesi son dakikada arardı “Yoldayız biz, size geliyoruz.” diye ve Allah ne veriyse pişirilir o kocaman sofrada beraber yenirdi. Bazen üniversiteden sonra yengesini arar kuzenlerini görmek için yanlarına giderdi. Babaannesinin yeri çok ayrıydı Ali’de. Her hafta muhakkak babaannesini ziyaret eder, sömestir tatillerinde onun yanında kalırdı.

“Sıradaki istasyon Schönleinstraße,” anonsunu duymasıyla yerinden kalkması bir oldu yanındaki adamın. Anne ve çocuk artık güzel bir sohbete dalmışlardı. İnen adamın yerine başka bir adam bindi metroya ve o da yine Ali’nin yanına oturdu. Tertemiz

takım elbisesi, özenle taranmış saçları ve evrak çantasıyla Ali’nin dikkatini çekmişti. Adam belli ki çok yoğundu. Elinde birkaç belge tutuyor, üstünde yazanları tek tek inceliyordu. Çantasından bir şey çıkarmak için uğraşırken minik kâğıt parçaları düştü yere. Ali, elleri dolu olan adama yardımcı olmak için eğilip tek tek topladı kâğıtları. “Kusura bakmayın, kartvizitlerimi çantanın içine atıvermiştim. Kalem kutusunu çıkarmaya çalışırken onları düşürdüm yere.” Ali hafif bir tebessüm ile karşılık verip adama kartvizitlerini uzattı. Yanında oturan bu adamın Alman bakanlıklarının birinde başkan olduğunu kartvizitleri toplarken okumuştı. Makam aracılığıyla gezmemesi ve halktan bir insanla bu denli bir diyaloga girmesi Ali’yi çok şaşırtmıştı.

“Sıradaki istasyon Kottbusser Tor.” Bu durak “Küçük İstanbul” olarak bilinen yerdeydi. Bu durakta metroya başörtülü bir teyze bindi. Almancası yeterli olmadığı için yarım yamalak konuşmaya çalışarak yanındaki kadına bir şey sordu. “Burası Almanya, Almanca konuşuluyor burada. Sizi anlayamıyorum.” diyerek sırtını çevirdi hemen kadın. Oysa Türkiye’de yabancıya ne kadar çok değer verilirdi. Vatandaş, sorulan adresi hiç duymamış olsa bile “bilmiyorum” demez, yardımcı olabilmek için çevrede bulunan herkesi seferber ederdi. Yabancınn konuştuğu dili anlamasa bile el kol hareketleri işin içine girince sohbet, pandomim oyununa dönüşürdü ve karşıdakinin daha iyi anlayacağı düşünülürdü için sesin seviyesi, en yükseklerle çıkardı. Ali, teyzenin Türk olduğunu anlayınca ona yardımcı olmaya çalıştı. Sorununa çözüm bulduğu için Ali’ye minnettar olmuştu yaşlı kadın. “Allah senden razı olsun evladım, Allah ne muradın

varsa versin.” demişti. Türklerin yabancı bir çocuğa bile “evladım, yavrum, çocuğum” diyebilmeleri onların ne kadar şefkatli ve merhametli olduğunun göstergesiydi.

Dualar hiç düşmezdi teyzelerin, amcaların dilinden. Türk insanının o samimiyeti birden içini ısıtıverdi Ali’nin. Bu sohbeti Alman bir teyzeyle yapmış olsaydı büyük ihtimalle “Vielen Dank, junger Mann!” yani “Teşekkür ederim, genç adam!” gibi bir cevap alırdı.

“Sıradaki istasyon Jannowitzbrücke.” Bu durakta metroya binen kadın Ali’ye çok tanıdık geldi. Uzun süre düşündükten sonra bu kadının dil kursundaki hocası olduğunu hatırladı. Almanya’ya gelebilmesi için girdiği dil sınavına *Frau Schneider* hazırlamıştı onu. Sınavı geçmişti tabii ki ama Alman dilinin çetrefilli kurallarını çözene kadar canı çıkmıştı. Alman dilinde adların önünde yer alan ‘Artikel’ denilen tanımlıklar mevcuttu. Bu tanımlıklar; ‘der, die, das’ olmak üzere üç taneydi. İngilizcede bunu çok kolay öğrenmişti çünkü her adın önüne yalnızca ‘the’ tanımlığı koyuluyordu. “Bay Öztürk, hiç moralinizi bozmayın. Zamanla alıacaksınız tanımlıkları doğru kullanmaya. Hem inanın, ana dili Almanca olanlar bile bu konuda bazen hata yapabilirler.” şeklinde teselli ederdi onu öğretmeni. “Deutsche Sprache, schwere Sprache” yani “Alman dili, zor bir dil,” atasözü boşuna söylenmemiş diye düşünmüştü.

“Sıradaki istasyon Moritzplatz.” Ali, bu anonsla hayal âleminde uyandı. *Frau Schneider* inmiş, kucağında köpeğiyle yaşlı bir teyze binmişti. Alman komşusunu hatırladı hemen. Her sabah itina ile aynı saatte köpeğini gezdirir ve mamasını tam zamanında verirdi. Hayvanları, Almanların evlatları gibiydi. Türkiye’de, mahallelerinde gezen onca sokak köpeği geldi aklına. Bir kere bir köpeğin ölüsünü bulduğunu hatırladı.

“Sıradaki istasyon Heinrich-Heine-Straße.” Ali’nin ineceği durağa artık bir durak kalmıştı. Bu sefer orta yaşlarda bir kadın bisikletiyle binmişti metroya. Toplu taşımaya bisikletle binildiğine ilk defa Almanya’da tanıklık etmişti Ali. Bisikletlilere tanınan önceliğe ve bisikletler için trafikte ayrılan özel şeritlere gıpta ediyordu. Her evde muhakkak bir bisiklet bulunur ve hafta sonu aileler çoluk çocuk bisiklet turuna çıkardı. Çocukları ile bisiklet binmeye çıkan ebeveynler her daim kasket takardı. Bazı sabahlar şirketin müdürü bile bisikletiyle işe geliyordu.

“Sıradaki istasyon Alexanderplatz.” Artık Ali ineceği durağa gelmişti. Kapılar açıldı, metroya binmek isteyen yolcular sağ tarafta inenleri bekliyordu. Ali yürüyen merdivenlere doğru ilerledi. Sağ taraftaki sıra duran, sol taraftaki sıra ise merdivende yürüyerek ilerlemek isteyenlerden oluşuyordu. Bu insanlar gündelik hayatın her yerinde nizam içinde hareket ediyorlardı.

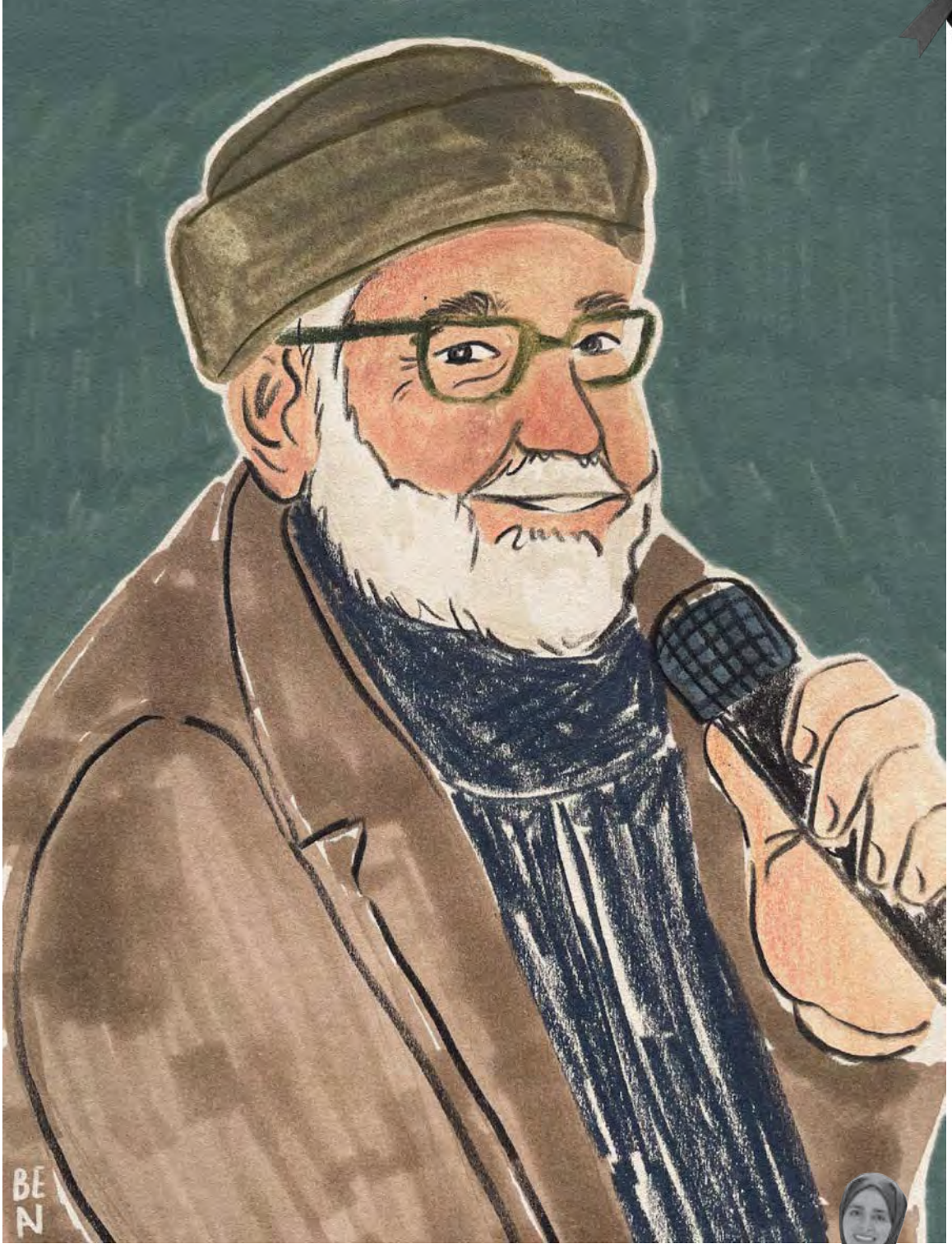
Şirkete vardığında müdürünün girişte sekreteriyle konuştuğunu gördü. Müdürü, Ali’yi görünce “Bay Öztürk; günaydın, nasılsınız?” diyerek onu karşıladı. Çok hoşuna gidiyordu koskoca şirket müdürünün işçileri ile diyaloga girmesi, onlara hâl hatır sorması ve “Bey, Hanım” diye hitap etmesi. Resmîyet ve mesafe önemliydi bu ülkede fakat saygı daha da önemliydi.

Yorucu geçen bir iş gününün ardından eve dönen Ali, hemen kendini yatağa attı. “Yarın yine aynı metroya binip yine aynı yolu gideceğim. Yalnızca gördüğüm yüzler farklı olacak.” diye düşünerek başını yastığa koydu.

Ertesi sabah istasyona vardığında dilenci yine her zamanki yerinde kahve bardağı önünde, bağdaş kurmuş oturuyordu. Ali uzaktan iki gencin usulca adamın yanına yaklaştığını gördü. Birden dilencinin önündeki para dolu bardağı alıp kaçtılar. Ali de peşlerinden koştu yakalamak için ama hızlarına yetişemedi. Geri döndüğünde adam olaydan habersiz gibi öylece bağdaş kurmuş hâlde oturuyordu. “Niye bağırmadınız, niye peşlerinden koşmadınız? Paranızı çaldılar.” dedi Ali şaşkın bir hâlde. O gün her sabah önüne para koyduğu adamın yüzüne ilk defa bakmıştı. “Sen benim gözlerimin içine hiç bakmamışsın ki” dedi adam. Ali o gün yine *Hermannstraße*’de bindi metroya. Dün ile bugün arasındaki tek fark, Ali’nin gözlerinin yaşlarla dolu olmasıydı.

MELİSSA I.

Almanya-Berlin

Kahramanmaraş'ta depremzede çocukları bir araya toplamak ve bir nebze de olsa neşelendirmek için cami hoparlöründen "Ali Baba'nın Çiftliği"ni seslendiren Abdülhamid Han Camii'nin eski imamı Ömer Faruk Hoca.

BETÜL BENAN ARSLANOĞLU

Almanya – Hanover

Dedemin Atları

CENNET ÇİM EKİNCİER

ok özledim karanlığı, güneşin doğuşunu, batışını, hatta peşimde dolaşan gölgemi bile. Yürüyüş yaparken sokak lambalarını izlemeyi özledim ve kedilerin mücella gözlerini yakalamayı. En çok da tenteneli perdenin odaya saçtığı o aydınlığı seyretmeyi özledim. Bir ışık dünyamı aydınlatmaya yeterdi oysa! Bazen sadece aşikâr olanı görmek yetiyor insana...

Artık hayatıma sesler yön veriyor. Görüş alanım tamamen kapalı. Yolda yürürken sokakta yankılanan sesler bana eşlik ediyor. Acaba etrafımdaki insanlar beni görebiliyor mu? Bazen gerçekten görünmez olduğumu hissediyorum. Renkleri bile aynı görmeyen bir toplum için büyük bir kayıp olacağımı düşünmüyorum açıkçası.

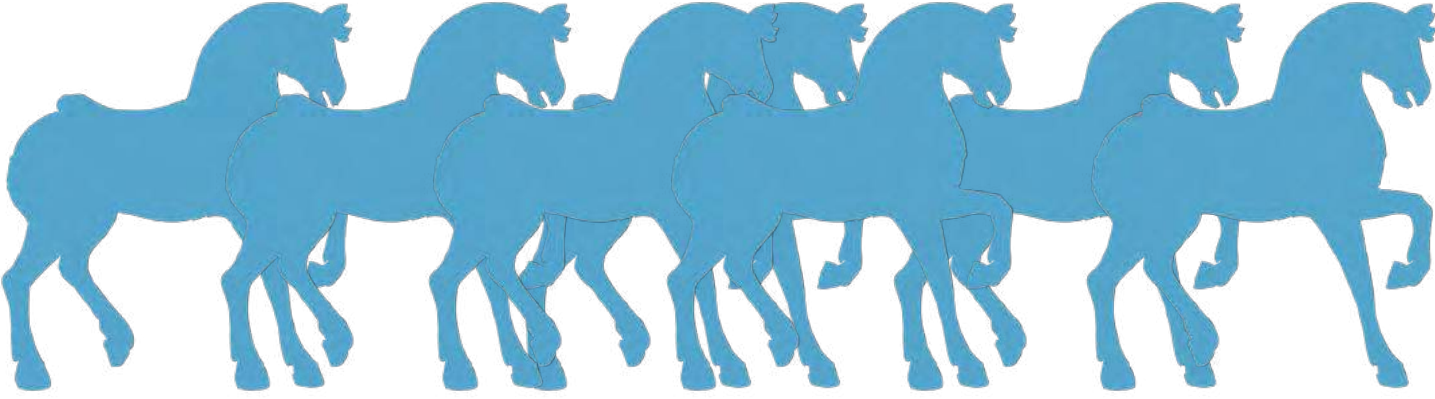
Kafamı nereye çevirsem âdeta bir renk cümbüşü, yarı bulanık bir görüş ve ara sıra rüyalarımnda canlanan görseller. Nasıl anlatsam, denemeye çalışayım. Perdeyi hafif aralayıp bir göz atıyorum dışarıdaki hayata. Biraz önde ve merkezde pembemsi ışıldamalar görüyorum. Güneş kendisini göstermese de varlığını hissettiriyor. Hatta şu an turkuaza dönüştü o ışıltılar. Üzerinde sarı benekler oluştu bir de tüm manzarayı kaplama tehlikesi gösteren turuncu da var. Tüm bu dağınıklıktan kaçmak üzereyken bir ses işitiyorum.

Görünmeyen bir belirsizliğin içinde sadece işittiklerimden eminim artık.

Bugüne kadar özenmediğim hayatımın bitmesini istemeyişim, bitişini daha da hızlandırıyor sanki. Biraz telaş, fazlasıyla korku ve çok az cesaret. Pencereden içeriye sızan rüzgâr soğuk bir atmosfer yarattı. Tüylerim diken diken oldu, dışarıda yaz yağmuru hazırlanıyor gibi. Titremeye başladım, bir kalp çarpıntısı ile birlikte nefes darlığı hissettim. Bir an bayılacak gibi oldum. Çaresiz ve güçsüz kalakaldım. Dengemi kaybetmek üzereyken pencereye tutundum. Derin bir boşlukta kaybolmuş gibiydim. Elim perdeyi teğet geçti, az kalsın düşecektim.

Bir ses işitiyorum uzaktan. O ses yaklaştıkça rüzgârın da şiddeti artıyor. Garip bir uğultu ve ardından bir fırtına. Hazır bekliyorum. Yıllardır hep aynı korku. Çocukluk anılarıma sarılıyorum. Çok dinleyip az anladığım zamanlara takılıp kalıyorum. Çocuksu ruhum inançlarına hep sadık kaldı. Masum ufak bir kız çocuğu ve tıpkı bir kartal gibi, gövdesinde yavrularını koruyup kollayan bir anne. Fazla fedakâr, fazla endişeli, fazla gerçekçi. Ve o fazlalıklarla birlikte şekil alan pamuktan bir kalp.

Yağmur taneleri rüzgârla beraber pencereye çarpıyordu, korkularımı avuturken düşüncelerimin arasında

sayıklamaya başladığımı fark ettim: “Dedemin atları... Dedemin atları...”

Usluca, sonra daha hızlı ve yüksek sesle. O ses bana doğru yaklaştıkça bir tık daha heyecan sarıyordu vücudumu. Ateşim yükseliyordu fakat ellerim buz tutmuştu. Artık her an hazır olmalıyım.

Hiç durmadan sayıklamaya devam ediyorum, “Dedemin atları... Dedemin atları...” Güçlkle kendimi yatağın üstüne atmayı başardım. Bir köşede oturur vaziyeteyim.

Görünmeyen bir yıldırım ve arkasından işittiğim bir gök gürültüsü. O andaki korkuyu hiç bu kadar derin yaşamamıştım.

Hatırlıyorum, küçüktüm, bir yaz yağmuru ile başladı her şey. Annemle birlikte bahçede oyalanıyorduk, hava karardı birden ve evin etrafını kara bulutlar sardı. Peş peşe çakan şimşekler ve gök gürültüsü. Korkup hızlıca eve girdim, odanın bir köşesinde saklandım. Görünmez olmak istiyordum o an. İçeriye sızan ışık yansımalarını görmemek için gözlerimi sıkıca yumuyordum. Annem beni koynuna alıp saçımı okşayarak dua okumuş ve şöyle teselli etmişti:

“Korkma kızım, gökyüzünde atlar koşuyor! Korkma! Onlar dedenin atları.”

O gün bugündür her gök gürlediğinde gözümde sürü hâlinde, bulutların üstünde koşan onlarca at canlanır. Bir şeylerden kaçıyorlar gibi. Korkularından olamaz mı? Hep görebildiğine mi inanır insan? Renkleri özlüyorum, bulutların güzelliğini seyretmeyi, gökkuşağını ama tüm bunlar gerçek hayatta görünür hâldeler. Her birimiz görmediğimiz ama varlığından emin olduğumuz birisine, bir şeye inanırız. Var olmaya inanırız, ölüme inanırız ve hatta atların gökyüzünde koşabildiğine...

CENNET ÇİM EKİNCİER

Fransa-Strazburg

İsim Alışverişi

ESRA HANIM AKDENİZ

İşte oradaydım. Yıllarca gireni, ondan bahsedeni kınadığım yerin önündeydim. Siyah gözlüklerimi düzelttim. Tanınmamak için bağladığım eşarpı altmışlı yılların starlarına benziyordum. Etrafı defalarca kolağan etiketten sonra hızlı adımlarla mağazaya ulaştım. Kapıda duran “Men in black” karakterleri beni süzdükten sonra ziyaret sebebimi sordular. Bu prosedürü daha önce gelmiş olan arkadaşlarımdan defalarca dinlemiştim. Çantamın içine hazırladığım Avrupa vatandaşı olmadığımı kanıtlayan kimliğimi, gebelik belgesini ve giriş bileti olarak addedilen broşürü hızla korumalara uzattım. Kısa bir göz attıktan sonra az önceki sert ve korkutucu hâllerinden eser kalmayan bir kibarlık ve güler yüzlülükle içeriye buyur ettiler.

Kapıların açılmasıyla kulaklarımda yankılanan “Çocuğunuz için en medeni seçimi yapacağınızdan eminiz” sloganıyla karşılandım. İçerisi anlatıldığı kadar varmış. Işıl ışıl avizeler, fonda rahatlatıcı bir müzik ve mest edici kokular... Ürünlerin nerede olduğunu öğrenmek için kat planına göz gezdirdim. Giriş katında “Evrensel İsimler”, birinci katta “Uyarlama İsimler”, üçüncü katta ise “Avrupalı isimler” yer alıyordu. Ürünlere giden kırmızı halıyı takip ettim, sergiyi andıran büyük bir alana çıkıyordu. İsimler yaldızlı çerçevelerin içine itinayla yerleştirilmiş, sahiplerini bekliyordu. Kol kola girmiş çiftler, ürünleri dikkatle inceleyip anlamını bilmek istedikleri isimleri kulaklık yardımıyla kendi dillerine çeviriyorlardı. Salona devamlı yeni müşteriler giriyordu. Burada bulunmanın şartlarının ne olduğunu, içeri giren esmer tenli, siyah saçlı kadınlardan ve gür sakallı adamlardan anlayabiliyordum.

Eşim, isim konusunu tamamen bana bırakmıştı. Zaten ben de buraya sadece merakımdan gelmişim. Yoksa atalarımızın adları dururken bu saçma sapan yerden isim alacak değildim. Elimi iyice belirginleşen karnıma koyup ürünleri yakından incelemeye başladım. Giriş katta bulunan evrensel isimleri okurken sessiz bir at kişnemesini andıran kahkahamı bastırmaya çalışıyordum. Flumen, Avra, Jüpiter, Mars ve Faciem isimlerden bazılarıydı. Bunların birer şaka olduğunu düşünsem de bazı aileler mutluluk gözyaşları eşliğinde çerçeveyi satın alıyordu. Kendi kendime “Jüpiter Al-Maalouf, tebrikler küçük insan. Gayet modern, cinsiyetsiz ve evrensel. “Yalnız soyadın ve annene babana bakılırsa sahip olacağın koyu tenin ve kıvrıcık saçların, köklerini ele verecek,” diyerek kafamı sallıyordum. Tam o sırada mağazanın, işini çok iyi bildiği kurnaz bakışlarından anlaşılan görevlisiyle göz göze geldim. Hemen yanıma gelip “Hanımefendi, anladığım kadarıyla bu bölüm içinize sinmedi, eminim ikinci katta daha mutlu olacaksınız.” dedi.

Uyarlama katına kadar bana eşlik etti. Buradaki çerçeveler daha genişti. Uyarladıkları ismin kökeni, o ismin evrilme aşamaları ve sonuç olarak ortaya çıkan ürün sıralanmıştı. Fena fikir değil aslında diye geçirdim içimden. Bu eseri seçen aileler, ismin aslında kültürleriyle bir bağlantısı olduğunu bilip gönül ve vicdan rahatlığıyla çocuklarına seslenebilirler.

“Buyrun lütfen” diyen sesi takip ettim. Bana uygun olabileceğini düşündüğü ürünün tanıtımına başladı: “Müslümanlarda ‘cennet’ isminin çok yaygın olduğunu biliyoruz, bunu daha modern ve Batı’ya uygun hâle getirmek adına ‘Jenet’ ismine dönüştür-

dük. Ailelerden aldığımız geri dönüşler ismin yeterli kadar Avrupaileşmediğini ve çocukların yine engellerle karşılaştığını gösterdi. O yüzden bir güncelleme yaptık ve ürünümüzün son hâli ‘Canet’ oldu.” Bunları söylerken aynı parıltılı bakışları bekliyordu ama ben hayatımda bu kadar saçma bir şey duymamıştım. “Bir oğlum olacak” diyerek sıradaki ürüne ilerledim. Üzerinde “İlyas” yazıyordu. Tabii bu ürünün sadece kaynağıydı. İlyas ismini “Elias”a çevirmişlerdi. “Elias...” diye tekrarladım. “Kulağa hoş geliyor değil mi? Biraz sizden, biraz bizden ve inanın Avrupalı öğretmenler bu isme bayılıyor.”

Bilemedim... Hoşuma gitmişti fakat içimdeki ses “Yazıklar olsun!” diye haykırıyordu. “Peygamber, evliya, kahraman isimleri dururken bunları koyma ne utanç verici!” “Çocuğumun geleceğini de düşünmek zorundayım! Burası Avrupa, ezik mi olsun yavrum!” diyerek o sesi ebediyen susturdum. Gittikçe kapıtmıştım kendimi, bir iki favori ürün seçip üçüncü katı da görmek istediğimi söyledim. Mağaza görevlisi: “Bu kattaki ürünler için çok ciddi bedeller ödenmesi gerekiyor, bunları ödemeye hazır mısınız?” diye sordu. Paranın sorun olmadığını belirttim.

Çıktığımızda gözlerime inanamadım. Âdeta barok tarzı bir kraliyet salonuna girmiştik. Kalın perdeler, altın süslemeler ve ürünlerin üzerinde durduğu mermer sütunlar göz kamaştırıcıydı. Bir garson: “Şerbet alır mıydınız hanımefendi?” diye seslendi. Görevli hemen bir kadeh alıp bana uzattı. “Sakinleştirici bir karışım, Osmanlı mutfağına aitmiş,” diye ekledi. Şerbetimi yudumlarken soylu ürünlerin tanıtımını dinliyordum. “Fransız kraliyet ailesinden: Luis, Philipp,

Hugo... Burada Alman kraliyet ailesinden Ludwig, Otto, Heinrich, Friedrich... Dilerseniz azizlik makamında olan ürünlerimizi de tanıtayım.”

Şapeli andıran bir odaya girdik. Yanan mumlar azizlerin heykellerini aydınlatıyordu. Görevli, bir rehber gibi tutkuyla kutsal dava uğruna yaptıkları kahramanlıkları anlatıyordu. Sonra onların önünde eğilerek isimlerini saydı: “Johannes, Martin, Benedikt ve Leonhard... Sizin evladınız da asil bir kralın ismiyle veya bir azizin adıyla anılsın istemez misiniz?” diyerek son hamlesini yaptı. Tabii isterim, bunu kim istemez ki? Heyecandan bir o yana bir bu yana koşturuyordum. Karar vermek ne kadar zordu. Bana yardımcı olmak isteyen iyi kalpli mağaza görevlisi özel bir indirimle senetleri getirdi. Seçtiğim ürünleri ödeyerek evrakları imzaladım. Artık oğlumun geleceği kurtulmuştu, biraz pahalıya patladı ama buna değdi. Elimi karnıma koyup ona fısıldadım: “Annen senin için en doğru kararı verdi Martin Elias Ludwig Yıldırım.”

ESRA HANIM AKDENİZ

Almanya – Münih

Frekans

YASEMİN KELKİT

Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için. Değil mi?

Ben bu düzeni bozarım. Ne kadar da klişe. Ne kadar da İstanbul. Seni en çok şimdi seviyorum. Bu renk cümbüşünün ortasında. Işıklarını yakıp boğaza göz kırptığın, kendince geceye direndiğin anlarda. Köprünün her milimi bir an önce karşıya geçmek isteyen ruhlarla kaplı. Kimse bilmiyor ama eşit olduğumuz tek yer burası. Aynı amaç, aynı telaş, aynı belirsizlik. Ne paranın hükmü geçiyor burada ne yaşın ne eğitimin. Çaresizliğimiz dahi tek. Hazır vaktim varken repliklerin üzerinden geçeyim, Aysel aramadan. Bir sonraki deneme çekimi ne zamandı acaba? “Selam, ben Merve. Evet, holdingin başına geçmek için döndüm Amerika’dan. Yedi senenin ardından zor tabii. Zaman nasıl da çabuk geçiyor. Babam...” Olmuyor. Zihnimi toparlayamıyorum bir türlü. “Selam, ben Merve. Evet, holdingin başına geçmek için döndüm Amerika’dan.” Camı indirmeliyim, belki biraz temiz hava iyi gelir. Oh... Bu kolaylıkta nasıl böyle zorlanıyorum, aklım almıyor bazen. Sonuçta insanlara yalan söyleyerek kazanıyorum paramı.

Ben bu düzeni bozarım! Allah’ım! Bu yankılanan ses benim mi gerçekten?! İşte bu be, işte bu! Sonunda beklediğim gün geldi. Aylarca, yıllarca hayalini kurduğum, ah, olsa ne güzel olur, annem mutluluktan ağlar, babam mahallede tur atar, taraftarlar formalarını yırtar, Amigo Kerem oğluna ismimi verir dediğim gün, bugün. O golü ben attım! Nasıl çalımdı ama? Bir evin bir oğlu olmak kolay mı sandın? Asiy’e söyle-

yin, hazırlasın bohçamı! Duy bunları, İsmail Abi, gör bakalım alıyor muymuşum kızını? Okumayana kız vermiyordun ya hani? Ama para bizde, ne yaparsın? Dünya hâli, bak... Onca yıl boşuna mı çıktım kiralık kramponla sahaya... Bir numara küçük geliyor diye az kanamadı topuklarım. Garibanın yüzü bir gün gü-lüyormuş demek, hey yavrum hey.

Ben bu düzeni bozarım... Yeterince tekrarlırsam gerçek olur değil mi? Ellerim saçlarımda. Yeni olmasına yeniler. Ama her şeyden öte “sarı.” Buna alışabilecek miyim? Başka bir seçeneğim yok ise... Halil Abi’nin söylediğine göre bütçemiz ancak buna yetiyor. Sarı. Bu bir ilk ve ilkler unutulmaz. *Bütün âşıklar yalancı.* Aynadaki kadınla tanışalı beş dakika oldu. Gözlerinin altı koyu renkli, mor ve gri karışımı derin çukurlar. Bir zamanlar bir parıltı vardı, biliyorum. O parıltıyı kaybettiği günü dün gibi hatırlıyorum. Zavallı. Ortak bir geçmişimizin olması, biz olmaya yeter mi? Bu defalık böyle olsun. Zaten bir defa saçının rengi değişmeye görsün, bir daha doğal hâline dönmek ne mümkün. Kahverengi desen ruhsuz. Gönlüm her zamanki gibi kızıldan yana. Belki bir sonraki sefere. –Hayal desen var...– “Kuzum, gel hele bir yanıma.” İki aylık çirak yanımda bitiyor, nasıl da hevesli öğrenmeye. Hevesli tabii, iki kuruş kazansın, bitsin bu hayat me-mat meseleleri. Alnındaki ter, hakkı. Yanakları al al. Bu havalarda değil fön makinesini eline almak, çöp atmak için dahi adımını dışarı atmıyor yaşıtları.

Üstelik öyle inandırıcıyım ki, yüzümün değmediği billboard yok şu koca şehirde. Kaçamadığım mikro-

fon, fotoğraf makineleri... *Bu ıslıtlı hayatı ben seçtim.* Doğru. Gölgeyi dahi alacağını nereden bilebilirdim? Yalan. Bile isteye girdim bu sektöre. Gerçi, Aysel olmasa, zor alırdım o kaşeleri ilk yıllarımda. *Ben gökyüzünü tutamam, yıldızları çalanlar var...* Pardon, müziğin sesini biraz kısabilir misiniz lütfen? Telefonum çalışıyor. Efendim, Aysel? Olur, istersen birlikte geçelim senaryonun üstünden. “Selam, ben Merve...”

En güzel koçu seçeceğim, salına salına geçecek Asiyeler’in mahalleden. Şimdi çıksam buradan, yirmi, bilemedin otuz dakikada koşarım bizim eve. Dalak desen var tabii... Az kaçmadık zabıtan! Vay efendim, o tezgâhı Boğa’nın oraya kuramazmışım! Biz bilmiyor muyuz bunları? Yarın da o tezgâhı oraya kurmazsam bana da Salih demesinler! Parası neyse veririz, evelallah! “Salih, Salih! Şşt... Oğlum! Kime diyorum, hey!” Maçtan sonra imzalarım atkıları, sen iste yeter ki Kerem Abi! “Lan Salih, getirtme oğlum beni oraya.” Tamam biri senin, biri yengenin. Lafı mı olur abim benim?! “Yav, sen demedin mi, hocam, doksan artı iki de olsa, beni mutlaka oyuna sok diye. – Isınmamışsın bile – kalksana oğlum şu banktan!” Haydaaa, abi ben onu mu dedim şimdi? “Salih, geldin geldin! Gelmedin, Alper’i alıyorum sahaya.” Hoca, sen de ihmale gelmiyorsun ha. Benim içimdeki ateş dinmiyor ki, soğuyayım. Al beni maça, tak, ilk gol benim. Sohbetinize doyum olmuyor. Ama... Behlül kaçır beyler.

Ağustos’ta yangın, Eylül’de ayrılık. Bazı şeyler hiç değişmiyor. “Ustana sor bakalım, iyice yapıştırmış

mı? Geçen defaki gibi ilk rüzgârda uçmasın bak, sonra yerden topluyorum saçları.” Annem olsa taşırdı bu yükü. Ama ben annem değilim. “Abla, çok güzel oldun he.” Vay kerata! Oğlum, sen o yolları giderken, ben dönüyordum behey! O bahşişi verecek göz var mı bende? “Alo, Halil Abi? Taksi çağırıyorum ben. Randevum vardı ya, ikide. Doktor Hanım’ın odasında buluşuruz. Tahlil sonuçları bende, merak etme.” Aynadakine son bir bakış atayım, bir daha ne zaman karşılaşırız kim bilir.

Mademki tanışmış bulunduk, vedalaşalım. Leyla, iyi bak e mi kendine?

Ben

bu

düzeni

bozarım.

YASEMİN KELKİT

Almanya – Bielefeld

Köyün Ayıbı

MİHRİBAN HARBİ

efat etmiş.

Kaç zamandır yerde yattığı belli değildi. Belli olan tek şey yaşlı bedeninin artık cansız olduğuydu. Koskoca bir hayat, sonunda da belirsiz bir ölüm...

Tek odalı evine girince gördü İsmet Bey. Uzun zamandır kimsesiz teyzenin hâlini hatırlı o soruyordu, kâğıt kürek işlerine o bakıyordu. Yaşlıydı çünkü sağlığı gitgide yerini türlü hastalıklara bırakmıştı. Birkaç haftalığına yurt dışına çıkınca, kimsesiz teyze-ye bakma fırsatı olmamıştı İsmet Bey'in. Geri döner dönmez sorumluluk duygusuyla teyzenin evine koştu. Kapıdan girince malum tabloyla karşılaştı. Cansız bedeni yerde yatıyordu teyzenin. Son iniltileri havada uçuşuyordu.

Cenazesi olan evlerin önü sessiz bir kalabalıkla dolar. Kimsesiz teyzenin evinin önü de ilk defa böyle bir kalabalık görmüştü. Sessizdi, ama en azından insanlar vardı. Yıllarca aynı sokağı paylaştığı komşuları evin

önünde toplanmış, polis ve doktorun incelemelerini merakla bekliyordu. Acaba ne zamandır ölmüş hâlde yatıyordu yerde? Dıştan bir müdahale var mıydı?

Bir insanın ölümünün yaşamından daha merak edilir bir şey olması ne kadar da ilginçti.

Polisin sorularına tatmin edici cevaplar veremedi komşular. Son aylarda hangi durumda olduğunu, ne zaman nereye gidip geldiğini hiçbiri bilmiyordu. Polisler otopsiyi şart gördü. Bu durumda hemen defnedilemedi kimsesiz teyze. Nihayet üç gün sonra pence-resinin manzarasını süsleyen camide cenaze namazı kılındı. O camiye zamanında kendisi gibi memleket-ten buralara gelen hayırseverler inşa etmişti. Pek de severdi orayı. “En azından insan galabalığına garışı-yom gızım” derdi. Yapımına vesile olan herkese her gün dua ederdi.

“Cenaze, tek başına mı uçacak memlekete?” diye sor-du komşularından bir tanesi, cenaze nakil aracı hazır beklerken. “İsmet Bey ilgilenmiyor muydu kadınca-

ğızla, mutlaka ayarlamıştır birini veya tek gider her-
hâlde” diye cevap verdi diğer bir komşusu. İsmet Bey
mutlaka ayarlamıştır birini. Kimsesiz teyzeye bir gü-
ler yüzü çok gören komşuları şimdi endişeli hâlleriyle
cenaze namazında arka sıralarda saf tutmuştu. Öyle
ya, Müslümanlık göreviydi.

Musalla taşının üzerinde yatan teyze için cemaatten
helallik alındı, son dualar edildi, arkasından birkaç
damla gözyaşı döküldü. Cemaat sessizdi. Bu sessiz-
liğin iç yüzü cemaatten de kalabalıktı. Pişmanlık mı,
utanç mı, kendi akıbetini düşünmek mi? Ne dersiniz.

Teyzenin memlekete yolculuk sürecini İsmet Bey ta-
kip ediyordu. Nihayet teyzenin torunu kendisi arayıp
cenazenin geldiğini haber etmişti.

Kimsesiz teyzenin bedeni vatan toprağına ulaşmıştı.
Ölümünden çıkarılacak ders komşularına ulaşmak
üzere hâlâ bir vasıta bekliyordu.

MİHRİBAN HARBİ

Almanya – Ludwigsburg

Göklerde İki Pencere

ECEM TUBA HIZARCI

Bir prens var göklerin derinliklerinde. Onu kimse görmez, kararlarını kimse duymaz; o sadece iki penceresinden bakar ve dünya renklenir.

Sarmaşıklarla dolu bir kulenin ucunda bir prens yaşamış. Prens olmasına rağmen ona hiçbir zaman hizmet edilmemiş: Prens Cledwyn, insanların aklında hayalî bir varlıktı ve prens muamelesi görüp görmemek umurunda değildi. Kulenin ucundan iki dünya yelkenlerini açardı. Biri güneyde, biri kuzeyde; iki pencere, iki yaşam. Prens'in bir görevi vardı elbet: Gökyüzünde saklı o kulenin çember odasında, aşağıda kımıldayan dünyayı izlemek. Nefesini odadan dışarıya vermek dahi almayacağı bir riskti. Odasının pencerelerine kadar tırmanan sarmaşıklara tutunup aşağı inmek aklını kurcalıyordu ama katiyen yapamazdı. Bunu onuruna yediremezdi. Hâlbuki gitmek için birçok sebep vardı... Kulenin iki penceresine baktığında, Prens Cledwyn kendini bu odada tutsak hissediyordu. Güneye bakan penceresi, güneşin hiç terk etmeye kıyamadığı bir dünyayı sergiliyordu. Orada doğanın renkleri asla solmuyor, kahkahalar kısılmıyor ve insanların yüzleri hiç asılmıyordu. Prens her baktığında, mutluluk ve kıskançlık arasında kayboluveriyordu. Bulutlara o insanlardan daha yakın olmak, can acıtan bir üzüntüde boğuyordu onu. Yanlarına gitmek, neşelerini tatmak istiyordu. Ancak o da biliyordu ki orada bir saniye yaşadktan sonra bu kuleye asla dönmezdi. Buradan çıkış yoktu. Hiçbir merdiven döşenmemişti ve Prens Cledwyn yalnızlığa mahkûmdu. Bunun mutlaka bir nedeni vardı, ne olduğunu bilmese de görevini terk edemezdi.

Bugün olduğu gibi bazı günlerde, etrafındaki, boyadığı resimlerle dolu kâğıtların arasında oturuyordu. Pencerelerden olabildiğince uzak durmak istiyordu. Kâğıtlar, boyalar... İhtiyaçları hiç eksilmez, hiç bitmezdi. İstedikleri her daim odadaydı. Onunla vaktini paylaşacak bir arkadaş hariç elbet.

Eline son çizimlerinden bir tanesini aldığıında, tiz çılgınlıklar gökyüzüne kadar ulaştı. Ağaçlar boyadığı kâğıdı elleriyle büktü. Bakmayacaktı. Ayağa kalkmazsa, o pencereden uzak durursa görmezdi. Ama kahretsin ki duyuyordu. Elleriyle kulaklarını tıkadı ve diğer pencereye yöneldi. Orada insanlar hâlâ neşeli, yüzler hâlâ parlıyordu. Güneş, tepede bu dünyayı aydınlatıyordu. Ancak Prens Cledwyn diğer pencereden gelen seslerin yükseldiğinin farkındaydı. Sesler yükselirken artık duymazdan gelmek mümkün değildi. Korku dolu bakışlarla, göz ucuyla arkasına baktı; odanın diğer yarısından gölgeler içeriye girmişti bile. Acı dolu çılgınlıkların uyandırdığı korkunç duyguyu iliklerine kadar hissediyordu. En nefret ettiği şey de buydu, mutluluğu doğru dürüst tadamazken acının dehşetini görmezden gelmek olanaksızdı. Rengârenk bir dünyaya bakıyordu ancak kederin senfonisi gördükleri ve duydukları arasında bir kopukluk yaratıp onu zorla kuzeye doğru ilerletiyordu. Karanlığa, ıstıraba ve dehşete kanatlarını açan pencere, Prens Cledwyn'i bir mıknaş gibi çekiyordu. Ve o an, dünya bir gölgeden ibaret, karanlık, soğuk ve ruhsuz bir yerdi.

Kuzey penceresinin sunduğu diyar, neşeyi asla tatmamış, yoksul bir yerdi. İnsanlar orada hep üzüldü, insanların bakışları her zaman boştu. Nereye bakarlarsa baksınlar, hiçbir ışık yoktu, ebediyen karanlığa

mahkûmdular. Prensın midesi bulandı, gözlerindeki yaşlar kurumuyor, çığlıklar dinmiyordu. Bazen duymuyordu, diğer pencereye odaklanıyordu eğer mümkünse. Şu an öyle bir seçeneği yoktu, gözlerini bu korkunç manzaradan ayıramıyordu. İşte bazen, buradaki acıyı yok etmek, güneşin burayı da aydınlatması için sarmaşıklardan tutunup aşağı inmek ve yardım etmek tek isteğiydi. Kendi görevini sorguladı, görevi izlemekten daha öteye gitmiyor muydu gerçekten? Ne anlamı vardı o zaman, kulenin ucunda dünyalara bakmanın? “Susun” diye fısıldadı. “Yalvarıyorum, susun. Dayanamıyorum,” dedi dehşetle. Ama senfoni sona ermedi, notalar daha da sivrileşip en tiz çığlıkları etrafa saçtılar. Prens, karanlığın melodisinden nefret ediyor, güneyin ezgisini ve kuşların sesini duymak için yalvarıyordu.

Alnını soğuk cama yasladı ve sessizce bekledi. Çığlıkların azalmasını, gölgelerin kuzeyi tamamen ele geçirip o dünyayı karanlıktan görülmez hâle getirmesini bekledi. Bekledi, bekledi ve bir süre sonra, kömür perdeler pencereye çekildi. Bu bitmeyen bir çileydi; Prens Cledwyn birkaç dakikalığına gözlerini kapatır, sonra gülen sesler kulaklarını okşadığında eline fırçalarını, paletini ve sarı kâğıtlarını alırdı. Ne sağdaki aydınlığa ne de soldaki geceye bakardı. Sadece çizer, boyardı. Renkler ellerini kirletinceye kadar boyadı. Kâğıtta canlanan çizimlerin, pencereden gördüğü dünyalar kadar yalan olduklarına inandıktan sonra yatağına yaslanır ve beklerdi. Aslında biliyordu, kâğıttakilerin gerçeklerin taklidi olduğunun farkındaydı. Kendini kandırmak daha kolaydı. Prens uyumazdı, sadece nöbet bekler, izlerdi. O gördüklerini çizerdi.

Bu çilenin sonu yoktu.

Prens soldan yükselen güneşe ve pembe renklerle tanışan gökyüzüne, sonra sağda dünyanın yarısını siyah boyayla kaplayan pencereye baktı.

Bir sola, bir sağa.

Bir renklere, bir karanlığa baktı. Nefes aldı. Gözlerini kapadı. Kendini bulutlarda değil, zeminde hayal etti, sağ veya sol, herhangi biri olurdu. O sadece ayaklarının toprağa bastığı, iki açığı ve aralarındaki eşitsizliği duymadığı dilekleri düşlerine kazıdı ancak çığlığın gürültüsünü tekrar duydu. Evet, bir ses vardı ama sesin arkasında saklanan iğneler,

birer

birer

vücuduna saplanıyordu.

ECEM TUBA HIZARCI

Fransa – Nancy

Yemyeşil

MERVE FATMA ÖREN

Hiç sevmem bu mevsimi. Sebebi mi? Tabii ki yapraklar! Her yerdeler. İnsan yürüyecek yol bulamıyor. Renkleri de renk olsa bari. Yaprak dediğin yeşil olur efendim. Ağaçlarda kalanlar da yerdekilere bakıp sarıya, kırmızıya, bilmem ne renge dönmez mi? Bu nasıl bir özentidir?! Ah eskiden ne kadar da güzeldi, her yer yemyeşildi diyemem elbet. O zamanlar da vardı tek tük rengi bozuk yapraklar. Fakat şimdi ne olduysa, her yerde karşımıza çıkıyorlar. Hep o dışarıdan getirilen bitkiler yüzünden! Yerli bitkileri de bozdular!

Neyse ki bir çözümü var. Nihayet, belediye de durumun ne kadar vahim olduğunu fark etmiş olacak ki, her mahalledeki her bir apartmandan bir görevli tayin etti. İyi de maaş veriyor. Bu konuya önem vermeyip de ne yapacaktı? Ne işe yarar ki zaten bu belediyeler? Çok önceleri başlanmalıydı ya, yıllar sonra akılları başlarına geldi. Rengini bozmaya başlayan her ağaç ve bitki anında görevliler tarafından fark ediliyor ve gereği yapılıyor. Ben de o görevlilerden biriyim. Aslında ta dedemin dedesinin geleneğini sürdürüyorum ama yanlış anlaşılmasın. Ben ağaç katili değilim. Kimse beni ağaç düşmanlığıyla itham edemez. Burada yaşayacaklarsa, işe giderken, yolda yürürken, çocukları okula götürürken bile onları görecekssek ni-

zama uyacaklar efendim. Bitkiler, ağaçlar, yapraklar YE-ŞİL-DİR! Asaleti bilsinler değil mi ama? Bütün derdim bu, yoksa düşmanlık etmek, hele hele katletmek hiç değil. O, dedemin yöntemiymi.

Fakat ben öyle yapmıyorum. Tam olarak ne yaptığıma gelecek olursam, her sabah malzemelerimi toplayıp mahalleyi kolağan etmeye çıkarım. Merdiven, kova, fırça ve en önemlisi yeşil boya çünkü her yaprak ve bitki özüne dönmeli. İçlerinden biri diğerlerinden farklı olma derdine düştüğü anda radarıma yakalanıverir. Keskindir gözlerim. Kendimi öyle geliştirdim ki, en ufak ton farkını dahi kaçırmam. Görmezden mi gelecektim? Bırakayım da diğerlerini de kendine mi benzetsin? Hiç acımam! Dayarım merdivenimi, alırım fırçamı elime hiç üşenmeden en tepelere dahi çıkar isyankâr yaprakları yeşile boyar, bu şekilde güzelce hadlerini bildirmiş olurum. Bazen bütün günüm ağaçların arasında geçer. Boyam bittiğinde hiç sevinemez o yapraklar çünkü daima tedarikli gelirim! Ancak karanlık basınca eve dönerim. Günün sonunda yalpalaya yalpalaya yürümeme rağmen bütün bitkileri yeşil görünce buna değdiğini hissediyorum.

Biz bunun için varız ama asla üniforma kullanmayız. Neden mi? Çünkü biz ne kadar belediye tarafından görevlendirilmiş olsak da halkın içinden geldik ve

halk için
çalışıyoruz.
Yaprakları yeşil
görmek herkesin hak-
kıdır! Belediyenin halkın
ihtiyacını görmüş olması ve
yaptığımız iş bu açıdan çok önemli.
Ah bir de yapraklara anlatabilsek ya, illa
bildiklerini okuyacaklar.

Bir gün öyle öfkelen dim ki, önü me gelen bütün renk
değiştirmiş bitkilere “Toprağınızı beğenmiyorsanız
gidin başka yerde açın!” diye bağırdım. Ah demez
olaydım! Beni duyduklarını nereden bilebilirdim?
Birlik olup tuzağa düşürdüler beni. Bunlar böyle işte
hiç kıymet bilmezler! Karga misali besledik, gözümü-
zü oydu lar! Hata bende ama niye vefa bekliyorsam!
Ayağımın altındaki toprak bir anda hareketlendi, bas-
tığım yeri bilemedim. Olduğum yere yığılıp kalmı-
şım. Aradan ne kadar zaman geçtiğini hatırlayamıyo-
rum. Gözlerimi açtığımda gördüklerime inanamadım.
Saatlerce uğraşıp boyadığım yapraklar her türlü rengi
içine almış, bense boydan boya yemyeşildim.

MERVE FATMA ÖREN

Almanya – Berlin

Kim Daha Canlı?

Z E Y N E P Y A M A N

ana heykel derler!

Ben heykel değilim!

Cansız bedenim hayata bu kadar yakinken bu mümkün değil.

Şahit olduklarım var benim. Senin, onun, alt komşu Ursula'nın, marangoz Hubert'in, kasiyer Luca'nın, Frau Öztürk'ün, okuldaki Jean-Sebastian'ın, belki hiç tanışamayacağın ama her gün yolda gördüğünde sana gülümseyen o kızın, trende yanında oturup kulaklıkla dinlediği müzik fizana kadar duyulan o çocuğun, treni özel halk otobüsü gibi kullanan makinistin, hiç birinizin görmediklerine, görmediklerine hatta görmek istemediklerine şahit oluyorum.

Hareketsiz ve sessiz kalmak ağırıma gidiyor mu? Evet! Sizin görmediklerinizi görüp müdahale etmeyi çok istiyorum. Çılgık çılgılla, etrafına onca insanı toplayarak ağlayan birinin yerine bir köşede sessizce gözyaşlarını tutmaya çalışan insanların elinden tutmak istiyorum. Yaşı yetmişlere, seksenlere dayanan amcanın elindeki ağır market torbalarını almak, onun yükünü hafifletmek, bindiği tramvayda belki biri yer verir diye umutla etrafına bakınırken, ona yer vermek istiyorum.

Pencerelerin ardında gizli saklı kalan hikâyeleri de merak ediyorum mesela. Hayatın olağan akışından sıyrılıp bir nehir kenarında arkadaşıyla uzun saatler

boyunca muhabbet eden gençlerin yanına oturup onların sohbetine dâhil olmak, çocuğunu sımsıkı elinden tutan bir annenin diğer elinden tutmak istiyorum.

En çok da mutlu olunca gülmeyi, üzülünce ağlamayı, heyecanlanmayı, bir şey için endişelenmeyi, yorulmayı, korkmayı ve rahatlamak için avazımın çıktığı kadar bağırmayı; aslında insan olmayı istiyorum. Bir şeyler hissetmek istiyorum.

Ben hep aynı yerdeyim. Dün aynı yerde, geçen hafta, birkaç ay önce, yıllardır hep aynı yerdeyim. Gördüklerim sadece önümde ve etrafımda olan bitenler. Arkamda neler oluyor hiç bilmiyorum. Kimler geldi, kimler gitti, kimler güldü veya ağladı, hepsi birer soru işareti. Çünkü onları göremiyorum.

Ey insanlar, bana heykel derler! Göremem, duyamam, hissedemem, kimseye el uzatamam, ağlayamam! Görmesi gerekirken kör olan sizlersiniz. Ah şoför Olaf, kütüphaneci Lilli, ah etrafındaki çocuklardan çok küçük bir fanusa hapsedtiği balıkları düşünen Oma Hildegard... Bir heykelin bunca şeyi söylemesine şaşıyor musunuz gerçekten?

Hayatı gördüklerinizden ibaret sanıp aslında hayatın ve dünyanın görmediklerinizde saklı olduğunu unuttuyorsunuz. Bilmediğiniz dünyalar, tatmadığınız duygular, tanışmadığınız ne çok insan var... Ben insan olsam hiç durmam, bundan eminim!

Dünya'nın farklı kutupları var. Ve siz insanlar, bu kutuplar arasında acımasızca savruluyorsunuz. Dünya'nın, dünyalarınızın içinde farklı dünyalar var. Ve insanlar, bu farklı dünyaları birleştirmeye çalışırken yoruluyorlar.

İnsanlar (!) insanken taşla bürünüyor. Hayattan uzaklaşıyor. Oysa taştan olan bizleriz, bir kalbimiz bile yok. Bir kalbimiz bile... Yok! Sizin kalbinizin merhametle dolup taşması gerekirken niye bu hâle geliyor da bizden beter oluyorsunuz?

Bana heykel derler. Ey insanlar, kalbi taş kesilmesi gereken bizleriz, siz değil!

Bana heykel derler!

Ben farklıyım.

Olduğum yerdeyim. Ve değişmiyorum. Değişemiyorum.

İnsan gibi değil. O, ölüm ve yaşam arasında, korku ve umut arasında, hüznün ve mutluluk, panik ve heyecan arasında, batı ve doğu arasında savruluyor. Bir köprü olması gerekiyor mesela. Ben köprü olamam. Ben bir heykelim, ey insanlar!

Ben, uzakları yakın edemem, farklı dünyaları ve kutupları birleştiremem. Mesela insan gibi umut edemem ben. Yok yere hayal kurup gerçekleşmeyince düş kırıklığına uğramam, uğrayamam. Ama insanlar

bunu yapabilir. Yapmalılardır. Çünkü insan olmak bunları gerektirir.

...

Ey insanlar, bana heykel derler ama şimdi söyleyin bana, kim daha canlı? Kim gerçekten hayatın içinde?

Efendim? Sesinizi tam alamadım...

Evet doğru!

Ben de öyle düşünüyorum...

Z E Y N E P Y A M A N

Almanya – Minden

İki Çehre

BELKIS KILIÇ

Kadın tedirgindi. Koskoca otobüste bir türlü koltuk beğenememiş gibi bakınıyordu etrafa. Hoş, oturabilir miydi, buna hakkı var mıydı onu da bilemiyordu artık. Biraz da korkuyordu sanki... Sanki her nereye gözlerini dikse, boş bir oturağa yaklaşacak ve usulca kendini oraya bırakacak olsa biri gelecek ve...

İki çocuk annesi genç kadın durakta otobüs bekliyordu. Ne kadar süredir beklediğini kendisi bile kestiremedi. İki yaşlarındaki küçük kızı artık iyice mızımlanıyordu ne yerinde oturmak ne de annesinin elini tutmak istiyordu. Annesinin saçlarına taktığı tokaları yoluyor, yoldukça da canının acısından inliyordu. Durakta bekleyen yolcular çocuğun bağışlarından ve bir türlü yerinde rahat oturmayıp debelenmesinden iyice rahatsız olmaya başlamış görünüyorlardı. Ekim ayının ortası olmasına rağmen yazdan kalma bir gün vardı Viyana’da. Hava fazlasıyla sıcak, insanlar fazlasıyla gergindi. Kadın bir yandan kızını zapt etmeye çalışırken diğer yandan söylene söylene kreşteki oğlunun çıkış saatine yetişip yetişemeyeceğini hesaplıyordu.

Yolcuların – özellikle yaşlı olanların – çocuğunun hâl ve hareketlerine çık cıklamaya başlamasıyla birlikte kadının sinirleri iyice gerilmiş en sonunda kızının eline akıllı telefonunu tutuşturmuştu. Yeter ki sussundu. Küçük kız bunu hiç beklemiyormuşçasına elindekine bir süre baktı ve sonra büyümüş göz bebeklerinden anlaşıldığı üzere şaşkınlıkla telefonu annesine geri uzattı: “Aç!” Yaşıtlarının aksine bu küçük kız, çizgi film izlemiyor, kayak yapan sporcuları izlemekten zevk alıyordu. Başka zamanlar, yine -zorda kalındığından- eline telefon verildiğinde izlediği çizgi film

videolarının aralarında kayakçıların reklamları çıkmış, çocuk da büyülenmişçesine uzun uzun bu sporculara bakmıştı. Abisi ekranda beliren “reklamı geç” yazısına dokunduğunda ise yaygarayı koparmıştı. Bunu fark eden annesi de o günden sonra sürekli - tabii ki kendisini buna mecbur hissettiğinde - kayak sporuyla alakalı videolar açıyordu kızına. Bu sefer de öyle yaptı. Nihayet, 66A sabrı tükenmiş yolcuların görüş alanına girdi. Otobüsü gören yolcular rahat bir nefes aldı ve yavaştan yerlerinden kalkıp toparlandılar. Gelen otobüs kalabalıktı. Durakta bekleyen yolcular da bir o kadar kalabalıktı. Anne, kızının elinden telefonu aldı, bu izdihamda bir de yere düşen telefonla uğraşmak istemiyordu. İzlediği video yarıda kesildiği için kız yaygarayı bastı. Duraktaki yolcular – özellikle yaşlı olanlar – yine çık cıklamaya başladılar. Genç kadın bu anlayışsızlık karşısında daha da fazla sinirlenmeye başladı.

Oturacak yer olmadığından kadın, kızını kucağına aldı ve iki durak ayakta yolculuk yaptı. Şansına çok trafik vardı ana caddede. Hem sıcaktan hem kalabalıktan hem de hareket alanının kısıtlı olmasından olacak küçük kız ağlama atakları geçiriyor, devamlı annesinin başörtüsünü çekiştirip duruyor ara ara da çılgınlıklar atıyordu. Neyse ki iki durak sonrası *Hauptbahnhof* olduğu için otobüsten incek yolcu sayısı binecek yolcu sayısından bir hayli fazla olacaktı. 66A otobüsünde genç kadın ve kızı dışında biri çift sadece beş yolcu kalmıştı. Sanki bu otobüste bir on beş dakika öncesine kadar izdiham yaşanmamıştı. Kadın, kızını nihayet kucağından indirdi ve o sırada “öncelikli yolcular” bölümünde bulunduklarından doğrudan özel oturağı açarak kendini bıraktı. Üzerinden bir yük

kalkmış gibi nefes verdi. Ardından hiç düşünmeden kızının eline tekrar telefonu verdi. Kız çocuğu şaşkın bakışlarla telefonu annesine geri uzattı: “Aç!”

Sırtından akan terin farkına varınca ürperdi kadın. Kol saatine baktı. Saat 17’ye on vardı. Kesin birazdan kreşten ararlar, diye düşündü. “Sayın veli, nerede kaldınız? Çocuğunuz sizi bekliyor. Kreş kapanmak üzere...” Kapının üzerindeki durak haritasına kaçamak bir bakış attı. Dört durak daha. Dört durak daha... Sanki ilk defa oğlunu kreşten almaya gidiyor, ilk defa bu otobüsle bu güzergâhtan geçiyordu. Dört durak kaldığını bilmeme rağmen neden baktım ki, diye düşünmeden edemedi. Sol tarafta, bir siyahi telefonuyla meşguldü. O da mı kreşe yetişmeye çalışıyordu acaba? Ama ne kadar da sakın oturuyordu öyle... Sonra bakışlarını çocuğuna dikti. Annesinin stresinden ve bitkinliğinden bihaber, kendi hâlinde kayak videoları izliyordu.

Otobüs yavaş yavaş ilerliyordu. Son yedi dakikası vardı. İndikten sonra ne kadar yürümesi gerektiğini düşündü. O arada otobüs durağa yaklaştı. Kapılar açıldı. Yolcuların içinden bir çift gülüşerek indi. Orta yaşlı takım elbiseli adamlar bindi – bunların halk otobüsünde ne işi vardı? – bir de köpekli ve bastonlu yaşlıca bir kadın. Bastonunu yere vura vura binen kadın önce soluna ardından sağına döndü baktı. Oturmak için kendine en uygun, kapiya en yakın yeri arar gibiydi. Çocuğuyla birlikte “öncelikli yolcular” bölmesinde oturan kadını görünce gözlerini ona dikti. Çocuğun elindeki akıllı telefondan gelen sesleri bir süre dinledi. Önce başını sağa sola çevirirken sebepsizce çık cıkladı. Ardından köpeğinin tasmağını istemsizce

kendisine doğru çekti. Tam sol tarafa dönüp boş bir oturağa çökecekken çocuğa döndü:

“Hey sen! Kalk oradan, oraya ben oturacağım! Sen çocuksun, ben ise yaşlı, orası benim hakkım! Sana ayrılan yere git ve orada nereye istiyorsan oraya otur. Yoksa senin geldiğin o yerde de mi yaşlı insanların yeri gasp edil...”

Çocuğunu muhatap alıp içi nefret dolu bu üstü örtük cümleleri sarf eden yaşlı kadın ne yaptığını sanıyordu? Genç kadın kısa bir süreliğine bu hoyratlık karşısında donup kalmışsa da hemen toparlandı ve yaşlı kadının lafını kesti:

“E, pardon? Siz kiminle konuştuğunuzu sanıyorsunuz? Çünkü eğer bu şekilde benim kızım ile konuşuyorsanız sizin gibi aptal bir kadını çiğ çiğ yerim, anlıyor musunuz beni? Ama siz tabii o şekilde *benim* kızım ile konuşmadığınız için ben de söylediğim şeyi pekâlâ yapmayacağım!”

İhtiyar, başörtülü yolcuyu provoke edebilmiş olmasının getirdiği o gizli sevinçle karşılık verdi:

“Geldiğiniz yere defolup gidin! Buraya geliyorsunuz, çiftleşiyorsunuz, devlet parası alıyorsunuz. Biz de *kendi* ülkemizde oturacak yer bulamıyoruz!”

Olanları dehşetle izleyen siyahi yolcu telefonunu cebine soktu. Genç kadına destek olmaya çalışırken kendisi de yaşlı kadının çirkinliğinden nasibini fazlasıyla aldı.

“Hele sen, sen de defolup Afrika’ya git, seni pis *junkie*!”

Yaşlı kadın dur durak bilmeksizin etrafına nefret söylemleri saçarken genç kadın, kızını elleriyle kulaklarını kapamış ağlarken buldu. Anında bütün ilgisini kızına yöneltti ve yaşlı kadınla arasına bir duvar ördü. Öncelik kızının ruh sağlığıydı. Her şeyin yolunda olduğunu fısıldayıp onu sakinleştirmeye çalıştı. O arada yaşlı kadın söylene söylene otobüsün arka taraflarına doğru yürüdü. Otobüste bulunan diğer yolcular olan biteni izlemekle yetindiler.

Kadın çocuğunu anca yatıştırmıştı ki ihtiyar kadının da kendisine destek çıkan siyahinin de çoktan otobüs-ten indiklerini fark etti. Adama teşekkür etme fırsatı bulamadığı için üzüldü. Sonrasında onlar da 66A'dan indiler ve el ele hızlıca kreşe doğru yürüdüler. Kreşe geç kalmıştı. Eğitmenden de bir yığın laf işitti. Kadın kendini artık iyice bırakmıştı, her cümleyi duymazdan geliyordu. Tek istediği çocuklarıyla birlikte güvenle eve varmaktı. Kendini çok yorgun hissediyordu. Oğlunun ayakkabı bağcıklarını bağlarken sinirden ellerinin titrediğini fark etti.

Eve dönüş yolunda yine aynı otobüse binmeleri gerekti. Alternatif bir yol düşündüyse de yoktu. Bu sefer durakta çok beklemeler. Oğlunun kreşte tuvalet kâğıdı rulosundan yaptıkları kurbağayı göstererek kardeşini oyalaması hoşuna gitmişti. Çünkü ne konuşmaya ne de keyfi yerindeymiş gibi davranmaya hâli vardı. Otobüs durağa yaklaştı. Kapılar açıldı. İnen olmadı. Hep binenler oldu. Yine bir sürü koltuk boştu. Kadın tedirgindi. Koskoca otobüste bir türlü koltuk beğenememiş gibi bakınıyordu etrafa. Hoş, oturabilir miydi, buna hakkı var mıydı onu da bilemiyordu artık. Biraz da korkuyordu sanki... Sanki her nereye gözlerini dikse, boş bir oturağa yaklaşacak ve usulca kendini oraya bırakacak olsa biri gelecek ve çocuklarını üzecekti. Otuz seneyi aşkın bu insanlarla birlikte yaşamasına rağmen toplumda hâlâ kabul görememiş

gibi hissediyordu. En azından yaşlı kadın ona bunu hissettirmişti bugün.

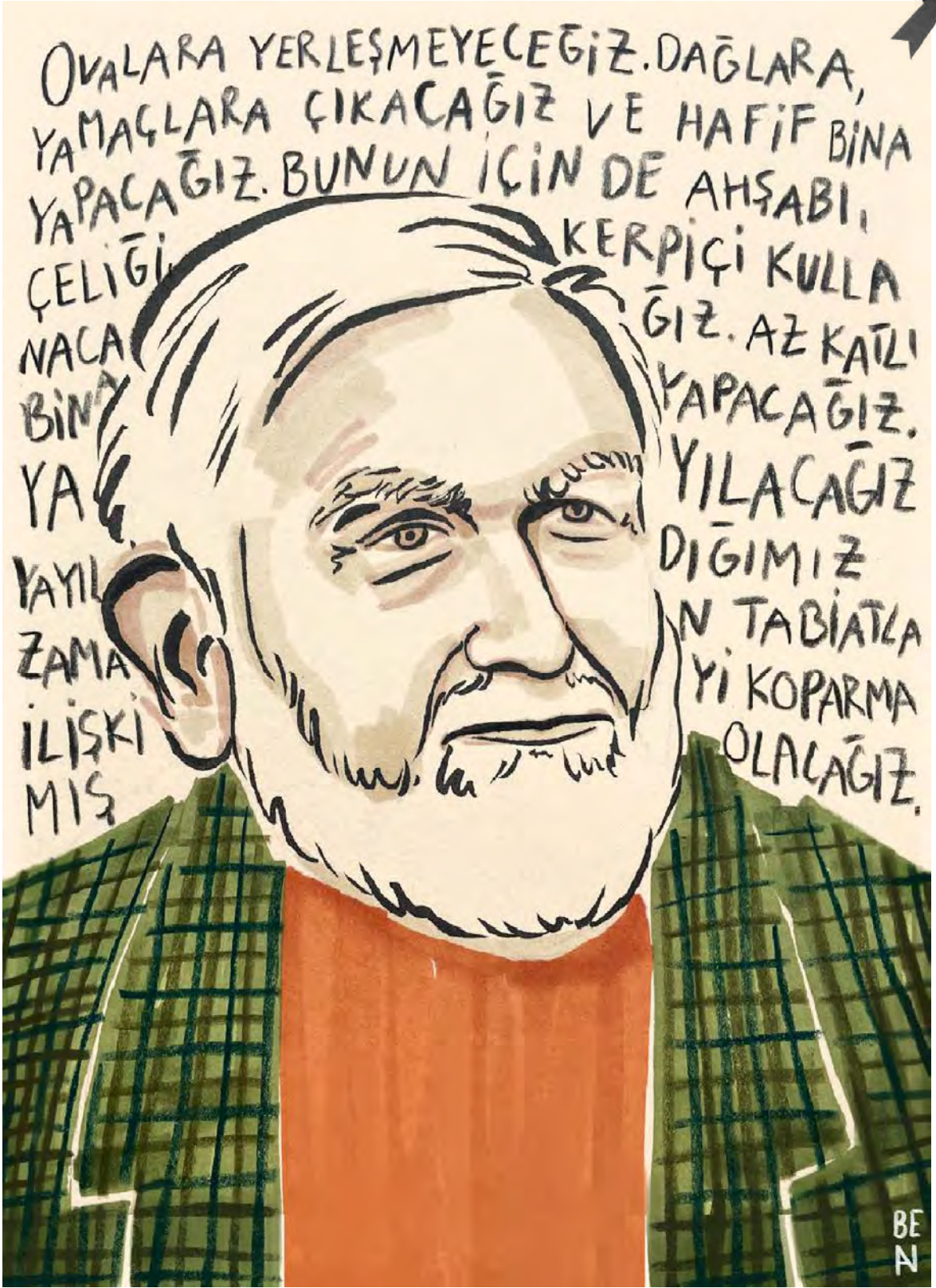
Kadın etrafına bakındı. En sonunda bir yere oturdular. Öncelikli yolcu bölmesi değildi burası. Buna rağmen kadın huzursuzdu. Otobüs hareket etti. Etrafta başka boş koltukların olması onu rahatlatmalı mıydı? Çocukları neşeliydi. Küçük kız bugün başından geçen ve belki de ancak yıllar sonra anımsayacağı ama büyük ihtimalle anlamlandıramayacağı olayı unutmuş görünüyordu. Araç durağa yaklaştı. Kapılar açıldı. Derken... Bastonlu ihtiyar bir kadın bindi ve etrafına bakındı. Kapıya en yakın yerde boş bir koltuk arıyor gibiydi. Derken... Genç kadını ve heyecanla bağır-şan çocuklarını gördü ve gözlerini onlara dikti. Bunu fark eden kadın "hazır ol"a geçmişçesine bir refleksle oturduğu yerden kalktı ve eliyle oturağını gösterdi. Çocukları annelerinin bu hareketine şaşırmışlardı. Genç kadın da kendi davranışına şaşıp kaldı bir an. Korkulu gözlerle yaşlı kadına bakıyordu. İhtiyar gülümseyerek başını sağa sola salladı. Ardından bir eliyle *otur* işareti yaptı.

"Teşekkür ederim hanımefendi ama lütfen oturun, sizin çocuklarınız var."

BELKIS KILIÇ

Avusturya – Viyana

Sadettin Ökten: Yapı mühendisi, yazar ve bilim tarihçisi.

BETÜL BENAN ARSLANOĞLU

Sonuç: Error!!!! ##''**

N Ü K E T D U R U R

rtada dört tane birbirine bitişik, önlü arkalı bank kurulu. Dördü de boş durumda. Yaptığı uzun yürüyüş sonrası en temiz bulduğu bankın üzerine kendini bırakıverdi. En kenarına oturdu. Ağrıyan dizlerini ovuşturdu. Taşıdığı eski kitapları hemen yanına koydu. Bir arkadaşa sarılır gibi elindeki kitaplara sarıldı. Onlardan güç aldı. Düşünceler içinde insanları izlemeye başladı. Ne kalabalık burası! Her gün böyle. Mağazalara giriyor, çıkıyorlar. Neden hareketsiz kalamıyorsunuz? Sancı! Duraksama yok. Girip çıkma hâli. Anlamsız! Vahşi hayvan mı olmuş herkes? Durmadan av kovalıyor. Yerler salya olmuş. Gör! Salyalarıyla yol çiziyorlar. Hâlbuki insan! ... Sağ tarafta yok, sol tarafta da değil.

İhtiyar adam etrafına bakınıyordu. Tanıdık bir sima arar gibiydi. Neden bu kalabalık, diye sormak istedi. Ama insanlar öyle acele içindeydi ki yüzlerini seçemiyordu. Tam o anda önünde duran mağazaya gözleri takıldı. Kırmızı indirim tabelalarının çokluğu bir an için dükkândaki ana ürün onlar mı acaba diye düşündürdü adama.

Mağazaların arkasında nereden geldiği belli olmayan bir ışık belirdi, sonra söndü. Kimse bunu fark etmedi, o oturduğu yerde hafifçe irkildi. Başını ışığın geldiği yöne çevirdi, sonra önündeki curcunaya daldı yine.

Düşünceleri duraksamaz bir zincir hâlindeydi. Buraya geldiğinde insanları her defasında yadırgıyordu. Garip! Değiller mi? Her sabah acelecilik montlarını giyiyorlar. Onunla meydanda yürüyorlar. Kaos! Sağ-

dan arkaya, soldan öne, çaprazına yürüyorlar. Yüklerini sürüklüyorlar arkadan.

Uf çok ağır! Kolları ağrımadı mı? Bu hayatta her anlam veremediği şeyle birlikte bir kırıışığın daha yüzüne eklendiğini hissetti. Birden birinin yaklaştığını gördü göz ucuyla. Kafasını çevirdi. Gelen aheste aheste yürüyen birisiydi. Gümüş renginde bir tişörtü vardı ve altında da daha koyu tonda gümüş bir kotu. Elleri boştu. Onun yanına geldi ve karşısında durdu. Yüzüne baktı, gülümsedi ve ardından iki kere parmağıyla bankı işaret etti. Yanına oturmak istiyordu. İhtiyar adam oturduğu yerde biraz doğruldu. Karşısındaki ilginç insanı fark ettirmeden hafifçe süzdü. Farklı birisi, dedi içinden. İşaret ederek "Oturabilirsin" dedi. O da oturdu ve etrafı seyretmeye başladı. Bu ilginç kişinin poşeti yoktu. Anlaşılan buralardan değildi.

Ben dünyada olmak. Buraya gelişmiş robot gezegeninden ışınlanmak. İnsanlar bunu anlamamak. Ben gözlem yapmak. Yanımda insan olmak. Ben yanına oturmak. Ben bakmak. Dünya çok karışık olmak. İnsanlar koşmak. Çok konuşmak. Ellerinde bir şey taşımak. İlk önce bir tane olmak. Bir yere girmek, sonra çıkmak, sonra beş tane olmak. Hesap yapmak... Beyin hesap yapmak... Sonuç: YÜK. İnsanlar yük taşımak. Başka adı: Torba olmak.

İhtiyar adam kafasını hafif sağa çevirdi. Yanındaki ilginç insanda gözleri durdu birkaç saniye. O da düşünceliydi. Kendini fark ettiriyordu. Alışverişini bu dünyadan yapmıyor herhâlde, dedi kendi kendine çünkü ellerinde bir şey taşımıyordu. Üstündekiler de

başka bir gezegenden alınmış gibiydi. Sıra dışı birisi, dedi içinden. Etrafına bakındı. Düşünceler içinde yine insanları seyretmeye daldı. Gençlik sokakta dolaşıyordu. Genç kızları da genç erkekleri de birbirinden seçemiyordu. Yüzleri farklıydı ama gövdelerinin görüntüsü ona akraba olduklarını düşündürüyordu. Tekdüze, bir kalıptan çıkmış gibiydiler. Birbirlerine de ayna görevi yapıyorlardı. Yürüyüş ve tavırlarında da bedenlerinin garipsediği suni bir hâl görüyordu. Markalaşmış bir hâl. Ama bunu kendileri tercih etmemişlerdi.

Tercih! Özgürlük demek. Şu gençler. Onlar özgür mü? Yok, değiller. Baktım. Bakınca kendilerinden bir şey yok. Görmedim. Başka şey var. Orada idoller var. Benim idollerim... Onlar da eskiden bu kadar uzakta mıydı? Belki... Ama onlar için öyle. Benzemek iyi miydi? İnsan eşsizdir! Hepsini idollerine benzemek istiyor. Onlar hep aynı kişiler. Fark ediyorlar mı? Yok, etmiyorlar! Hayranlıkla takipteler. Erişilmezlere değil, birbirlerine benziyorlar. Tabii ki! Onlar nereden, gençler nereden giyiniyor.

Ben insanlara bakmak. İnsanların zihnine bakmak. İnsanların kalbe bakmak. Ne görmek? Hesap yapmak... Beyin hesap yapmak... Sonuç: Sağda kızlar olmak, benzemek istemek, favori insan manipülatif dizi. Solda erkekler olmak, benzemek istemek, favori insan müzik klibi.

Ortada anne ve çocuk olmak, çocuk oyun oynamak istemek, çocuk üstünü ıslatmak, anne demek üstü marka olmak, aynı favori insanın çocuk gibi pahalı olmak, oyundan daha önemli olmak demek.

İhtiyar adam bankta öne doğru eğildi. Dirseğini üst bacağına üzerine koydu. Çenesini yumruğundan aldığı güçle dengeledi. Vitrindeki kıyafetleri inceliyordu. Satış elemanı da camın arkasındaydı. Mankene yeni kıyafetler giydirdiyordu. Oturduğu yerden bu ânı seyrederken insanların da kıyafetleri kendi üzerlerine giyeceklerini görüyordu zihninde. O sırada yan mağazanın görevlisi de kendi vitrini için bir koliyle geldi ve içinden yeni ürünler çıkardı. İhtiyar adam, çalışanın çıkardığı ürünlere baktı. Ürünler sezonun yeni renkleri içinde değersiz bir metal gibi parlıyordu, her an pas tutabilirlerdi. Koliyi gören diğer mağaza çalışanı da hemen yeni bir koli getirdi. O da benzer kıyafetler çıkardı. Birisini elinde bayağı bir evirip çevirdi. Bir şey almak için içeriye girdi. Geri geldiğinde elinde iğne iplik vardı. Dikkatini çeken yeri dikmeye başladı. İhtiyar adam, oturduğu yerden izliyordu. Oradan

geçen hiç kimse sezonun favori rengi kıyafetin üzerinde yapılan işlemi görmedi, diye düşündü.

Camın arkada plastik insan olmak, kıyafet göstermek. İnsanlar vitrinden görmek. Orada hazır olmak. İnsanlar onu almak, sonra giyinmek. Ben insanlara bakmak. İnsanlar dolaşmak. Onlar da plastik insan gibi olmak. Ben insanlardan seçmek. İnsan biri seçmek, insan iki, insan üç ve insan dört. Ne görmek? Hesap yapmak... Beyin hesap yapmak... Sonuç:

İnsan bir: *Yaz koleksiyonu kot, bluz yaz koleksiyonu favori renk, çanta hediye almak ama yaz koleksiyonu, ayakkabı evde 3 kere olmak.*

İnsan iki: *Yaz koleksiyonu şort, üst geçen almak, bugün yüzde 0,125 daha koyu olmak, üzerinde boyu uzamak ve kilo almak...*

İnsan üç: *İnsan bir ve insan ikiye ve sokakta dolaşmak insanlar yüzde 98 benzemek. Yüzde 2 kendi olmak.*

İnsan dört: *Yüzde 98...*

İhtiyar adam, kitaplarını rengi solmuş kumaş torbasına koymaya başladı. Saatine baktı. Kalkacaktı. O anda arkasında canlılık saçan bir grubun seslerini duydu. Döndü. Her yaştan insanın olduğu farklı bir grup yaklaşıyordu. Gördüğü hoşuna gitti. Bir kadının üzerinde elbise vardı. Elde dikilmiş benziyordu. Kumaşın kalitesi belli ediyordu kendini. Bir adam, yaz olmasına rağmen giysisinde sonbaharın renklerini taşıyordu. Kahverengi vardı, bej ve biraz da hâkî. Genç kız iyi bir ressama benziyordu. Tişörtünde yağlı boyayla yapılmış bir sanat eseri sergiliyordu. Ruhundan bir parça taşıyordu sanki. Küçük bir kız çocuğu boynunda asılı olan fiyonk makarnadan yapılmış bir kolyeyle oynuyor, şarkı söylüyordu. Diğer eliyle de elbiseli kadının elinden tutuyordu. Bu görüntü ihtiyar adamın kalbine dokundu. Sırtını banka yaslayıp gökyüzüne baktı. Gökyüzündeki bulutların üzerinden yavaşça süzülüğünü gördü. Gözlerini kapattı.

Ben insanlara bakmak bitirmek. İnsanları izlemek bitirmek. Şimdi ne görmek? İnsanları nasıl görmek? Beyin. Yap... Beyin hesap yap... Sonuç: Moda... Evet moda! İnsanlar moda!! İnsanlar hep moda!!!

...

Gülmek. Arkada gülmek. Arkada gülmek. Dön. Bak. Dönmek. Bakmak. Tuhaf görmek? Değişik görmek! Anlamamak! Bunlar insan olmak? Diğerlere benzemek! Favori renk olmamak! Eski kıyafet olmak! Farklı kıyafet olmak! Anlamamak! Beyin. Yap... Beyin

*hesap yap... Sonuç: Çirkin... Evet çirkin! Onlar çirkin olmak! Onlar çirkin insan!! Çirkin insan!!! Nasıl olmak? Anlamamak! Error!!!! ##'*** Ben bozulmak!*

##!!!'##!!#*!!!!!! Tasarruf yapmak!!!##** Enerji ## tasarruf** modu yapmak!!!**##" Kapatmak! Kendini kapatmak!! "##"***!!*

Sesler azalmaya başlamıştı. İhtiyar adam gözlerini açtı. Yanına baktı. İlginç insan da onun gibi uyuyakalmıştı. Saatine göz attı. Kitaplarının olduğu torbayı aldı eline. Ayağa kalktı. Mağazaların kepenkleri bugünlük aşağıya indiriliyordu. Ardlarında güneş batmaya başlamıştı. Dükkânların arkasında yol vardı. Oraya doğru yürüdü. Evi o yöneydi. İçinde ümit vardı. Belki, dedi ihtiyar bilge ve omuzlarında duran yeleği giydi. Önünü ilikledi. Her bir düğme birbirinden farklıydı. En alttaki düşmüştü. Oraya da farklı bir düğme bulması lazımdı. Arka sokaktaki terzi dükkânında bir düğme bulabileceğini düşündü. Yarın ilk işim bu olsun, dedi ve batan güneşe doğru yürüdü.

NÜKET DURUR

Almanya – Stuttgart

GERÇEK KAHRAMANLAR PELERİN TAKMAZI!

ervart...

Gerçek kahramanlar pelerin takmaz! Kimi elini açıp dua eder, kiminin patileri vardır, kimi maddi manevi gücü yettiğince yardım eder, kimi kendinden bir şeyler verir, kimi de bir başkasının hayatını kurtarmak için kendi hayatını riske atar...

ERVA ÇAKIRCI

Almanya-Oer-Erkenschwick

Bir Oda Münasebeti

AZÎZE AVCI MARAŞLIOĞLU

ila kokusu,
yeni alınmış *Vernel*,
yabancı koridor sesleri.

Saat 08.45, gözünün bir ucuyla boş duvarda asılı olan saatin kendiyle çelişkisini seyrediyordu, öteki gözüyle neden hâlâ tavanın duvar kâğıtlarının olmadığını sorguluyordu. Bu sabah, sorgulamak ve çelişki hâlinde gidip gelen “tik tak tik tak” seslerini dizginlemek için bir an gözlerini yumdu. Tüm çelişkiler bir hizaya dizildi ve sustu.

Uzun sürmedi. Bir “tik” duyarak gözünü tekrar açtı ve odayı kaldığı yerden süzmeye devam etti. Duvar köşelerinin kâğıtlarının yamuk yapıştırılmış oluşu, ustaların işine karışmak istemediğinin kanıtıydı. Karışmak ve kendisine karışılmasını istememekten gelen hoşgörü anlayışı olmalıydı bu. Fakat bu denli hoşgörünün göz zevkine zarar vermesine ramak kalmıştı. Daha fazla bu kâbusun içine sürüklenmemek adına hızlıca perdeye ilâştirdi gözlerini.

Kırık beyaz, tavandan yere kadar uzanan, bir inci gibi narince süzülen katmanlar, modern zamana ayak uydurma çabasıyla dikilmiş lakin perdenin püsküllü uçları bir makas yardımıyla kesilmişti. Perdecilerin

vitrinlerinde boydan boya asılan süslü perdelerine bir hakaret olarak da anlaşılabiliirdi bu. Oysaki “zevkler ve renkler tartışılmaz” diyen bir toplumun içinde yaşıyordu, ya da söylemleriyle eylemleri arasında uyumsuzluk olan gelişigüzel sözler sarf edenlerdi sadece.

Perdenin ait olduğu pencereyle bir kol uzunluğu mesafede sıcak soğuk demeden rüzgâr eşliğinde dans etmesini seyrediyordu. Pencere koluna değmiş olan ahşap boyanın rengi göz zevkini bozacak kadar kötü olsa da perdeyle olan içten yakınlığını bozma niyetinde değildi bu sabah.

“Takıntı, bir ruhsal bozukluk” demişti eski komşunun bilgiç psikolog kızı. Aylarca bir randevuyu alabilmek için takıntılarına bir takıntı daha eklenmişti sayesinde. Oysaki bir akşam çayında laf arasında değinilecek konulardı ya da ona öyle geliyordu. Hafife alıyordu takıntılarını.

Koridor aralığından gelen yeni seslerin yoğunluğu şiddetlenmiş, saatin sesiyle yarışa girişmiş gibiydi. Kapıdan duvarlara, duvarlardan pencereye. Pencereden duvarlara duvarlardan kapıya mekik dokuyordu gözleri. Kapıdan gelen seslerin birden pencereden de geldiğini sezdi, bu kadar yakında olamazdı.

Odanın kapısından sokağın penceresine baktığı yere varmak için tam kırk üç adım atması gerektiği hâlde, içine bir kuşku oturdu bu sabah. Sekize on kala.

İki kapı arasından gelen seslerin yoğunluğunu hafifletmek için gözlerini tekrar annesinin akşamdan astığı yeni *Vernel* kokulu perdeye ve penceresine çevirdi. Tam zamanydı sanki, şimdilik bir yeniliğe daha uyum sağlamayı tercih etmezdi, gelgelelim annesinin kalbini bir kimyasal temizlik ürünü yüzünden kıracak hâlde değildi.

Dikkatini hem perdenin kendine hem de yarım boyanmış penceresine vermenin, kokuya ilişkin kriz yönetimine katkı sağlayacağını biliyordu. Bir dönem boyunca kriz yönetimi derslerinde kalem oynatırken bir kokuya, öğrendiği metodu uygulayacağını aklından bile geçirmezdi. Perde tüm bu çelişkiden habersiz dansına devam ediyordu. Hem de sekize beş kala.

Kapının önündeki gürültünün yoğunluğu bir nebze azalırken, içinden perdeyi aralayıp sokakta olan bite-ni izlemek geçti. Mutabakat sağlaması için bir yerden tanımaya başlamalıydı. Çelişkiler böylelikle yerli yerine oturacak ve perdeyle olan sabah münasebeti arasına karışmayacaktı.

“Sen sosyal bir insansın, hemen çevre edinirsin” demişti lise sırdaşı. Yeni bir çevre edinmekle kapımıza kadar gelen bir siparişi aynı kefeyle koyan dostların oluşu, bir yandan hayatımıza renk katıyor öte yandan dostlarımızın gerçek dışı bir algıya sahip olduklarını gösteriyor.

İlk başta pencere koluna bulaşmış ahşap boyasına temizleyici bulması gerektiğini düşündü, takıntılarına yeni birini daha eklemeye niyeti yoktu, şimdilik odada bir değişiklikle yetinmeliydi bu sabah, tam saat sekizde.

AZÎZE AVCI MARAŞLIOĞLU

Almanya – Nürnberg

D O S Y A

O L U Ş U M R O M A N I

DÜNDEN BUGÜNE BILDUNGSROMAN

FATMA TÜRK

Alman edebiyatı içerisinde gelişen Bildungsroman türü, insanın ruhsal gelişim ve oluşumunu ele alan bir türdür. Genellikle kahramanın çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemini işleyen bu tür; belli başlı unsurları içermek zorundadır. Romanda, kahramanın olgunluğa ulaşmasına, toplumdaki ve hayattaki rolünü bulmasına vesile olan bir olay anlatılır. Hikâyenin başında pek çok özelliği çocuksu olan karakter, hikâyenin sonunda topluma tam anlamıyla katılmış, kişiliğini geliştirmiş, olgun bir kişi hâline gelmiştir. Bildungsroman diye kabul edilen eserlerin roman dokusunda işlenmiş olması gerekmektedir. Aşılması gereken zorluklar ve atlatılması gereken badirelerin olmadığı bir Bildungsroman'dan söz etmek mümkün değildir. Bu sebeple seçilen kahramanın, psikolojik, sosyal ve ahlaki nitelikli olaylar sonucunda gelişim gösteren belirli kişilik özelliklerine sahip olması gerekir. Çeşitli sorunlarla mücadele içinde olan kahramandan beklenen ise; sorunların üstesinden gelmeyi başarmasıdır. Oluşum sürecinin birey ile dünyanın barışmasıyla sonuçlanması, geleneksel Bil-

dungsroman'da neredeyse ön koşuldur.¹

Marianne Hirsch'e göre Bildungsroman, genel olarak tek bir kişinin yetişip sosyal bir düzen içerisinde gelişmesini ele alır. Söz konusu yetişme süreci, hem yaşam içerisindeki çiraklık dönemi- ni hem de toplum içerisinde var olabilme arayışını içine alır. Kahramanın yolculuğa çıkması için gerekli ivmeyi ise ev veya aileden uzaklaşmasına yol açacak bir olayın gerçekleşmesi oluşturur. Gelişim ve olgunluk süreci uzun, meşakkatli, basamak basamak ilerleyen, kahramanın sosyal düzen ve kendi gereksinimleri arasında sıkışıp kaldığı bir zaman kesitidir. Bunun sonucunda da topluma entegre olmuş bir kişilik doğar.²

Bu tür eserlerle varılmak istenen nokta; kişi ile toplumu, özne ile nesneyi, kişi ile dünyayı barıştırmak, uyum ve dengeye kavuştur- maktır. Odağında insanlık ideali, güzel ruh, hoşgörü gibi kavram- ların bulunduğu Alman klasisiz- minin felsefi altyapısı, Bildun- gsroman'ın felsefi altyapısında da belirgindir. "İnsanlık ve ahlak değerlerine, normlara önem veren hayat felsefesi dolayısıyla

Klasik Devir, roman türünün özellikle Bildungsroman'ı için elverişlidir."³ Bildungsroman'ın eğitim idealini ön plana taşıması toplumun kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Eğitim felse- fesinin temelleri köklü bir biçim- de Aydınlanma Çağı'nda atılmış, her alanda metafizikten uzaklaş- lıp akılcılığa yönelmesi toplum içinde yaşayan kişiyi yeni kişilik arayışına götürmüştür. Kültürlü kişinin hümanite kavramını be- nimsemesi ve yaşamaya başla- ması özellikle 18. yüzyıl sonların- da yoğunluk kazanmıştır.⁴

İç ve dış dünya, kişiselleşme ve sosyalleşme arasındaki gerilimli alanda kişiliğini bulma sürecin- de şahsın kendisini yetiştirecek güçte olması gerekir. Bildungs- roman'ın yansıtmayı amaçladığı insanlık örneği kavramı, eğitim konusundaki çeşitli görüşlerden oluşmuştur. Ancak bu çeşitli eğitim anlayışları iki yüzyılı aşkın süredir devamlı değişmektedir. 20. yüzyılda modern eğitim fel- sefesinin belirmesinden bu yana, başlangıçtaki etkisini koruyama- dığını gördüğümüz birçok eğitim kuramı ortaya atılmıştır. Özellikle 19. yüzyıl Bildungsromanı'nda Hegel'in diyalektik temele dayalı

kuramı hayata geçirilmiştir. Mutlu bir biçimde geçirilen çocukluk yıllarını, kahramanın sosyal gerçeklikle karşı karşıya kaldığı düş kırıklığı aşaması izlemektedir. İşte bu çatışma, kalbin nazmı ile ilişkilerin nesrinin, yani öznel beklentilerin ve bunlardan uzak olan dış dünya gerçekliğinin bir dengeye kavuşturulduğu sentez aşamasıyla son bulmaktadır.⁵

Bildungsroman'ın bir terim olarak ilk defa tanımını, 1803 yılında estetik ve edebiyat profesörü Karl Morgenstern yapmıştır. Bildungsroman ile diğer roman türlerinin birbirlerine yaklaştığı olmaları, bu türlerin tanımlarında kimi geçişliliklerin oluşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, eğitim romanı olarak da adlandırılan Bildungsroman'a en yakın roman türleri "gelişim romanı" (Alm. Entwicklungsroman) ve "eğitsel romandır" (Alm. Erziehungsroman).⁶ *Erziehungsroman* türüne Jean-Jacques Rousseau tarafından kaleme alınan **Emile ya da Eğitim Üzerine** eserini örnek gösterebiliriz. Her üç roman türünün odağında da kahramanın gelişim öyküsünün olması, bu üç türün en belirgin ortak noktasıdır. Ancak genel olarak en

büyük paralellik, Bildungsroman ile gelişim romanı arasında bulunmaktadır.

Gelişim romanında kahraman, gelişim süreci ve niteliğiyle Bildungsroman'ın kahramanından ayrılır. Bildungsroman, genellikle kahramanın çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemini kapsamak-
tayken gelişim romanında kahramanın yaşamından belirli bir kesitin işlenmesi söz konusudur. Bu kesit örneğin, ergenlik döneminin sonuna kadar bir evliliğin gerçekleşmesine kadar veya belli bir yaştan kahramanın ölümüne kadar olan bir dönemi ifade edebilir. Bildungsroman, sonunda kişiliğini bulan kahramanın ruhsal gelişimini insancıl bir açıdan göz önüne sererken gelişim romanında kahramanın yaşamda izlediği yol genel hatlarıyla, iç dünyasının irdelenmesinden çok sosyal ve kültürel açıdan, dış dünyayla olan çatışmaları ve sorunları açısından ele alınır.⁷ Gelişim romanına Hermann Hesse'nin kaleme aldığı **Çarklar Arasında** eserini örnek gösterebiliriz.

Sınırlayıcı bir tür tanımı yapmak günümüz gerçeklerine ters düşeceğinden, Bildungsroman özellikleri taşıyan her tür roman-

tik, realist, modern ya da post-modern roman, Bildungsroman türünün geniş yelpazesi içinde yerini alabilmelidir.

dipnotlar

- 1 D. Çiğdem Ünal, Bildungsroman Türüne Kavram Temelinde Bir Yaklaşım.
- 2 Suzanne Hader'ın Bildungsroman Türü: Büyük Umutlar (Engl. The Bildungsroman Genre: Great Expectations) (1996) adlı kitabındaki değerlendirmesi.
- 3 Gürsel Aytaç, Genel Edebiyat Bilimi, 1999.
- 4 Gerhart Mayer, Der deutsche Bildungsroman.
- 5 Gerhart Mayer, Der deutsche Bildungsroman.
- 6 Nedim Gürsel, Yazın Akımlarının Oluşumunda Toplumsal/İdeolojik Yapının Yeri, Türk Dili, Aylık Dil ve Yazın Dergisi, Yazın Akımları Özel Sayısı, 1981.
- 7 Suzan Ashley Gohlmann, Starting over: the task of the protagonist in the contemporary Bildungsroman, 1990.

FATMA TÜRK

Almanya - Mannheim

ÜLKELERİNE GÖRE BILDUNGSROMAN ÖRNEKLERİ

Z Ü M R A U F U K

luşum romanının belli başlı özellikleri her ne kadar 18. yüzyıl Alman edebiyatıyla şekillenmiş olsa da farklı ülkelerde de eserler verilmiş ve bu türe yeni özellikler kazandırılmıştır.

Alman edebiyatında Goethe'nin *Wilhelm Meister'in Çıracılık Yılları* (1795) romanının yanı sıra, yazar Thomas Mann da *Buddenbrook Ailesi - Buddenbrooks* (1901) ve *Büyülü Dağ - Der Zauberberg* (1924) kitaplarıyla Bildungsroman türünde önemli eserler vermiştir.

İngiliz edebiyatında ise Charles Dickens ve James Joyce Bildungsroman türünde önemli eserler bırakmıştır. Charles Dickens'ın *David Copperfield* (1849) isimli kitabı bu türün önemli örneklerinden biridir. Kitapta, doğumundan itibaren zorluklarla karşılaşmasına ve çocukluk yıllarında birçok sorun yaşamasına rağmen

kendine bir yaşam kurmayı başarabilen David Copperfield isimli genç adamın hikâyesi ele alınır. Aynı şekilde İrlanda asıllı yazar James Joyce'un *Genç Bir Adamın Sanatçı Portresi* (1916) romanı İngiliz edebiyatının kült eserleri arasında yer alır. Joyce, kitabında Stephen Dedalus isimli on altı yaşında genç bir çocuğun sanatçı olabilmek için bağımsızlığını ilan edişini, ailevi, kültürel ve millî değerlerini sorgulamasını ve onun bu yoldaki bireysel gelişimini işler.

Voltaire'in *Candide ya da İyimserlik* (1759) romanı, Fransız edebiyatında bu türün önemli örneklerinden biri olarak kabul edilir. Kitabın protagonistisi Candide, iyimser biridir ve daha iyi bir yaşam bulmak için dünyayı dolaşmaya karar verir. Fakat savaş, gözyaşı ve kötülüklerle karşılaşır. Yine de umudunu yitirmez. Sonunda bir Türk bahçıvanla tanışır ve onun "Kendi bahçemizi yetiş-

tirelim" sözüyle iyiliğin aslında her şeyi oluruna bırakarak değil insanın kendi çabasıyla mümkün olabileceği kanaatine varır. Bunun üzerine Candide kendi bahçesini yetiştirmeye koyulur.

Amerika'da da Bildungsroman türünde birçok eser verilmiştir. Jack London, *Martin Eden* (1909), J. D. Salinger *Çavdar Tarlasında Çocuklar* (1951) ve Harper Lee *Bülbülü Öldürmek* (1960) isimli eserler Amerikan Bildungsroman türünün en önemlilerinden sayılmaktadır.

Türk edebiyatına baktığımız zaman bu türde yazılmış birçok eserle karşılaşırız. Reşat Nuri Güntekin *Çalıkuşu*, Ahmet Hamdi Tanpınar *Huzur*, Peyami Safa *Dokuzuncu Hariciye Koşuşu ve Fatih-Harbiye*, Sabahattin Ali *Kuyucaklı Yusuf*, Rıfat Ilgaz *Hababam Sınıfı*, Halikarnas Balıkcısı *Aganta Burina Burinata*, Tarık Buğra *Osmancık*, Orhan Pamuk

Cevdet Bey ve Oğulları gibi önemli romanlar bu türde yazılmıştır.

Anti-Bildungsroman / Tersine Bildungsroman

Kahramanın gelişim ve değişim süresi sonunda içinde bulunduğu toplumla uyummadaki başarısızlığını konu alan eserler; olumsuz, negatif Bildungsroman veya anti-Bildungsroman olarak anılır. Bildungsroman ile anti-Bildungsroman arasındaki temel fark, kahramanın gelişim tarihinde yatar. Bildungsromanın amacı, kahramana nihai olarak toplumda olumlu bir yer vermektir. Buna karşılık, anti-Bildungsromanda olumsuz bir gelişme göstermiş ve deforme olmuş bir ana karakter

yer alır. Buna örnek olarak Karl Philipp Moritz'in *Anton Reiser* (1785–1790) ve Gottfried Keller'in *Yeşil Heinrich* (1854 -1879) adlı eserleri verilebilir. *Yeşil Heinrich* kitabında gerçek ile kendi şiirsel-romantik dünya görüşünü birbirinden ayırt edemeyen genç bir adamın ideallerini gerçekleştirmek için çıktığı yolda nasıl başarısız olduğu anlatılır.

Tersine oluşum roman örnekleri ilk defa 18. yüzyılın sonlarında yazılmaya başlanmış ve 20. yüzyılda sanayileşmeyle birlikte doruğa ulaşmıştır. Klasik romanda daha çok yanlış bir sınıfta olduğunu düşünen karakter artık yanlış sınıfta değil yanlış zaman-

da doğduğunu düşünmektedir. (Moretti, F. S.80. 2000) 20. yüzyıl modern insanın, varoluşu ve toplum değerlerini daha çok sorgulamaya başladığı bir dönemdir. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* (1972) kitabı bunu doğrulayan bir örnektir. *Tutunamayanlar* bir tersine oluşum romanıdır ve iki ana karakteri vardır: Selim Işık ve Turgut Özben. Turgut mutlu bir evliliği olan başarılı bir mühendistir. Ama arkadaşı Selim'in intihar sebebini araştırırken kendi iç dünyasını irdelemeye de başlamıştır. Artık o da Selim gibi sorguladığı toplumsal değerlerden yavaş yavaş koparak bağımsız biri olma yolundadır. Kitapta düşünen ve sorgulayan bir in-

sanın toplumdan ve hayattan koparak nasıl bir *tutunamayana* dönüştüğü anlatılmaktadır. Bu nedenle de diğer tersine oluşum roman karakterlerinin aksine bu kitapta Turgut'un var olan toplumsal konumunu terk ediş hikâyesini okuruz. Buna rağmen burada da Turgut karakterinde bir değişim, dönüşüm ve oluşum söz konusudur.

Fantastik Bildungsromanlar

Realist, gerçekçi yazılmış oluşum romanlarının yanı sıra hikâyelerin gerçeklikten uzak, fantastik bir dünyada anlatıldığı romanlar da yazılmıştır. Alman yazar Michael Ende'nin *Bitmeyecek Öykü* (1979) isimli kitabı masal, fantastik ve aynı zamanda romantik bir oluşum romanıdır. Yalnız bir çocuk olan Bastian'ın, esraren-giz bir kitap aracılığıyla tekinsiz bir güç tarafından tehdit edilen fanteziler diyarına giriş yapması, burada yaşadığı maceralar ve Bastian'ın değişimi konu edilir ve bu olumlu biten bir oluşum romanıdır.

Ancak fantastik oluşum romanlarının da tersine anti olanları vardır. Örneğin; dünya edebiyatında önemli bir yer edinen Oscar Wilde'ın *Dorian Gray'in Portresi* (1891) ve Alman yazar Patrick Süskind'in *Koku* (1985) kitaplarına baktığımızda başkahramanların bir yönelim sorunu ve kimlik bozuklukları ile karakterize edildiğini görürüz. Bu karakterlerin amaçlarına ulaşmak için seçtiği yolların topluma ve insanlığa olumsuz etkileri bulunduğundan gelişimleri de negatif ve olumsuz olmuştur. Örneğin;

Koku kitabının kahramanı Jean-Baptiste Grenouille hedefine ulaşmayı başarır. Fakat bunun için cinayetler işlemiştir. Karakter kendi içinde öznel olarak idealini gerçekleştirmiş olduğundan bir oluşuma eriştiğine inanmaktadır. Ancak objektif açıdan değerlendirildiğinde Jean-Baptiste Grenouille'in aslında toplumun güvenliğini tehdit eden bir katil olduğu görülür.

Oluşum Romanlarında Kadın Başkahramanlar

Oluşum roman türü, zaman içerisinde değişimlere uğramış ve dönemin koşullarına göre şekil almıştır. 20. yüzyıla kadar oluşum romanlarının başkahramanları erkekken sanayileşme ve kadın hareketlerinin ön plana çıkmasıyla birlikte artık kadınlar da başkahraman olarak romanlarda yer almaya başlar. Ayrıca kadınlar da artık roman yazmaktadır.

Madame Bovary, *Anna Karenina*, *Portrait of a Lady*, *Lady Chatterley's Lover* gibi eserlerde kadınların kimlik arayışları ve toplumdaki yerlerini sorgulayırları söz konusudur. Bu romanlarda da evlilik konusu işlenir fakat kadının olgunlaşmasının evlilikle olabileceği yargısı derinlemesine ele alınarak daha gerçekçi ve feminen bir bakış açısı kullanılır. Eleştirel bir bakış ile ele alınan bu kitaplarda kadın başkahramanın henüz kendi kimliğini bulmadan evlendirilmesiyle kendisine yüklenen sorumlulukların altında kalıp kimlik bunalımı yaşaması bazen de yalnızlaşması ele alınır.

Kaynakça

F., Moretti. *The way of the world: The Bildungsroman in European Culture*. . S.80 : New Edition, 2000.

Baruch, Elaine Hoffman. *The Feminine "Bildungsroman": Education through Marriage*. S.335-336 : The Massachusetts Review, 1981.

ZÜMRA UFUK

Avusturya – Viyana

ÖRNEKLERİYLE ALMAN OLUŞUM ROMANI (GOETHE-HESSE-HAHN)

ELİF NESLİHAN GÜNEY

1.

Goethe: *Wilhelm Meister'in Çıracılık Yılları*

*[...] denn alles was uns begegnet
läßt Spuren zurück, alles trägt un-
merklich zu unserer Bildung bei¹*

Goethe'nin kaleme aldığı *Wilhelm Meister'in Çıracılık Yılları*, oluşum roman (Bildungsroman) türünün en önemli eserlerinden biri sayılır. Hem ön plandaki karakterlerin sayıca çok olması hem de karmaşık ilişkilerinden dolayı oldukça kompleks bir eserdir. Katmanlı bir anlatımla yazılan romanda; toplum, siyaset, sanat, ekonomi ve eğitim gibi konular ele alınır.

Roman, tüccar bir ailenin oğlu olan Wilhelm'in gelişimini anlatır. Önce baba mesleğini bırakıp tiyatroya yönelen ardından çocuğunun olduğunu öğrenmesiyle babalık görevinin getirdiği sorumlulukları üstlenen ve nihayetinde de soylu bir kadınla

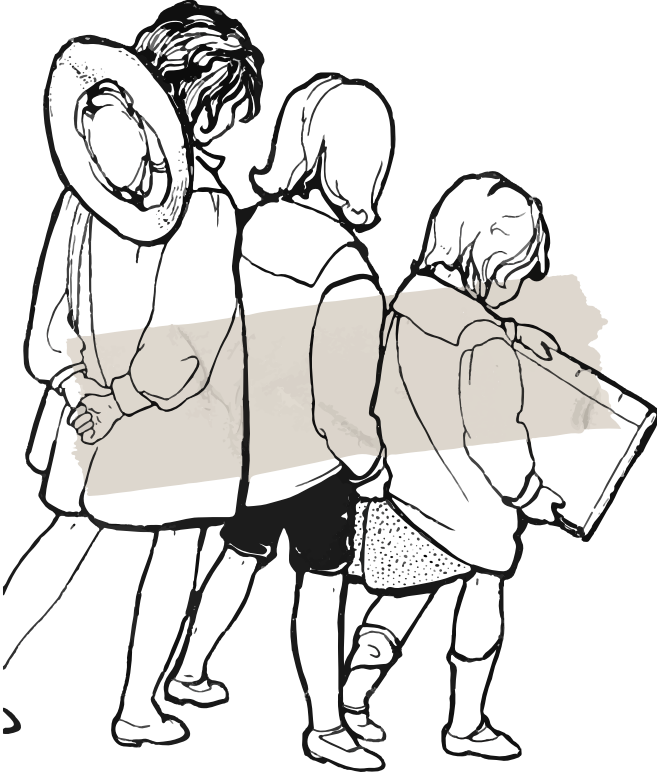
yaptığı evlilikten dolayı yeni bir çevre ve sosyal statü edinen Wilhelm, kendi oluşumunu böylece tamamlamış olur. Küçüklüğünden beri tiyatroya ilgi duyan başkahraman Wilhelm, iş seyahatinde gezici bir tiyatro topluluğuyla karşılaşır. Bu karşılaşmadan sonra Wilhelm'in tiyatroya olan sevgisi canlanır ve onlara katılmaya karar verir. Bir davet üzerine oyunları bir kontun sarayında gösterilir. Bu sayede Wilhelm, soylu yaşam tarzını ve de en önemlisi Shakespeare'in eserlerini tanımış olur.

Ana karakterin hayatındaki dönüm noktalarından biri babasının ölüm haberidir. Bu haberden sonra baba figürünün üzerinde yarattığı baskıdan kurtulduğundan sanatla ilgilenmek için kendisini daha özgür hissedecek ve tiyatroya daha fazla yönelecektir. Fakat Wilhelm, Hamlet karakterini canlandırdıktan son-

ra oyunculuğa uygun olmadığını anlayacaktır. Bu nedenle tiyatro, Wilhelm'in kendisini keşfetmesi ve sosyal sınıf atlaması için bir araç olarak görülebilir.

Romanın temel bir özelliği; "Güzel Bir Ruhun İtirafı" başlığı altında, birinci kişi ağızyla yazılmış, diğer olaylardan açıkça ayrılmış bir anlatının olmasıdır. Bu bölümde Wilhelm'in hikâyesi duraksatılır ve bir kadının ruhsal gelişimi anlatılır. Bundan sonra gelen bölümlerde karmaşık ilişkiler çözülür. Örneğin; Wilhelm, bir oğlu olduğunu öğrenir ve kendini onun eğitimine adar. Aynı zamanda soylu bir kadınla evlenerek yeni bir çevreye dâhil olur ve statü kazanır. Nihayetinde roman şu cümlelerle son bulur:

"Ich weiß, daß ich ein Glück erlangt habe, das ich nicht verdienen und das ich mit nichts in der Welt vertauschen möchte."²

“Hak etmediğim bir mutluluğa eriştiğimi ve bunu dünyadaki hiçbir şeye değiştirmek istemediğimi biliyorum.”

Bu son cümleden, Wilhelm’in çevresiyle yaşadığı çatışmaların sona erdiği, dünyayla arasındaki gerilimlerin çözülüp dengenin kurulduğu anlaşılır. Romanın son bölümünde, Wilhelm’in ailesi, dostları ve yeni yaşamı bir mutluluk döneminin parçaları olarak yansıtılır. **Bu mutluluğun temelinde benliğiyle toplum arasında kurduğu denge vardır. Bir birey çevresiyle sürekli etkileşim hâlinindedir. Yani roman karakterinin oluşumu için yaşadığı toplumla uyumu önemli. Goethe’ye göre bireyin kendi içinde bir bütün olması yani sadece kendi kendisiyle uyum içinde olması yeterli değildir. Bireyin çevresiyle de uyum içinde olması gereklidir.**

Goethe, eserinde insanın en ilginç varlık olduğunu ve sadece onunla ilgilenilmesi gerektiğini şu sözleriyle dile getirir:

[...] der Mensch ist dem Menschen das Interessanteste, und sollte ihn vielleicht ganz allein interessieren. Alles andere, was uns umgibt, ist entweder nur Element, in dem wir leben, oder Werkzeug, dessen wir uns bedienen. Jemehr wir uns dabei aufhalten, jemehr wir darauf merken und Teil daran nehmen. Desto schwächer wird das Gefühl unsers eignen Wertes und das Gefühl der Gesellschaft. Die Menschen, die einen großen Wert auf Gärten, Gebäude, Kleider, Schmuck oder irgend ein Besitztum legen, sind weniger gesellig und gefällig; sie verlieren die Menschen aus den Augen, welche zu erfreuen und zu versammeln nur sehr wenigen glückt. Sehn

*wir es nicht auf dem Theater? Ein guter Schauspieler macht uns bald eine elende, unschickliche Dekoration vergessen, dahingegen das schönste Theater den Mangel an guten Schauspielern erst recht fühlbar macht.*³

[...] İnsan, bir insan için en ilginç varlıktır ve belki de yalnızca onunla ilgilenmelidir. Bizi çevreleyen diğer her şey ya içinde yaşadığımız bir unsur ya da kullandığımız araçlardır. Bunların üzerinde ne kadar çok durarsak ne kadar çok fark eder ve ne kadar içinde yer alırsak o kadar kendi değerimiz ve toplum duygusu zayıflar. Bahçelere, binalara, kıyafetlere, mücevherlere veya herhangi bir eşyaya büyük önem veren insanlar daha az sosyaldır ve hoşnut edici değildir; çok az kişinin eğlendirmeyi ve bir araya getirmeyi başardığı, insanları gözden kaçırlar. Bunu tiyatrodan

da görmüyor muyuz? İyi bir oyuncu kısa sürede bize sefil, çirkin bir dekorasyonu unuttururken, en güzel tiyatro iyi oyuncuların eksikliğini daha da belirgin hâle getirir.

Wilhelm'in oluşumu babasının maddiyat odaklı düşüncesinden, eğitim ve iş alanındaki beklentisinden kaçmasıyla, kendi gelişimini hayata atılarak denemesiyle ve oğlu için yeni bir eğitim fikri üretmesiyle gerçekleşiyor. Wilhelm kendi oluşumunun sonunda oğlu Felix'le ilgilenirken şaşkınlıkla daha çok oğlunun kendini eğittiğini fark eder. Bu fark ediş, pedagojik fikirlerde temel bir paradigma değişimine işaret eder. Wilhelm artık oğlunu kendi dünya görüşüne göre şekillendirmeye çalışmaz. Çocuğun kendi kendine bir şeyler deneyimlemesine izin verir.

Wilhelm, eğitimde çocuğun üretkenliğine yer verilmesi gerektiğini oğluyla beraber oynarken fark eder. Oğluna daha iyi, daha düzenli, daha uygun bir şekilde oynamayı öğretmeye çalıştığında çocuğun hevesinin kaybettiğini fark eder ve bunun ardından "Sen gerçek bir insansın!"⁴ diye bağırır ve "Gel, oğlum! Gel kardeşim, dünyada elimizden geldiğince beyhude oynayalım!"⁵ diye devam eder. Sonunda, Wilhelm kendisini, oynayan çocuğuyla eşit bir temele oturtur, hayal gücünün ve oyunun eğitim ve gelişim için önemine işaret edilir. Wilhelm romanın başında aynı şekilde kendi oluşumunu deneyimlemek istediğini söylemiş ve çocukluk arkadaşı Werner'e

yazdığı mektupta bunu şöyle dile getirmiştir:

"Ich habe, wie die Sachen jetzt stehen, an mich selbst zu denken, und wie ich mich selbst und das, was mir ein unerlässliches Bedürfnis ist, rette und erreiche."⁶

"Şu anda olduğu gibi, kendimi düşünmeliyim, kendimi nasıl kurtardığımı ve benim için vazgeçilmez olan bir ihtiyaca nasıl ulaştığımı düşünmeliyim."

Goethe romanında, yeni yaşam biçimlerini arayarak geleneksel eğitimin üstesinden gelen ve yeni bir çağa adım atarak kendini tanıyan bir kahramanı okuyuculara sunuyor. Böylece eğitimin deneyimlerden oluştuğunu aynı zamanda yeni hedefler uğruna değişime açık olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Eserin yazıldığı döneme bakacak olursak Aydınlanma dönemindeki değişikliklere de odaklanmamız gerekir. Bireyselliğin daha da ön plana çıktığı ve kendini keşfetme, eğitim, statü gibi konuların tartışıldığı bir dönemde yazılan bu eser, o dönemi anlamak için de önemlidir.

2. Hermann Hesse: Siddhartha

Ich begehre nicht auf dem Wasser zu gehen», sagte Siddhartha.

»Mögen alte Samanas mit solchen Künsten sich zu friedengeben!«⁷

Alman oluşum romanı için başka bir örnek Hermann Hesse'nin *Siddhartha*'sıdır. Roman, Siddhartha isimli genç Brahman oğlunun, hayatın anlamını ararken gelişim-göstermesini ve kendini bulmasını ele alır. Siddhartha,

bilge ve rahip olarak eğitilmiş Hintli bir adamın olağanüstü yetenekli oğludur. Gelişimi için öğretmenlerinin ve çevresindekilerin artık kendisine ilham vermediğini fark eder, birlikte büyüdüğü arkadaşı Govin'in kendisine eşlik etmesiyle *Samanas'a*, münzevilere doğru bir yolculuğa çıkmaya karar verir. Üç yılını *Samanlarla* geçirir, ancak orada da hedefine yaklaşılamaz.

Bunun üzerine arkadaşıyla birlikte Buda Gotama'ya doğru yola çıkarlar. Orada arkadaşı Buda'nın öğrencisi olur. Fakat Siddhartha, Budist öğretilerle de hedefine ulaşamayacağını anlar.

Siddhartha'nın yeni amacı, dinî alanın dışında sıradan hayata yaklaşmak ve bir öğretmeye bağlanmadan sadece kendisinden bir şeyler öğrenmektir. Başka bir şehre gider ve öğretmeni olarak güzel Kamala'yı seçer, ticarete atılır. Amacına ulaşamasa da yıllarca ticaretle uğraşır, zenginleşir ve Kamala'nın sevgilisi olur. Ama işi nedeniyle sakin kişiliğini kaybeder. Açgözlülük ruhunu ele geçirmiştir. Bir rüya sayesinde sıradan bir insan olma çabasının onu asıl hedefinden uzaklaştırdığını fark eder. Gerçek çağrısını takip etmek için sevgilisi Kamala'ya veda etmeden şehirden kaçır. Böylece Siddhartha derin bir anlam krizine girer. Yolculuğunda kendine giden yolu bulabileceğinden şüphelenir. Bu yüzden yaşlı Vasudeva'nın yanında kalır. Buda'nın yaklaşan ölüm haberini nedeniyle birçok gezgin nehre gelir. Siddhartha, on bir yaşındaki oğluyla ilk kez orada tanışır. Oğlunun annesi Kamala, bir yılın ısırtısından ölmüştür.

Siddharta çocuğunu kazanmaya çalışır ancak çocuk ona direnir ve şehre doğru yola çıkar. Onu takip ederken nehre baktığında kendi yansımasında babasını görür. Ve anlamaya başlar. Oğlu için çektiği acıyı babası da zamanında onun için çekmiştir. Zorlansa da oğlunun gitmesine izin verir.

Hesse'nin *Siddharta*'sı kısa olmasına ve yazarın kendisi tarafından bir anlatı olarak tanımlanmasına rağmen kitap bir oluşum romanının temel yapısal özelliklerine sahiptir. Ergenlik çağındaki kahraman, çevresinden ve onların değerlerinden uzaklaşıp bir seyahate çıkar yeni deneyimler edinir sonunda da hataların üstesinden gelerek kendisine uygun bir yaşam tarzı bulur. Kahramanının geçtiği gelişim aşamalarına göre roman toplam on iki alt bölüme ayrılmıştır. Hesse bu oluşum romanıyla M.Ö. altıncı ve dördüncü yüzyıllar arasındaki döneme kadar uzanan Buda efsanesine atıfta bulunur. Buna göre dinin kurucusu Buda, bu dönemde Himalayalar'da kralın oğlu olarak doğmuştur. Adı Siddhartha'dır ve "amacına ulaşan kişi" anlamını taşır. Gezgini bir hayat yaşadığı ve münzevi bir yaşamı tercih ettiği söylenir. Kendisini hakikat yolundan saptıracak tüm ayartmalara direndikten sonra aydınlanmasını bir incir ağacının altında yaşadığı söylenir. Ancak o zaman "aydınlanmış olan" anlamına gelen "Buda" adını alır.

Araştırmacı Gutjahr'e göre Hesse, Siddhartha'nın bir biyografisini yazmadı. Buda efsanesinin özelliklerini; Hristiyan dininin, kimlik felsefesinin ve derinlik psikolo-

jisinin unsurlarıyla bireysel bir eğitimde birleştirdi. Bu nedenle kahramanın gelişim seyri belirli bir inanç sistemine veya eğitim modeline bağlanmamıştır. Romanın olay örgüsünün zamanı ve yeri de herhangi bir somutlaşmadan yoksundur. Bu sayede odak tamamen kahramanın kendi iç hikâyesine yöneltilmiştir.

Siddhartha, Goethe'nin yazdığı karakter Wilhelm gibi içinde büyüdüğü ve eğitim aldığı ortamı geride bırakan bir kahramandır. Babasının yolundan uzaklaşır, amacına ulaşmak için farklı dinî öğretilere aşina olan dünyalara doğru yolculuğa çıkar ve böylece kendini bulmak için bir adım atmış olur.

*Ein Ziel stand vor Siddhartha, ein einziges: leer werden, leer von Durst, leer von Wunsch, leer vom Traum, leer von Freude und Leid. Von sich selbst wegstreben, nicht mehr Ich sein, entleerten Herzens Ruhe finden, im entselbsteten Denken dem Wunder offenzustehen, das war sein Ziel. Wenn alles Ich überwunden war und gestorben war, wenn jede Sucht und jeder Trieb im Herzen schwieg, dann mußte das Letzte erwachen, das Innerste im Wesen, das nicht mehr Ich ist, das große Geheimnis.*⁸

Siddhartha'nın önünde tek bir amaç duruyordu: Arınmak, susuzluktan arınmak, arzudan arınmak, rüyadan arınmak, sevinç ve ıstıraptan arınmak. Kendinden uzaklaşmak, artık Ben olmamak, boşalmış bir kalple huzur bulmak, benlikten bağımsız düşüncede mucizelere açık olmak, amacı buydu. Her benliğin üstesinden

gelinip öldüğünde, her bağımlılık ve her dürtü kalpte sessiz kaldığında, o son büyük gizem uyanmak zorunda, varlığın en içinde yatan, artık Ben olmayan.

Siddhartha'nın gelişimi, katı bir şemaya göre tasarlanmıştır. Romanın başında, Siddhartha iyi bir aileden gelen iyi huylu bir oğul olarak tanıtılır. Bir Brahman olarak Hinduların en yüksek kastına mensuptur. Ergenlik yaşına kadar ebeveynlerine ideal bir çocuk olduğunu kanıtlar. Fakat Siddhartha aldığı eğitimle yetinmez.

"[...] das Gefäß war nicht voll, der Geist war nicht begnügt, die Seele war nicht ruhig, das Herz nicht gestillt."⁹

"[...] kap dolu değildi, zihin tatmin olmadı, ruh sakin, kalp hareketsiz değildi."

Babasından, Samana'dan ve son olarak da Gotama'dan (Buda) çeşitli öğretiler alıp yine de tatmin olmadığından tüm öğretilerden yüz çevirmesi gerektiğini fark eder. Eğitim sistemlerini bu şekilde terk ederek olgunlaşır ve "[...] artık genç bir adam değil, bir yetişkin olduğunu"¹⁰ fark eder. Bu fark ediş belirlenmiş eğitim kalıplarından kurtulmasıyla gerçekleşir. Gerçek benliğine kalıplaşmış eğitim ve öğretim metotlarıyla değil kendisini tanıyarak ulaşabileceğini fark eder.

Siddhartha, kendisini kökeninden ve gelenekten radikal bir şekilde ayıran ve tanıdık şeylere sürekli veda ederek yolunu oluşturan bir dâhi olarak tasvir edilir. İçinden geçtiği bireysel eğitim

seviyeleri aynı zamanda başka bir varlığa geçiş aşamaları hâline gelir. Bu nedenle Siddhartha, Wilhelm Meister'in Goethe'nin oluşum romanında yaptığı gibi, gelişimi için kendi oğlunu yetiştirmenin yetmediğini, aksine kendisini tüm duygusal bağlardan ve sosyal statü ve ilişkilerden kurtarması gerektiğini anlamıştır.

Siddhartha, onu çeşitli yerlere götüren bir yolculuğa çıkması-na rağmen belirleyici olan içsel gelişim sürecidir. Çünkü sadece kişinin kendi benliğine dalması onu gerçek eğitim hedefine yani huzura götürür. Dünyevi olarak sabit bir hedefe değil. Araştırmacı Gutjahr'e göre bu, sosyal egonun yanı sıra tüm yaşamda kişisel bir paya sahip olan manevi bir egonun gizlendiği fikriyle desteklenir. Hesse, iç sesini takip etmeyi ve mutlak egoya ulaşmayı Siddhartha'nın görevi hâline getirmiştir. Hesse, oluşum romanının bir özelliği olarak da kabul edilen içsel yolculuğu ve kendini tanıma çabasını karakterine aşama aşama yaşatır.

Gutjahr araştırmasında; Hesse'nin bu eserinde, katı eğitim uygulamalarını terk eden, pedagojik desteğin çocuğun yeteneklerine dayandırılmasını talep eden 1900'lü yıllardaki reformist pedagojik çalışmalarını yansıttığını vurguluyor. Ancak romanın, çok sayıda sosyal projenin ve alternatif yaşam biçimlerinin geliştirildiği gençlik hareketinden ve aynı zamanda teknik moderniteye karşı çıkmaya çalışan yüzyılın başındaki maneviyatçı akımlardan da etkilendiğini ekliyor. Bu bağlamda, o dönemde

Doğu düşüncesine karşı ilginin arttığını da söylüyor.

Ulla Hahn: *Das verborgene Wort*¹¹

*Da drauf, sagte der Großvater, stehen wunderbare Jeschichten. Immer neue. Solang de lävs. Solange du lebst.*¹²

Goethe ve Hesse'nin ardından günümüze daha yakın bir zamanda yazılmış olan, oluşum roman özelliklerini taşıyan ve aynı zamanda başkahramanı kadın olan bir başka esere bakmamız faydalı olacaktır. Romanda; işçi bir kız çocuğunun eğitim hayatı, eğitime uzak olan ailesinden ve onu kısıtlayan sosyal çevresinden kaçışı anlatılıyor. Eser, birinci şahıs anlatıcısı Hildegard Palm'ın, büyükbabasıyla olan anısıyla başlıyor. Büyükbabasıyla birlikte Ren Nehri'ne giden Hildegard, kıyıda "kitap taşları" aramaya başlar. Dedesi bu taşlara bakarak ona ve küçük kardeşine hikâyeler anlatır. Dedesine göre harf olmasa da taşlarda birçok hikâye yazılıdır. Bu yaratıcı hikâye dünyası; Hildegard'ın 1950'lerde vasıfsız bir işçi ve temizlikçi bir kadının kızı olarak büyüdüğü Düsseldorf ve Köln arasındaki küçük köynün tamamen zıttıdır. Hildegard, babasının acımasız şiddetine, annesinin anlayışsızlığına ve büyükannesinin otoritesine maruz kalır. Okula başlaması ve okuma yazmayı hızlı bir şekilde öğrenmesiyle kendine kitaplar yoluyla yeni bir dünya açar ve donuk ev atmosferinden adım adım uzaklaşmaya başlar. Ortaokulda lehçesi nedeniyle dışlandığından çok kısa sürede ikinci bir dil gibi standart Almancayı öğrenir ve

bu dili konuşarak bilinçli bir şekilde ailesinin konuştuğu kaba Almancadan uzaklaşır. Ergenliğin başında, Friedrich Schiller'e uzun günlük benzeri mektuplar yazar. Notlarının iyi olmasına ve daha iyi bir okula geçme olasılığına rağmen Hildegard, ebeveynlerinin ısrarıyla bir karton fabrikasında çıraklık yapmayı kabul eder. Zamanla psikolojik olarak çöker ve alkol bağımlısı olur. Ancak eski öğretmenlerinin müdahalesiyle toparlanır. Roman, Hildegard'ın *Abitur*'unu¹³ yapabilme ihtimaliyle sona erer.

Eserin ana konusu: Eğitim konusundaki münakaşa, aile beklentileri, eğitimi devam ettirememe, evliliğin sosyal bir statü için gerekli görülmesidir. Hildegard okula başlarken dedesi ona bir "kitap taşı" hediye eder. Bu taş, Ren Nehri'nin çevresinde buldukları farklı taşlardan biridir ve üzerinde harfler bulunmaz. Hildegard okuma yazma öğrendiğinde kâğıttan ve taştan okumak arasındaki farkları öğretmenine aşağıdaki gibi izah eder:

Zum Lesen von Buchstein brauchte man keine Buchstaben. Was immer dort geschrieben stand, stieg mir ohne den Umweg über die Buchstaben vor Augen. Ich brauchte nur zu sagen, was ich sah. Daß ich dazu Wörter brauchte, daß es Wörter waren, die ich sagte, war mir nicht klar. Was ich sah, konnte ich sagen. Zwischen dem, was ich sah, und dem, was ich sagte, gab es keinen Unterschied. Das Gesehene war das Gesagte. Ich sagte nichts, was ich nicht sah. Oft konnte ich mit dem Sagen kaum nachkommen, so überreichlich drängten die Bilder

aus dem Stein. Lesen vom Papier war anders.¹⁴

Kitap taşıını okumak için harflere ihtiyacın yok. Orada yazılan her şey, harfler gibi dolambaçlı yoldan gözlerimin önüne yükselmez. Sadece gördüklerimi söylemem yeterli. Kelimelere ihtiyacım olduğunu, söylediklerimin kelimelerden oluştuğunun farkında değildim. Ne gördüysem, anlatabilirdim. Gördüklerimle söylediklerim arasında hiçbir fark yoktu. Gördüğüm şey söylenen şeydi. Görmediğim hiçbir şeyi söylemedim. Çoğu zaman anlatmaya yetişemiyordum, taştan o kadar çok resim yansıyordu ki. Kâğıttan okumak farklıydı.

Araştırmacı Gutjahr'e göre; romanın reddedilen eğitim fırsatlarına, beceri ve yeteneklerin gelişimini engelleyen eğitim uygulamalarına yönelik eleştirisi Gottfried Keller'in *Der Grüne Heinrich* adlı eserini hatırlatıyor. Okulun en başarılı öğrencisi olan Hildegard, mezuniyet töreninde Keller'in şiirini okur ve etkileyici bir konuşma yapar:

*Jawohl, ins Leben sei er getreten worden, wiederholte ich, aber dadurch sei ein machtvoller Drang in ihm erwacht, sich selbst zu bilden. Wie aber bildete man sich selbst? Etwa dadurch, daß man ins Leben trat? Einen Beruf ergriff? Etwas leistete? Mitnichten. Ich sang das Lob des Lesens.*¹⁵

Evet, hayata atılmıştı, tekrarlıyordum, ama bu onun içinde, kendini eğitmek için güçlü bir dürtü uyandırdı. Fakat kişi kendini nasıl eğitebilirdi? Acaba hayata atılarak mı? Yoksa meslek sahibi

olarak mı? Bir şey başardığında mı? Katiyen. Okumanın övgülerini saydım.

Gutjahr'e göre yazar Hahn, Keller'in *Der Grüne Heinrich* eserini bir eğitim aracı olarak kullanır ve böylece 21. yüzyılda yazmış olduğu romanı sayesinde oluşum romanının sadece ana karakterini değil aynı zamanda okuyucuyu da eğittiğini söyler. Hahn'ın, *Das verborgene Wort* eserindeki oluşum romanına olan bağlılığı, bu türün etkisini ve ileriye dönük önemini de gözler önüne serer.

Özetleyecek olursak, **oluşum romanlarında hem kahraman hem de okuyucu bir oluşum sürecine dâhil olur. Goethe'nin romanında topluma uyum sağlamak güçlü bir faktörken Hesse'de kendini tanımak ve bulmak büyük önem taşır. Hahn'ın romanında ise eğitim konusu, belki de başkahramanın kadın olmasından dolayı daha ayrıntılı bir şekilde ele alınır.** Her eserde de kahramanların aşama aşama değişimine, gelişimine şahit oluyoruz ve okuyucu olarak biz de geliyoruz.

Kaynakça:

Gutjahr, O. (2007). Einführung in den Bildungsroman. Wiss. Buchges

Hahn, U. (2013). Das verborgene Wort: Roman (Vol. 1). DVA.

Hesse, H. (2022) Siddhartha, Suhrkamp Verlag, Frankfurt.

KURUYAZICI, N. 'Oluşum Romanı'na Bir Örnek: Wilhelm Meisters Lehrjahre. Studien zur deutschen Sprache und Literatur, (12), 47-53.

Von Goethe, J. W. (2019) *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, Insel Verlag, Frankfurt.

dipnotlar

1 Von Goethe, J. W. (2019). *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, Insel Verlag, Frankfurt, s. 440. (Türkçesi: [...] çünkü karşılaştığımız her şey iz bırakır, her şey eğitimimize belli belirsiz bir şekilde katkıda bulunur)

2 Von Goethe, J. W. (2019) *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, Insel Verlag, Frankfurt, s. 634.

3 Von Goethe, age., s. 104.

4 Von Goethe, age., s. 592. (Almanca: Du bist ein wahrer Mensch!)

5 Von Goethe, age., s. 592. (Almanca: "komm, mein Sohn! komm, mein Bruder, laß uns in der Welt zwecklos hinspielen, so gut wir können!")

6 Von Goethe, age., s. 303.

7 Hesse, H. (2022) *Siddhartha*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt, s. 24.

Türkçesi: "Ben su üzerinde yürümeyi arzulamıyorum" dedi Siddhartha. Eski Samanlar böyle sanatlarla yetinsin!"

8 Hesse, H., age., s. 15.

9 Hesse, H., age., s. 9.

10 Hesse, H., age., s. 34. (Almanca: Er stellte fest, daß er kein Jüngling mehr, sondern ein Mann geworden sei.)

11 Türkçesi: Gizlenmiş kelime

12 Hahn, U. (2006). *Das verborgene Wort*, Penguin Verlag, München, s. 53. (Türkçesi: Kitap taşı'nda yaşadığın sürece mükemmel hikâyeler yazar, dedi büyükbaba. Her zaman yenileri yazar. Yaşadığın sürece.)

13 Üniversiteye giriş sınavı

14 Hahn, U. (2006). *Das verborgene Wort*, Penguin Verlag, München, s. 55.

15 Hahn, Ulla, age., s. 576.

HAYY BİN YAKZAN VE HAKİKATİ ARAYIŞ

MEHMET AKİF ÇELİK

“ luşum romanı” veya “Bildungsroman” olarak bilinen terim, ilk olarak 18. yüzyıl Almanyası’nda ortaya çıkmıştır. Bu türde, genellikle genç bir ana karakter ve kendisini topluma kabul ettirme süreci ele alınır. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak, toy bir karakter, romanın sonunda olgun bir birey hâline gelmiş olur. Yani oluşum romanında yazar bir karakteri merkeze alır ve eğitir.

Batı edebiyatından bir örnek vermek yerine, bundan yaklaşık 900 yıl geçmişe, Endülüs’e giderek Gırnatalı Müslüman mütefekkir İbn-i Tufeyl’in kaleme aldığı *Hayy bin Yakzân* adlı eseri incelemeyi tercih ediyorum. Arap edebiyatının vazgeçilmez eserlerinden biri olan bu kitabın mevzuu, bir adada yalnız olarak büyüyen bir çocuğun karşılaştığı zorluklar, doğuştan gelen kabiliyetler ve içinde bulunduğu şartlar gereği edindiği tecrübeler neticesinde olgunlaşmasıdır. Yazarın asıl vermek istediği mesaj karakterin tefekkür ederek Allah’ı bulmasıdır.

Roman, ana karakter Hayy’ın bebeklik döneminde başlar. Bu adaya nasıl düştüğüne dair iki

kuram vardır. Bunlardan birincisi, adada kendi kendine balçık-tan meydana gelmesidir. İkincisi de başka bir yerden, bir sandığa konularak suya bırakılması ve bu ıssız adaya gelmesidir. Anlatının devamında onu bir ceylan emzirir ve sahiplenir. Yedi yaşına geldiğinde ilk defa utanma duygusu yaşar ve kendi çabasıyla edep yerlerini örter. Zaman ilerledikçe başka bir hissiyat, üzüntü ile karşı karşıya kalır. Annesi bildiği ceylan hastalanıp öldüğü vakit hayatı sorgulamaya başlar. Ceylanın ölmesiyle derin üzüntü duyan Hayy, bunun üzerine ölüm ve yaşam, beden ve ruhla ilgili arayışlara dalar ve aklederek bu kavramları anlamaya çalışır.

Anne ceylanın cesedi üzerine araştırma yaptıktan sonra, kendisini hayata döndüremeyince ölüm olgusunu kabul eder. Dolayısıyla canlıları yaşatan ve hareket ettiren bir şeyin olduğunu düşünmeye başlar. İbn Tufeyl, romanda yan karakter kullanmayı eğitici rolünü Hayy’ın kendisine vermiştir. Hayy’ın duygu ve düşüncelerinden yola çıkarak edindiği bireysel deneyimleri bunu gösterir.

Bir gün kamışların sürtünmesiyle çıkan yangın vesilesiyle ateşle tanışan Hayy, hayretle alevleri izler ve yaklaştırmaya çalışır. Elini uzattığında canı yanar, bunun üzerine ateşle arasına mesafe koyar. İçine attığı her şeyi kendine çeviren ateşten farklı yollarla yararlanmaya karar verir. Ateşin içine balık attığında lezzetli bir yiyeceğe dönüştüğünü görür ve et türü gıdaları pişirerek tüketmeye başlar. Zamanla ateş üzerine tefekkür ettikten sonra; ısı, sıcaklık ve canla aralarında bir zıtlık olduğunu fark eder.

Yirmi yaşına geldiğinde hayvanların organ yapılarını ve yaşam biçimlerini gözlemler. Onların karakter ve ruh hâllerine dair edindiği bilgiler sonucunda, derilerinden giysi, boynuzlarından farklı silah ve aletler üretmeye başlar. Bazı hayvanları evcilleştirirerek bazılarında da avlanmayı öğrenerek fayda sağlar. Artık zanaat sahibi olması hasebiyle hayatını bir düzene sokar ama yine de tam anlamıyla tatmin olamaz. Nebatat ve hayvanat üzerine girdiği derin düşünce sonunda kesrette vahdet bilgisine erişir yani çoklukta birliği görür. Her canlı ve cansız varlığın

birbirine benzediğini ve hepsinin bir dış güç tarafından meydana getirildiğini kabul eder, bir yaratıcı olduğuna inanır.

Hayy artık 28 yaşındadır ve bu zorunlu varlığı tanımaya yönelir. Görüp işittiği her nesne ve cisimle birlikte, gökyüzünün de sınırlı olduğunu fark edince zorunlu varlığın bunlardan bağımsız olduğunu düşünür. Her şeyin mutlaka bir yaratıcıya ihtiyaç duyduğuna inanır. Tekrar derin düşünceye daldığı gibi her şeye yaratıcının bir tecellisi olarak bakar ve hayranlığını artık gizleyemez. Yaratıcıyı akıl ve duyularıyla değil, tefekkürle anlamaya çalıştığında 35 yaşına gelmiştir. Nefsini terbiye etmek ve hayatına belli bir düzen getirmek isteyen Hayy, artık daha az yemeli, canlılara yardım etmeli ve en önemlisi daha fazla düşünmelidir. Oluşturduğu bu ahlaki düzen yaratıcının, yani Allah'ın emirlerine eş değerdir. Bu dü-

şüncelerin, gözlemlediği hayvanlarda olamayacağını, kendisi dışında başka bir varlığın Allah'ı bilebilme şuuruna sahip olamayacağını fark eder. Gökteki cisimlere bakınca diğer varlıklarla aralarında farklılıklar olduğunu görür ve onlar gibi parlak olmaya gayret eder. Hatta onlara uyararak dairesel hareketlerle ibadet eder ya da etmeye çalışır.

Artık yaşı ilerlemektedir. Hayy, kırk dokuz yaşına ulaştığında hiçlik, yani fena makamına erişir. Hakikat bilgisini elde ettiği bu zamanda Absal isminde bir sufi gelir adaya. Bu zat, ilahi mesajı peygamberler aracılığıyla almış, manevi mertebesini artırmak için adaya tefekküre dalmaya gelmiştir. Kendisiyle iletişime geçebilmek için Hayy'a önce dilini ve ardından dinini öğretmek ister.

Bunu yaparken Hayy'ın kendisinden daha derin bir ilme sahip olduğunu fark eder. Absal, Hayy'ı

kendisinin geldiği adaya götürür ve Hayy'ı arkadaşı Salaman'la tanıştırır. Salaman, dini yalnızca uygulayan ve bununla yetinen, bir kimsedir. Hayy, ada halkına bunun yetmeyeceğini anlatmak istediğinde halk kendisine öfkelenir ve söylenenlerin tersini yapmaya başlar. Bunu gören Hayy gittiği yolun, üstün kavrayış ve anlayış sahibi insanlara has olduğunu fark eder, toplumun yoldan sapmaması için dinin salt hâline uymalarının yeterli olduğunu söyler. Bunun üzerine Hayy ve Absal ıssız adaya geri dönerler ve hayatlarının sonuna kadar ibadetle meşgul olurlar.

İbn Tufeyl, ilahi kaynaklar olmadan felsefi düşünceyle de imana ulaşmanın mümkün olduğunu anlatmak ister ve ana karakteri ıssız bir adada topluluktan uzak bir şekilde yaşatıp tefekküre daldırır. Yazar, anlam arayışına başlangıç olarak her ne kadar anne ceylanın ölümünü gösterse de

kahramanın hiçlik makamına götüren yolda dış faktörlerden çok, karakterin kendi kendine edindiği deneyimler belirleyici olur.

Dolayısıyla ben de bu yüzden anlatımın özetinde karakterin iç âlemine dikkat çekmeye çalıştım. Yazının başında her ne kadar *Hayy bin Yakzan*'ın diğer oluşum romanları gibi yan karakter içermediği belirtilmiş olsa da anlatının sonlarına doğru ana karakterin güçlendirilmesi için iki yan karakter eklenir. Bunlar Hayy karakterini desteklemek için hikâyeye dâhil edilir ve ana karakteri toplumla tanıştırlar. İbn Tufeyl, Absal ve Salaman karakterleri ile Müslümanlar arasındaki iki farklı gruba dikkat çeker. Bunların birincisi; kemale ermiş sufileri temsil ederken ikinci grupsa salt dinini yaşayan toplumu işaret eder.

Hayy'ın olgunlaşma süresince karşılaştığı bütün zorluklar dışarıdan gelmiştir. Bir ceylan vesilesiyle hayata tutunan ve kendisini ceylan sanan Hayy, tıpkı bu hayvan gibi hareket eder ve onun gibi iletişim kurmaya çalışır. Bununla yetinmeyip ulumaya ve ötmeye dahi başlamıştır fakat bu tutum, kendisini vahşi hayvanlardan korumadığı gibi onlara yakınlıştırmamıştır da. Diğer ceylanların sonradan boynuz çıkardıklarını görür ve bu değişimin kendisinde olmadığını fark eder. Hayvanlardaki sivri diş, pençe ve kürk gibi değişimleri kendinde göremediği noktada, onlardan farklı olduğunu düşünmeye başlar. Onlarla girdiği mücadelelerde kolayca yaranır ve zayıf düşer. Bu tespitlerden sonra aklını ve ellerini kullanarak

ölü hayvanların ceset parçalarını, taş ve başka malzemeleri kullanarak alet, silah ve farklı hava şartlarından korunmak için giysi ve barınak dahi yapar. Artık hayvanlar kendisinden korkmaya başlar. Böylece Hayy, dışarıdan gelen sıkıntılardan kurtulur ve iç dünyasına yönelir.

Absal'la karşılaşana kadar iç dünyasıyla meşgul olur. Absal'la tanışınca ulaştığı ilim ve hakikati başkalarına anlatma ihtiyacı duyar. Böylece toplumla yüzleşip toplumun kabul ettiği şekle girmiş olur. Absal'la tanıştıktan sonra tek insan olmadığını anlar, kendi adası dışında da yerleşim yerleri olduğunu öğrenir. Diğer insanlara hakikat bilgisini anlatmanın verdiği heyecanla çıktığı yolculuk hüsrana sona erer. Nitekim elde ettiği bilgileri diğer insanlara anlatacağını ve kabul göreceğini sanar. Sonra bu bilgilerin herkes tarafından kabul görmeyeceğini, daha doğrusu idrak edilemeyeceğini anlar. Topluma karşı sorumluluğunu gözden geçiren Hayy, insanların hakikat bilgisini kavrayamadığını ve buna farklı dünyevi menfaatlere neden olduğunu tespit eder. Toplumun beklentileri doğrultusunda peygamber öğretisini tebliğ etmekten vazgeçer. Onları olduğu gibi kabul eder ve toplumun istediği kalıba girer.

Hayy bin Yakzan, kendisi dışında başka bir insanın olmadığı bir adada doğar ve akıl yoluyla Allah'ı, din ve ibadet kavramını keşfeder. Bu süreci ateşleyen olay ilk başta anne ceylanın ölümü gibi gözüксе de aslanan yaratıcıyı arayış içinde olmasıdır. Dış dünyanın etkisi ve iç dün-

yasındaki karmaşıklık hakikat bilgisine ulaşmasına vesile olur. Ulaştığı hiçlik makamında yalnız başına ilerlerken birden karşısına çıkan Absal ile gittikleri şehirde koyduğu nizamı uygulayamaz ve bunun toplum için aynı şeyi ifade etmediğini görür. Doğuştan gelen akıl, mantık, hayâ ve sorgulama gibi özellikleriyle kendi eğitimi tamamlayan Hayy, gittiği yerde toplumla uzlaşır ve Absal ile kendi adasına geri döner. Ömrünün geri kalan kısmında ibadet ve tefekkürle meşgul olur.

Yazımı bitirirken tekrar hiçlik mertebesine vurgu yaparak üstat Necip Fazıl'ın pek manidar olan cümlelerini paylaşmak isterim.

“Dünya, gerçek varlıktan üzerine iplik gibi tek bir istidat ve ihtimal ışığı düşmüş öyle bir hiçlik planıdır ki; bütün insanlık, muazzam bir hevenk şeklinde o incecik ipliğe yapışıp sonsuz kurtuluşa çıkabilir.”

MEHMET AKİF ÇELİK

Almanya - Berlin

BİR OLUŞUM ROMANI OLARAK FATİH - HARBİYE

ASLI GÖKÇE KAYA

Ankara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Gürsel Aytaç'ın tanımına göre oluşum romanı; bir insanın “akıl ve duygu gibi manevi yeteneklerinin işlenişi, bu oluşuma katkısı olan maddi ve manevi etmenleri, geçirilen aşamaları ve sonunda ulaştığı kişiliği konu alır.”¹ Genellikle kahraman genç ya da çocuksudur ve anlam arayışındadır. Olgunlaşıp topluma tam anlamıyla katılana dek sınıflar arası da olabilen bir yolculuğa çıkar. Bu yolculukta ona yol gösteren yardımcı karakterler yer alabilir.

Peyami Safa'nın 1931 yılında olgunluk döneminde kaleme aldığı romanı *Fatih - Harbiye*, bir oluşum romanı olarak kabul edilir. Kitabın kahramanı, Fatih'te büyüyen ama Avrupalı hayatın hâ-

kim olduğu Beyoğlu, Galatasaray ve Şişli semtlerindeki yaşamlara özenmeye başlayan, Dârülelhan²'da Türk musikisi öğrencisi Neriman'dır. Genç kızın yolculuk yaptığı Fatih - Harbiye tramvayı, Doğu ve Batı medeniyetleri arasında köprü görevi taşır. Bu iki dünya arasında kaybolan Neriman, nereye ait olduğunu bulamamaktadır.

Daha romanın ilk sayfalarında Neriman'ın Fatih'teki hayatından nefret ettiğini görürüz: *Babam şark terbiyesi almış. Ney çalar, çevremdekiler öyle... Fakat artık sinirime dokunuyor. Dârülelhan'dan çıkacağım yahut alafranga kısmına gireceğim. [...] Oturduğum mahalle, oturduğum ev sinirime dokunuyor. O Fatih meydanının önünden geçerken meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa adamlar oturuyorlar. [...]*

*Sonra o dükkânların hâli nedir? [...] Tünel'den Galatasaray'a kadar dükkânlara baktım. Esnaf bile zevk sahibi. [...] Her camekân çiçek gibi.*³ Doğu-Batı çatışması yüzeysel değildir; insanlara, musikiye, kokulara ve mekânlara sirayet etmiştir: **Neriman'ın nişanlısı olan kendisi gibi Türk musikisi eğitimi alan Şinasi'ye karşı alafranga eğitim alan Macit, ev ve kahvehanelere karşı Maksim Salonu ve Pera Palas, Türk musikisini simgeleyen kemençe, ut, saz ve neye karşı keman ve gitar, gaz lambasına karşı elektrik, hacı yağına karşı parfüm, tahta evlere karşı taş evler, lastik ayakkabılara karşı iskarpin...**

Kahramanın çelişki içerisinde olduğunu anlamamız için evinde ve yaşadığı semtte mutlu olabileceğini düşündüğü anları göz

önünde bulundurmamız gerekir. Fakat kısa bir süre sonra dönüp dolaşıp yine “Bir Fatih kızı” olmayı reddeder. Toplumdaki yerini bulamayan Neriman, çoğu zaman çocuk gibi davranır. Dârülelhan’dan çıkarken nişanlısı Şinasi’ye Beyazıt’a gideceğini söyler ama bu yalandır. Alafranga eğitim alan Macit ile Maksim Salonu’nda gizlice buluşur. Çekindiği babası Faiz Bey’e de yalan söyler ve gerçekte nerede olduğunu gizler. Sonraki zamanlarda Macit ile Pera Palas’ta düzenlenen bir baloya gitmek için babasına şirin görünmeye çalışırken yapay davranışlar sergiler. Medenileşmeyi yalnızca görünüş olarak algılayan Neriman, Macit ile sözlüsü Şinasi’yi devamlı kıyaslar, iki genç arasında kalarak kendi kendisiyle çatışma yaşar. Neriman, Şinasi’nin samimiyetine ve eğitimine hayranlık duysa da Macit’in yaşam şekliyle oldukça etkilenir. Şinasi’yi sevdiğini bilse de Macit’i kendisini Fatih’ten kurtarabilecek bir araç gibi görür. Fatih’i ardında bırakıp Beyoğlu’na vardığıdaysa yeni semtin “medenî” insanların kıyafetlerini ve yüz ifadelerini taklit etmeye çalışır. Fatih’deki insanları şımarık sözlerle küçümser.

Eser, oluşum romanlarında sıkça karşılaştığımız yol gösterici yardımcı karakterler içerir. Baba Faiz Bey, Neriman’ı Doğu medeniyeti hakkında edindiği yanlış bilgiler konusunda anlayışlı bir biçimde uyarır. Gerçek Batılılaşmanın ancak ilim ve eğitimle gerçekleşebileceğini anlatır kızına. Neriman’ın küçümsediği Şarklı yazar Sadî’nin Avrupalılar tarafından okunduğunu anlatır. “Bu

gibi eserlerin garpta bir tanesinin yüzlerce türlü basılmış tercümeleri vardır [...] velâkin sen okumazsın [...]. Bir İngiliz kızına Sadî’yi sorsan bilir, sen Şarklı olduğun hâlde bilmezsin.”⁴

Eseri, diğer oluşum romanlarından ayıran bir özellik vardır: Kahraman, olgunlaşmasında payı olan telkinlerden ziyade bizzat dayısının kızlarından duyduğu bir örnekle kendine gelir. Şişli’deki dayısının evinde, intihar eden bir Rus kızının hikâyesini dinleyen Neriman, “medeniyetin” getirebileceği sahtekârlık ve tehlikeyle yüzleşmek zorunda kalır. Bahsi geçen kız, kendisi gibi fakir bir Rus genciyle beraberken zengin bir Rum adamla tanışır. Rus gençten ayrılıp Rum adamla Osmanbey’de bir dairede yaşamaya başlar. Genç kız, her ne kadar zengin bir hayat yaşasa da hakiki güzellikleri ve samimiyeti bulamamaktan dolayı mutsuzdur. Bu yüzden adamdan ve oturduğu daireden ayrılıp eski sevgilisinden af diler ama nafiyledir.

Sonunda yalnız kalan kız intihar eder. Neriman, bu hikâyeye sarsılır çünkü kendisini o kızın yerine koyup geçmiş davranışlarının ne kadar anlamsız olduğunu anlar: “Macit şimdi ona uzak bir hikâye gibi geliyor. Gündüz, ne şiddetli bir ihtirasla Beyoğlu’na çıktığını, yorulmadan kaç mağaza dolaştığını hatırladı ve hayret etti. Baloya gitmeyi şimdi istemiyordu.”⁵ Şişli’deki bu ev, aslında başlı başına Neriman’ın olgunlaşmasını sembolize eder. Ev, romanın başında, gerçeklikten uzak medeni hayata açılan bir kapı iken romanın sonunda genç kızı tekrar Fatih’e döndü-

rür. Böylelikle okuyucu ilk kez, tramvayla eve dönerken kendini huzurlu hisseden bir Neriman’la karşılaşır: “Aylardan beridir ilk defa bugün, Neriman Fatih’e ve evine bu kadar istekle gidiyordu. [...] Şehzadebaşı’ndan geçerken sokaktaki yolculara bakarak düşündü: ‘Şüphesiz bunların içinde ne kıymetli insanlar var!’ dedi.”⁶ Roman boyunca benliğini arayan ve hiçbir şekilde tatmin olmayan Neriman, sonunda toplumdaki yerini bulmuştur.

Fatih-Harbiye romanı, yalnızca yanlış Batılılaşmayı değil, aynı zamanda toplumun sosyal değişim karşısında kendi kültürü ve yabancı bir kültür arasında sıkışıp kalmasını da çok yalın bir dille anlatır. Peyami Safa, toplumda gözlemlediği bu sorunu ele almayı kendine görev bilmiş ve kitabını bunun için yazmıştır.

dipnotlar

- 1 Prof. Dr. Aytac Gürsel, Edebiyat Yazıları I, Ankara: Ürün, 2014
- 2 Dârülelhan, Osmanlı Devleti’nin ilk resmî müzik okuludur.
- 3 Peyami Safa, *Fatih – Harbiye*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 94. Baskı, 2022, s. 29
- 4 Peyami Safa, *Fatih – Harbiye*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 94. Baskı, 2022, s. 51
- 5 Peyami Safa, *Fatih – Harbiye*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 94. Baskı, 2022, s. 112
- 6 Peyami Safa, *Fatih – Harbiye*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 94. Baskı, 2022, s. 113 - 114

ASLI GÖKÇE KAYA

İsviçre – Lozan

HAYATIN KARARSIZLIĞINDA İDEAL HAYALLER

MERVE FATMA ÖREN

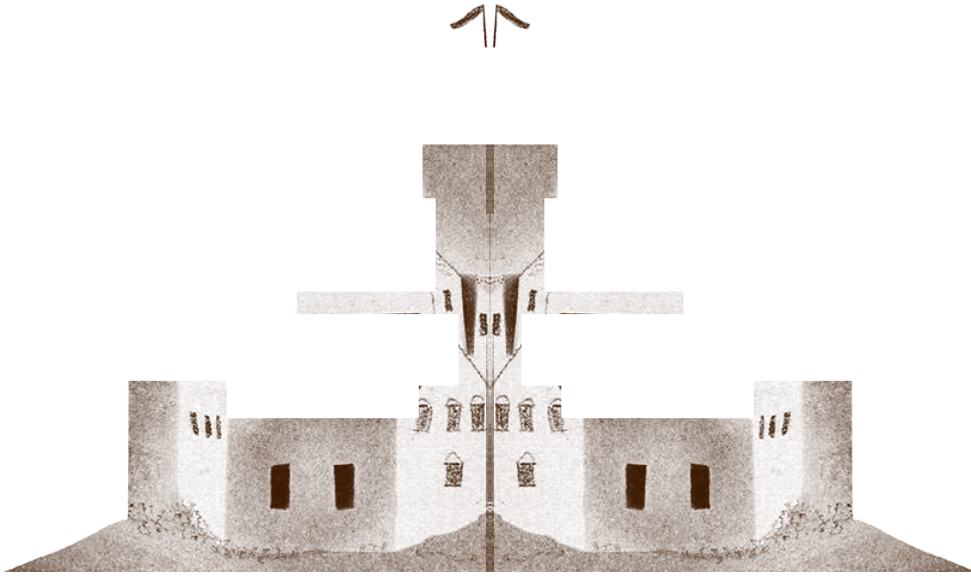
Bir kalenin ihtişamlı ve heybetli yapısı duygu ve düşünce dünyamızda neleri çağırıştırır? Yıkılmazlık, sağlamlık ve güven duygusu mu? Herkesin vereceği cevap farklı olabilir. Güven duygusunu ele alalım: İnsanın en temel ihtiyaçlarından biridir. Çünkü insan yapısal olarak belirsizlikten korkar, muallakta olmaktan çekinir. Bu yüzden küçük veya büyük “kaleler” inşa eder. Fakat kalenin dışında akan bir hayat vardır. O hayatın farkına varıldığında artık hayaller ve umutlar devreye girer ve insana ömür boyu eşlik edebilirler. Daracık ve karanlık bir odayı bile genişleten, ferahlık veren onlar değil midir? Üzerine düşecekmiş gibi olan duvarlar çekilebilir bir hâl alır hayallerin engin ve sınırsız ufkunda. Orası imkânsızlığın barınmadığı bir ülkedir. Öyleyse bu durum, ruhu

zamandan ve mekândan öteye taşımak, onu özgür bırakmaktır diyebilir miyiz?

Ruhun özgürlüğe gittiği yolda bazı zorlayıcı kararlar almak gerekebilir. Peki ya bir ömür kararsızlık içinde geçerse? Diğer yandan alışkanlıkların dışına çıkamamak, hep aynı düzlemde kalmamıza sebep olur ve gelişimi engeller. Fakat duvarlarının dışına çıkabilen kendi keşif yolculuğuna da çıkmış olur. İnsanın daha önce hiç bilmediği bir yeteneğini keşfetmesi harika bir duygu değil midir? Hatta hayallerden öte güzelliklerle karşılaşma olasılığı da yüksektir. Ama olumsuz durumlarla karşılaşmak da bir ihtimaldir elbette. O hâlde güzellikler uğruna riske girmek mi yoksa korkular yüzünden dört duvar arasında ömrü geçirmek mi daha isabetli bir karar olur?

Dino Buzzati’nin *Tatar Çölü* adlı eserinde hayatı hayaller ve kararsızlıklar içinde geçen teğmen Drogo Giovanni ile karşılaşırız. Bu eserin oluşum romanı Bildungsroman türünün özelliklerini taşıdığı görülür. Oluşum romanının ilk örneği olan Goethe’nin *Wilhelm Meister’s Lehrjahre* eserini kıstas olarak alırsak Bildungsroman, bireyin içinde yaşadığı toplumla bütünleşmesini, uyum sağlamasını anlatır. Burada hem süreç hem de sonunda ulaşılan amaç oluşuma dâhildir.

Tatar Çölü romanında subay çıkan Giovanni Drogo ilk görev yeri olan Bastiani kalesine atanır. Eğitim yıllarının zorluğunu ve kasvetini artık geride bıraktığını düşünerek umutla yola çıkar. Fakat ne kalenin nasıl bir yer olduğunu ne de görev süresini biliyordur. Sezgileri ona değişti-

remeyeceği bir takım şeylerin başlangıcında olduğunu hissettirir. Bir bilinmezliğe doğru yol alır. Kimse tarafından tanınmayan ve ziyaret edilmeyen kaleye nihayet ulaştığında karşılaştığı manzara onu hayal kırıklığına uğratar. Buna rağmen Drogo geçici süreliğine Bastiani kalesinde kalmayı kabul eder çünkü askerliği kendi varoluş gayesi olarak görür ve kalede kalmayı bunun gerekliliği olarak görür. Dört ayın sonunda oradan ayrılmayı umut etse de kaledeki hayata öyle alışır ki orayı terk etmek Drogo için artık söz konusu değildir. Bu kalede varlığını anlamlı kılacak ve onu amacına ulaştıracak savaşı yıllarca bekler. Fakat ufak tefek hareketlilikler dışında ufukta düşmanın gelişi görünmemektedir. Böylece Drogo dışarıda yeni bir hayat kurmak ister fakat bu kararı vermek onun için kolay ol-

maz. Savaşı bekleme veya kaleyi terk etme seçenekleri arasında kalır. Zaman zaman umutsuzluğa kapılıp evini ziyaret ettiğinde dışarıdaki dünyanın onun bıraktığı gibi olmadığını hatta artık oraya ait olmadığını fark eder. Annesi, sevdiği kadın bile artık yabancıdır kendisine. Bu durum Drogo'nun Bastiani kalesine geri dönmesine sebep olur.

Bu dönüşle kahramanın yaşadığı oluşum süreci görülmektedir. Kaledeki askerlerle bütünleşir ve münzevi şekilde yaşamaya alışır. Terfi etmeyi beklerken aradan yine yıllar geçer. Nihayet bir gün kahramanın varlığını anlamlı kılacak düşman kapıya dayanır. Fakat teğmenin sağlık durumu artık savaşmasına el vermez. Kalededir dahi anlamsız olacağından bütün ömrünü verdiği görevden ayrılmak zorunda kalır.

İlk bakışta amacına ulaşamamış gibi görünse de Drogo'nun içine yeni bir umut doğar. Artık en büyük düşman olarak tanımladığı ölümün karşısına bir asker gibi çıkma arzusunda. Bunu açık havada bir muharebede ölmekten daha üstün ve imrenilecek bir şey olarak görür. Romanın sonunda en büyük düşmanını ayakta, yıldızlara son kez bakarak ve gülümseyerek karşıladığını görürüz.

Sonuç olarak, *Tatar Çölü* romanı okuyucularına güçlü bir önerme sunuyor. Zamanın durdurulamaz hızıyla karşı karşıya kalan insanı, en büyük zaafı olan beklemek ve umut etmek ile yüzleştiriyor. Oluşum sürecinden geçen kahraman, başta düşündüğü gibi olmasa da amacına farklı bir şekilde ulaşıyor.

BÜLBÜLÜ ÖLDÜRMEK VE EBEVEYN ETKİSİ

FATMA TÜRK

*stediğin kadar kuş avlaya-
bilirsin ama sakın bülbüle
dokunma.*

*Zararsız olanları öldürmenin
günah olduğunu aklından çıkarma.¹*

Özgün adı *To Kill a Mockingbird* olan *Bülbülü Öldürmek* adlı eser, Harper Lee'nin 1960 yılında yayımlanan ilk romanıdır. Okuruyla buluşur buluşmaz büyük yankı uyandırmış olan eser, Pulitzer Ödülüne layık görülerek Amerikan klasikleri arasına girmeyi başarmıştır. Edebiyat ve eğitim alanları birbiriyle yakından ilişkili olduğundan birçok açıdan birbirini destekler ve tamamlar. Bu eseri, oluşum roman türü açısından ele alacak olursak, başından sonuna kadar eğitici

unsurlara ve davranış modelleri-
ne yer verdiğini görürüz. Kavcar'a
göre; "Edebiyat eserleri insana
has bazı kıymet ve niteliklerin
yerleşip kökleşmesi, toplumsal
yaşamın ve devrin gerektirdiği
değerlerin benimsenmesi yolun-
da önemli roller oynar."² Özellikle
Atticus karakterinin baba olarak
ortaya koyduğu duruş, çocuk-
ların ruhsal ve kişisel gelişimi
üzerinde son derece etkili ve yol
göstericidir.

Roman 1930'ların Alabama'sında
geçer. Yazar, eserini Scout isimli
çocuğun gözünden anlatmayı
seçmiştir. Irkçılık, haksızlık, eşit-
sizlik, ayrımcılık ve ötekileştirme
gibi konular kuvvetli ve yalın bir
dille işlenirken yazar oluşturduğu

dingin atmosferle okuru etkisi
altına alır. Scout, ağabeyi Jem,
yakın arkadaşı Dill ve avukatlık
yapan babaları Atticus'un etra-
fında dönen hikâye, özellikle in-
san ilişkileri açısından ele alındı-
ğında birçok yönden örnek teşkil
edebilecek niteliktedir. Kitapta,
bir yandan haksız yere suçlanan
bir siyahiyi savunan Atticus'un
yaşadıkları, bu olayın çocuklara
yansıması, Jem'in ergenliğe girişi
ve Arthur Radley'in iki kardeşi
kurtarışı kendi doğal akışıyla ele
alınır bir yandan da gelişim ça-
ğındaki Jem ve Scout'un büyüme
yolculuklarına yer verilir. Didak-
tiklikten uzak, samimi bir dille
yazılmış bu eser, beklenmedik,
olumsuz durumlar karşısında

izlenecek yol haritasını bize en saf hâliyle sunar.

Bülbülü Öldürmek, her şeyden önce bir büyüme hikâyesidir. Amerika'nın güneyinde yaşayan bir erkeğe göre son derece aydın biri olan Atticus, çocuklarına karşı muamelesinde asla şiddete başvurmeyen bir babadır. Onlara karşı oldukça dürüst ve adaletli bir duruş ortaya koyar, kendisine yöneltilen soruları cevapsız bırakmamaya çalışır. Olayları ve dünyayı biraz da avukatlık mesleğinin getirdiği duruş ve bakış açısıyla değerlendirir. Adaletsizliğin ayyuka çıktığı zamanlarda adaletin sözcüsü ve savunucusu olmak; onu biraz da soğukkanlılığa itmiştir diyebiliriz. Atticus'un

ebeveynliği ve romanın konusu için en önemli unsur, çocuklarında görmek istediği davranışları bizzat kendisinin sergiliyor olmasıdır. O, "gerçek anlamda uygar bir insandır, tutarlıdır."³ "Sokakta herkesin arasında nasılsa evde

de öyledir."⁴ Haksızlık ve eşitsizlik karşısındaki tutumu da parmakla gösterilecek ender davranışlarıdır. "Daha başlamadan yüz yıl önce davayı kaybetmiş olmamız demek kazanmaya çalışmayacağız anlamına gelmez."⁵ Romanda Atticus kazanamayacağı bir davayı almıştır. Çünkü ona göre doğru olan budur. Bu davranışıyla çocuklarına; ne olursa olsun doğrunun tercih edilmesi gerektiğini göstermeye çalışır. Zira ona göre doğru bir insan olmak ya da doğru olanı seçmek; sadece kazanç sağlayacağımız zamanlarda değil her an ve her koşulda bunu yapabilmek/yapmak demektir. Kendi yüzünü ağartamayan insanın başkasınınkini asla ağartamayacağını

bilen Atticus, çuvaldızı başkasına batırmadan önce iğneyi kendine batıranlardandır.

Ebeveynler, çocuklarının örnek davranışlar sergilemesini ister hatta bazen ölçüyü kaçırıp çoğunlukla kendi ıskaladıkları ne varsa çocuklarının bunları telafi etmesini bekler. Atticus bu tür ebeveynlerden değildir. O, ince düşünceli, nazik bir babadır. Saygıyı, edebi, inceliği çocuklarına yaşayarak bizzat gösterir. Hayat elbette güllük gülistanlık bir yer değildir, buna rağmen kişi hoşgörölü ve ölçölü davranarak nezaketini koruyarak en azından kendi hayatını bir gül bahçesine çevirebilir, dikensiz bir gül bahçesi zaten düşünülemez. Burada Atticus'un dikkat çekmek istediği nokta, gül bahçesinde diken yerine gül olmayı tercih etme meselesidir.

“Halamı uyandırmamak için eve sessizce girmiştik. Atticus arabanın motorunu araba yolunda kapatmış, vitesi boşa alarak garaja girmişti; eve arka kapıdan girdik ve hiç konuşmadan odalarımıza çekildik.”⁶ Bunlar kulağa çok basit cümleler gibi gelse de şahıslara karşı saygılı olmanın temelini oluşturan eylemlerdir. Büyüme çağındaki çocuklar bu tür incelikli davranışları tembih veya tenkitle değil, göre göre ve içselleştirerek öğrenebilirler. “Geceleyin odalarımıza çekildiğimizde Atticus kapıyı çalmadan içeri dalsa hoşumuza gider miydi?”⁷ Bu cümleden de anladığımız gibi

Atticus; çocuk veya yetişkin fark etmeksizin kişilerin bireysel alanlarına saygı gösteren anlayışlı birisidir. “Jem ve ben babamızdan memnunduk; bizimle oynuyor, bize kitap okuyor, bize kibar ve tarafsız davranıyordu.”⁸ Bu satırlarda da baba ve çocuklar arasındaki ilişkinin ne kadar dengeli olduğuna şahit oluyoruz. Jem, “Atticus tam bir beyefendi, tıpkı benim gibi.”⁹ diyerek babasıyla gurur duyduğunu ifade eder, bu; ergenlik çağındaki bir erkek için oldukça nadir rastlanan bir duygu durumudur.

Akrabalar ve çevre çocukların başıboş bırakıldığını ve disiplinden uzak bir yaşam sürdüğünü düşünür. Çünkü Atticus’un eğitim anlayışı, geleneksel metotlara ters düşer. Çocuklarına güvenen, onlara küçük yaşta sorumluluklar veren bir babadır. “...Biz daha şu kadarcıkken kendi başımıza kasabaya gitmeye başlamıştık.” der Jem.¹⁰ “Bütün çocuklar küfürlü konuşma evresinden geçer, zamanla küfürlü konuşarak dikkat çekemediklerini görünce küfürlü konuşmayı bırakırlar.”¹¹ Atticus, çocukların olumsuz davranışlarını görmezden gelerek çözme yolunu seçmiştir. Son derece sabır ve dayanç isteyen bu eğitim şekli özellikle yakın çevrelerileri tarafından desteklenmez, aksine eleştirilir.

Rol model bir ebeveyn olmak için kişinin projektörü önce kendine çevirmesi gerekir. Eserde, Atticus’un bunu başarmış bir

baba olduğunu görüyoruz. “Okul arkadaşlarımızın babalarının yaptığı şeyleri yapmazdı; asla ava gitmez, poker oynamaz, balık avlamaz, içki, sigara içmezdi. Salonda oturur okurdu.”¹²

“Atticus Finch çok okur, muazam okur.”¹³ Sürekli bir şeylerin okunduğu evde, okuma kültürü hayatın doğal bir parçası olarak çocukların yaşamlarına girer ve kalıcı olarak yerleşir. Roman boyunca birçok soru sorulduğunu da görürüz, bundaki en büyük etken muhtemelen anlatıcının bir çocuk olmasıdır. Nitekim sorular; çocuk zihninin en belirleyici yapı taşlarıdır, alacakları cevapların tutarlılığı ve doğruluğu onları hayata hazırlar, eğitip geliştirir. Bunu da Atticus’un şu ifadelerinde rahatlıkla görebiliriz: “Bir çocuk sana bir şey sorduğu zaman, Tanrı aşkına, o çocuğa sorduğu şeyin yanıtını ver. Uyduruk şeyler anlatma. Çocuklar çocuktur ama kaçamaklı lafları büyüklerden daha çabuk anlarlar, ayrıca kaçamak yanıtlar onların kafalarını daha çok karıştırır.”¹⁴

Eserin başka bir özelliği de okurlara oldukça sakin bir atmosfer sunmasıdır. Kötü şeylerin olacağına dair ipuçlarının verildiği yerlerde bile romanın sakin havası daima korunur. İnsan olma sorumluluğu, vicdan gibi kavramlar romanın akışında doğal bir yolla okura aktarılır. Atticus, avukatlığını yaptığı siyahi için çocuklarına şu açıklamayı yapar: “Scout, bu adama yardım etmeye çalışmasaydım kiliseye gidip

Tanrı'ya dua edemezdin.”¹⁵ Bu cümleyle Atticus, ahlaki ve vicdani duruşun nasıl olması gerektiğini bizzat sergileyerek gösterir.

İnsan ilişkilerinde önemli rolü olan empatinin çeşitli örneklerini eserde görebilirsiniz. “Bir insanı anlayabilmek için, o insanın baktığı açıdan bakmayı becerebilmelisin.”¹⁶ Yine cesaret, özgüven ve hoşgörü konusunda da Atticus’un çarpıcı ifadeleri vardır. Örneğin; sürekli kötü sözler sarf eden, huysuz, yaşlı komşularının tahrik edici davranışlarına karşı, “Sana ne söylerse söylesin, senin görevin onun seni sinirlendirmesine izin vermemek.” der Jem’e. Siyahi birini savunduğu için çevreden gelen nefret söylemlerine karşın; “Başınızı dik tutun, yumruklarınızı da indirin. Kim size ne derse desin, sinirlerinize hâkim olun. Değişiklik olsun diye, kafanızla mücadele edin,”¹⁷ şeklinde nasihatte bulunur Atticus.

Romanın başlarında Jem ve Scout’un birçok konuda soruları olduğunu görürüz. Güzel olan şey ise eserin sonuna doğru iki çocuğun da olgunlaştığına ve sorularının önemli ölçüde azaldığına tanıklık etmemizdir. İki kardeş, onları bekleyen çetrefilli hayat yolculuğuna çıkmaya hazırıdır artık. Çocuklar için aile, en önemli okul olduğuna göre değerlerimizi içselleştirmek noktasında *Bülbülü Öldürmek*, bize pek çok konuda ışık tutabilecek nitelikte bir eserdir. Romanın, eğitimciler açısından da kılavuz

olacağını düşünüyorum. Özellikle; empati, karşılıklı güven, saygı, cesaret, özgüven, vicdan, okuma kültürü gibi birçok değeri ele alıp öne çıkaran kıymetli bir metin. Romandaki baba karakteri Atticus, insanlara saygı duyan, ön yargıdan uzak, anlayışlı, hoşgörülü biri olarak hayat ne getirirse getirsin dengeli ve sağduyulu olunması gerektiğinin altını çizer. Bunu her davranışında istikrarlı ve şaşmaz bir şekilde ortaya koyar. Fikirlerini sonuna kadar savunur. Çünkü onları vicdanının süzgecinden geçirmiştir, gönlü rahattır. Bu sebeple arkasında durduğu düşüncenin savunmasını yaparken zorlanmaz, ona göre erdemli olmak her şeyin başında gelir. Toplumsal eşitsizlik, adaletsizlik, ayrımcılık gibi yıpratıcı unsurlar karşısında sağlam durmanın ve gerektiği yerde elini taşın altına koymanın her şeyden önce ahlaki bir duruş olduğunu okumak, okur için ümit verici ve yol göstericidir.

Jem’in sözlerine kulak verecek olursak: “Bir tür insan varsa niçin birbirleriyle geçinmiyorlar? Hepsi birbirine benziyorsa, niçin birbirlerini kırmak için bu kadar çaba harcıyorlar? Scout, öyle sanıyorum ki, bir şeyi anlamak üzereyim, Boo Radley’in bunca yıl niçin evine kapandığını anlıyor gibiyim... Çünkü evinde kalmak istiyor...”¹⁸ **Yolun sonunda hepimiz bir şeyleri anlamak üzere olacağız, doğru şekilde anlamış ve anlaşılmış olmak ümidiyle...**

dipnotlar

- 1 Harper Lee, *Bülbülü Öldürmek*, s.113
- 2 Kavcar, C. (1999) Edebiyat ve Eğitim. Ankara: Engin Yayınevi.
- 3 Harper Lee, a.g.e, s.127
- 4 Harper Lee, a.g.e, s.60
- 5 Harper Lee, a.g.e, s.99
- 6 Harper Lee, a.g.e, s.197
- 7 Harper Lee, a.g.e, s.64
- 8 Harper Lee, a.g.e, s.10
- 9 Harper Lee, a.g.e, s.127
- 10 Harper Lee, a.g.e, s.130
- 11 Harper Lee, a.g.e, s.113
- 12 Harper Lee, a.g.e, s.116
- 13 Harper Lee, a.g.e, s.206
- 14 S.113
- 15 s.128
- 16 s.40
- 17 s.98
- 18 s.267

MARTIN EDEN'İN YÜKSELEN ÇÖKÜŞÜ

ZÜMRA UFUK

Deniz derin ve sükûnet
içinde;
Uyutuyor her şeyi sine-
sinde;

*Suya dalış, kabarcıklar ve biter,
Tek bir adımda her şey sona erer.*

Henry Wadsworth Longfellow

Bir bireyin kendi varoluş sürecin-
de her zaman bir şeylerle uyum
göstermesi beklenir. Uyum,
sadece toplumun değil aynı za-
manda bireyin kendisinden de
beklentisidir. Çünkü birey ancak
kendini çevreleyen durumlar,
olaylar, olgular ve varlıklarla
uzlaşma sağlayabildiği takdirde,
hayatın içerisinde bir ilerleme
kaydettiğini; bir oluşum ve geli-
şim gösterdiğini hem kendisine
hem de topluma kanıtlayabilir.
Bu uyum; diğer insanlarla, do-
ğayla, toplumla ya da kendisiyle
olmalıdır. Böylece kişi hem be-
denen hem zihnen hem de ruhen
kendini tatmin edebilecek, ha-
yatta kendini gerçekleştirmiş bir
yetişkin olabilecektir.

Bireyin bu derdi öyle büyüktür ki
hayatı boyunca bunun için çaba
gösterir. Bazıları çabalarının karşı-
lığını alarak hayatta muvaffak olur,
bazıları da emeklerinin başarısızlık
ve yılgınlıkla sonuçlanmasıyla
ruhsal bunalımlara sürüklenir.
Kendini de memnun edebilecek
bir uyum yolunu belirleyemeyen-
ler ise kendisini ruhsal bir hiçlikte
bulur. Bazılarıysa çevresindekilerin
tatmin olacağı bir şekilde uyum
sağlamayı seçer ve sonunda da
başkalarının onayı ve mutluluğu
için kendisinininkini feda ettiğini an-
lar. Fakat artık iş iştenden geçer. İnsa-
nın olgunlaşma sürecindeki hâlleri
edebiyata da sirayet etmiştir. Bu
konu üzerine yazılmış romanlara
“Bildungsroman” “oluşum roma-
nı” denilmiştir.

Oluşum romanlarında ana ka-
rakterler, toplumsal düzenle
bağlantı kurarak bir gelişim, bir
oluşum gösterir. Sınıflar arası
yapılan bir yolculuk olarak da
değerlendirebileceğimiz süreç,
mutlu bir sonla tamamlanır. Baş-

kahramanın gelişimi başarısızlık-
la sonuçlanmış, hayatı olumsuz
yönde ilerlemişse buna “tersine
oluşum romanı” ya da “Anti-Bil-
dungsroman” denilir. Peki, bir
romanın protagonisti hayatında
hedeflediği yönde ilerleyip top-
lumda arzuladığı o nadide yere
ulaştığı hâlde yine de mutsuz
olur ve kendisini kaybolmuş his-
sederse hangi kategoriye girer?
İşte Amerikan yazar Jack London
tarafından 20. yüzyılda yarı oto-
biyografik olarak yazılan **Martin
Eden**’in (1909) hikâyesi böyle bir
durumu ele alır. Böylece Martin
Eden, oluşum romanı tarihi içe-
risinde yaratılmış en gerçekçi ve
en naif karakter olarak edebiyat
dünyasında yerini alır.

Romanda, işçi sınıfına mensup,
geçimini denizcilik yaparak
sağlayan eğitimsiz bir genç olan
Martin Eden’in başarılı bir yazara
dönüşme mücadelesi ele alınır.
Martin bir gün burjuva sınıfından
bir genç olan Arthur Morse’un
hayatını kurtarır ve bu sayede

onun güzel kız kardeşi Elena ile tanışır. Elena'yı görür görmez ona âşık olan Martin'in artık tek bir amacı vardır, ona ulaşmak. Elena'ya ulaşma arzusu aslında sosyal statünün de bir sembolü rolündedir. Martin, içinde bulunduğu işçi statüsünün yarattığı engellere karşı koymaya çalışırken yazar olma hayalini de gerçekleştirmek için çabalar. Zorluk ve mücadelelerle dolu yolculuğun sonunda Martin, hem ünlü bir yazar olmayı başarmış hem de Elena'nın aşkını kazanmıştır. Fakat bir problem vardır: Hedefine ulaşmasına rağmen motivasyonunu ve heyecanını çoktan yitirmiş, trajik bir sona doğru hızla sürüklenmektedir. Martin mutsuzdur.

Elde ettiği başarıya rağmen bunalıma girmesine sebep olan ihtimalleri düşününce, romanın sonunda kendini lacivert denizin derinliklerine bırakarak ölümü

seçen Martin'i anlamak, ona hak vermek işten bile değildir. Çünkü her ne kadar zaferler insanı toplum ve çevresiyle uyumlu bir noktaya getirir de ruhunu tatmin etmeye yetmeyebilir. Martin karakteri, insan ruhunun en naif ve en hassas yanının somut bir görünümüdür ve bu yüzden onu anlamak çok değerlidir. Anlamak için de onu hüsrana götüren muhtemel sebepleri tek tek incelemek hatta didik didik etmek gerekir.

Sebepe 1: Aşk ve Düşüş

Sebeplerin içinde en zararsız gibi görüneni Martin'in Elena'ya olan aşkıdır. Âşık olunan kişiyi

bir üst kimlik olarak görmek insanın yaratılışında vardır. İnsan, aşkını bütün herkesten ayırıp ulaşılmaz, nadede bir krallığın başına oturtur. Sonra da ona ulaşmak için yollara düşer. Uğrunda harpler, devrimler yapmaktan kaçınmayacağı bu yolculuk için savaşılmaya hazırdır. Aşkın gücüyle düştüğü yolda kendini ve dünyayı hatta âşık olduğu kişiyi keşfeden, tanıyan bir kişi zirveye çıktığında gerçekleri gözünde artık aşkın tozpembe gözlükleri olmadan görebilen birine dönüşür. Artık yola çıktığı ve şimdi yukarıdan baktığı o dipteki insan değildir. Yukarı tırmandıkça aşağıdayken gördüğü şeylerin form değiştirerek gerçek görünümüne kavuşması onu hayal kırıklığına uğratar. Martin de, Elena'ya yaklaştıkça onun sıradanlığını, değersizliğini görüp büyük bir hayal kırıklığına uğrar ve mahvolur. Zirvede yaşanan bir aşk ile hayal kırıklığının

arasındaki fark; biri yükselişi devamlı kılarken diğeri hızlı ve sert bir düşüşün sebebi olur. Doğal olarak Martin bu düşüşün etkisiyle çok sarsılır.

Sebept 2: İnsanlığın İkiyüzlülüğü

İnsanın değer yargılarının, durumlara göre değişiklik gösterdiği bilinen bir gerçektir. Fakat bunu kabullenebilmek yine de insan için çok zordur. Martin; entelektüel, eğitilmiş ve kültürlü insanların bir araya geldiği burjuva sınıfına dâhil olmak ister. Yeteneği, zekâsı ve insanüstü çabası sayesinde geçmişte onu hor görenlerin özendiği, takdir ettiği ünlü bir yazar olur. Martin, henüz yolun başında bir çulsuz iken çevresindekiler onu görmezden gelip değer vermezken ünlenmekten sonra ona başarısından dolayı yakın davranmaya başlarlar. Yazdığı eserlerin ün kazandıktan sonra değer görmesi de onu rahatsız eder. İkiyüzlülüğün bayağılığı midesini bulandırmış, onu derinden yaralamıştır. Samimiyetsizliğin getirdiği yabancılaşma kendi kabuğuna çekilmesine sebep olur.

Sebept 3: Gerçeklerle Yüzleşme

Zamanla, aralarına girmek için çabaladığı insanların ve içine dâhil olmak istediği sınıfın yozlaşmışlığı, bir zamanlar örnek aldığı insanların yapmacıklığı onu dehşete düşürür. Hayal etdikleriyle gerçeklerin uyuşmazlığı anlamsızlık hissine sebep olur ve Martin sonunda her şeye ve herkese karşı inancını yitirir.

Sebept 4: Aidiyet Bunalımı

Martin Eden içinde bulunduğu işçi sınıfından ayrılarak üst bir sınıfa doğru yolculuğa çıkar. Fakat bu sınıfta kendine ait bir yer bulamaz çünkü gönülden inandığı aşk, ahlaki normlar, iyilik gibi kavramların burada çoktan çıkmış olduğunu fark eder. Eskiden beğenmediği değerlerin aslında onu mutlu eden şeyler olduğunu hatırlar ve geride bıraktığı yaşamına tekrar adapte olmak ister fakat artık o eski Martin değildir. Bir zamanlar ait olduğu yere de artık yabancıdır.

Sebept 5: Tutkuların Geçiciliği

Peşinden koştuğumuz hayallerimize sahip olduktan sonra hissettiğimiz bir “hüsrana uğrama” durumu vardır. Bunun nedenlerinden biri tutkularımızın geçici olmasıdır. Sürekli değişim gösteren insanoğlunun aynı şeyleri arzulaması teknik olarak mümkün değildir. Yola çıkarken üzerine bastıklarımız her ne kadar isteklerimizin temellerini oluştursalar da geride kalmaya her zaman mahkûmdur. Bu zaman ve koşullarla ilintilidir. Martin de aynı şekilde amacına ulaştıktan sonra olay ve olguların değerini kaybettiğinin farkına varır. Yaşadığı hüsrana da boşluğa düşer.

Sebept 6: Başarısızlık Hissi

Yazının girişinde de değindiğimiz gibi kişinin doğayla, kendisiyle ya da diğer insanlarla uyum yakalaması hem toplum tarafından hem de kişinin kendisi tarafından beklenen bir durumdur. “Nitekim ideal birey, tek bir parçaya ait ya

da tek yönlü değildir, uyumlu bir bireydir.” (Duran, 2018) Ancak Martin böyle bir uyumu yakalayamadığından kendini başarısız hissetmiştir.

Sebept 7: Olgunluğun Getirdiği Acı

Gelişim ve olgunlaşma süreci, gözümüzde büyüttüğümüz şeylerin aslında o kadar da değerli olmadığını gösterir. Sahip olunan her şey eninde sonunda sıradanlık kazanır. Yalnızca ondan uzak olmak, onu değerli ve kıymetli kılar. Bu nedenle ulaşamadıklarımız en değerlimiz, ulaştıklarımızsa en sıradanımızdır. Bunu yolun başındayken bilmek kolay değildir belki ama sonunda hüsrana getirmesi şiddetle muhtemeldir. Çünkü gerçek olgunluk, aslında hedefe yaklaştıkça onun basitliğini ve sıradanlığını görebilmehtir. Martin Eden da olgunlukla birlikte hedefin ve zaferin ötesine geçen bir bilgeliliğe erişmiştir. Ama bilmek ağır bir yükür ve suyun yüzeyinde kalabilmek mümkün değildir.

Bu muhtemel sebepler dolayısıyla Martin Eden intihar eder. Aslında karakter, hedefine doğru olumlu yönde somut bir gelişim ve oluşum gösterir. Fakat oluşumun sonucunda karşılaşılan tatminsizlik hissini, kişiyi hiçliğe, boşluğa itebileceği realist bir şekilde resmedilmiştir. Yazar Jack London, Martin’in içine düştüğü boşluğu okura yansıtırma, hissettirme konusunda çok başarılıdır. Öyle ki bu duygu **Martin Eden Sendromu** olarak literatüre girer: **Arzulanan, peşinde koşulan, uğruna birçok şey feda edilen ve varıldığında**

mutlak mutluluğa erişileceği düşünülen hedeflerin elde edilmesiyle beraber gelen boşluk, hissizlik, amaçsızlık ve anlamsızlık duygusu.

Bu bağlamda yazar Jack London'ın, olumlu yönde ilerleyen bir oluşum romanı karakterini, bir tersine oluşum romanı karakteriyle nasıl ve hangi noktada buluşturduğu konusuna da değinmek gerekir. Çünkü bu, önemli bir insani kesim noktasıdır. Bunun için Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* kitabındaki Turgut karakterini ele almak uygun olacaktır. *Tutunamayanlar* bir tersine oluşum romanıdır ve başkahramanı Turgut'un başlangıçta toplumda belirli bir yeri ve mutlu bir hayatı olmasına rağmen hikâyenin sonunda toplumdan uzaklaşıp kendi içine dönen bir karakter oluşunu konu alır. Turgut'un da Martin'inkine benzer sebepleri vardır. Tabii ki karakterlerin bunalımlar yaşamalarında, kendilerini toplumdan soyutlamalarında, kapitalist ve materyalist dünyanın, insanı sürekli büyük hayal kırıklıklarına uğratmasının da payı vardır. Ama önemli olan yazarların, karakterlerin hayatlarında başarılı ya da başarısız olmalarından ya da toplumla uzlaşıp uzlaşmamalarından çok, insanın iki büyük sınavına değinmeleridir:

İnsanın, hayatı ve kendisini anlama, anlamlandırma çabası. Bu iki anlama alanı birbirinden bağımsız olmamakla birlikte, birbirlerini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilir. Turgut ve Martin örnekleri olumsuz etkinin hikâyeleridir ve içlerinde, sadece toplumsal anlamda bir

yükselişin, bireyi kişisel/ruhsal manada bir tatminsizlikten veya bir çöküşten kurtaramayacağı alt metnini de barındırırlar.

Ayrıca Martin Eden'in karakteri üzerine söylenen bir başka noktaya değinmekte fayda var. Eden'in yaşadığı buhranın sebebini sosyalist değil de bireyselci oluşuna bağlayanlar onu benmerkezci, bencil olmakla (egomania) suçlar. Bu ancak kendi olgunlaşma sürecinde Eden gibi bir deneyim yaşamamış olanların konuya olan yabancılığına bağlanabilir. Ayrıca Martin'in kendi umutları tükense bile parasını çevresindeki fakirlere dağıtmaya devam etmesi onun egomanilikle yakından uzaktan bir ilgisi olmadığını kanıtlar nitektedir.

Martin'in bir diğer özelliği ise hayatın nasıl işlediğini erken yaşta anlaması ve daha da ilginç olanı bu işleyişi kabul etmesidir. O, hayat kadar arsızca ve utanmadan talepkâr davranan başka bir şeyin olmadığını kavramıştır. Hayatın bizden hep bir şeyler arzulamamızı, bu istekler için yanıp tutuşmamızı beklediğini ve bundan da haz duyduğunun farkına varmıştır. Uğruna yaşayacağımız şeyler üretip onların yolunda defalarca heba olmamız temel kuraldır. Biz kurala uyduğumuz sürece de önümüzde akmaya devam eder. Ancak kurala uymak istemeyen Martin'lerin gidişini/hayattan vazgeçişlerini de asla umursamaz...

Eden, uğrunda yaşayacağı başka hedefler de üretebilirdi fakat neticede bunlardan bir farkı olmayacaktı. Bin kere tükenmek-tense bir kere tükenmeyi tercih

edip hayatın onunla binlerce kez alay etmesinin önünü kestiğini düşündü; yemyeşil görünen bir ormana coşkuyla koşmak yerine bir uçurumdan atlamayı tercih etti. Aslında bir tercih olarak görülse de ruhu bir kere hiçliğe düşenler, bedenlerinin de ardından gitmek istediğini hissediler. İşte tam bu noktada, bir tercihten çok kilitlemiş algı ve muhakeme etmekten yoksun bir zihnin mecburiyeti olarak değerdendirilebilir. Ama yükseldikçe kendi çöküşünü hazırlayanların ortak bir dili olduğu kesindir. Ya da belki de ortak iki cümlesi:

Şimdi bu son çıktığım basamakta bedenim duruyor

Milyonlarca metre uzanan merdivenin sonunda ruhum yatıyor

Kaynakça

Duran, Zeliha (2018). Bir Oluşum Romanı Olarak Hiç. MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 1 (2) , 31-42. DOI: 10.33406/molesto.423423

“Deniz derin ve sükûnet içinde; Uyutuyor her şeyi sinesinde; Suya dalış, kabarcıklar ve biter, Tek bir adımda her şey sona erer.”

Longfellow, Henry Wadsworth. Şiir Jack London, Martin Eden kitabının 312. sayfasından alıntıdır. Türkiye İş Bankası Yayınları, 26. Basım: 2022, Çeviren: Levent Cinemre

OLUŞAMAMANIN PORTRESİ

ECEM TUBA HIZARCI

insan her zaman oluşur ancak oluşum negatif de olabilir ve tam da bu noktada tersine oluşum romanı devreye girer. Bildiğimiz oluşum romanı örneklerinde kitabı kapattığımızda, her ne kadar karakterin oluşumunu görsek de bazen bu oluşumun negatif olduğunu söyleyebiliriz. Oluşum romanının kurallarına uygun olmadığı için de bu türü bir alt kategori olarak düşünebiliriz.

Dorian Gray'in Portresi'nin ilk sayfalarından itibaren Dorian'ın karakteristik özellikleri oldukça ilgi çekicidir. Tüm karakterler Dorian'ın sadece güzel yönlerine odaklanmışken okur, kitap boyunca bir yapbozun parçaları gibi Dorian'ın bölümlere ayrıldığını görür. Karakter tamamen kötü bir oluşum sergiler. "Sahip olduğunuz bu kişilikle yapamayacağımız şey yok. Dünya yalnızca bir mevsimliğine sizin." Duygusuz davranışların nasıl sonuçlanacağını, kime nasıl zarar vereceğini hiç görmüyor. Âdeta bir ayna gibi, Basil'in tablosunda kendi

yüzünün zamanla nasıl çirkinleştiğini görebiliyor genç adam. Dış dünyada hâlâ genç ve yakışıklı olsa da tablodaki görüntüsü çürüyor ve her davranışının çirkinliği artırdığını görmesine rağmen ruhunu kurtarma girişiminde bulunmuyor. Toplumdaki parlak yeri yavaş yavaş sönüp nefret edilen biri oluyor Dorian Gray. Gençliğinin ve büyüleyici güzelliğinin hiçbir zaman kaybolmayacağına inandığı anda oluşumu tersine doğru gidiyor ve zamanla toplumla arasında bir kopukluk oluyor. "Yaşamamanın amacı kişinin kendini geliştirmesidir." Kitapta bu cümle kilit anlardan biri oluyor; tersine oluşumu karakterin tablosuyla gözlemleyebiliyoruz, bu eseri tersine oluşum romanı olarak düşünmemizin ilk sebeplerinden biri bu olabilir.

"İnsan ruhunu yitirdikten sonra dünyalar onun olsa neye yarar." Dorian Gray'in güzelliği, gençliği en değerli mücevheriydi ama yavaş yavaş ruhunu karartarak oluşumunu da zehirledi; ölümü de bu tersine oluşumu vurguluyor.

Zamanın ve kötülüklerin yıprattığı bir vücut, kalbinde bir bıçakla yerde ölü bulunuyor. Dorian Gray sadece kusursuz yüzünü değil, tüm varlığını kaybettiren bir yol alıyor. Tersine oluşum romanı bir bakıma hayatın gerçeklerini yansıtmak için oluşum romanına yardım etmiyor mu? Herkes oluşumunu başarıyla tamamlamıyor ve topluma bunu göstermek için Dorian Gray gibi bir karakter, bir oluşumun nasıl kötülükle karşılaşabildiğini gösteren bir eser, aynı zamanda insanları uyaran, güzelliğin nasıl kolayca kaybolabileceğini gösteren benzer eserler okurların algısına sunuluyor. Tersine oluşum romanı, bizleri anti-kahramanlarla tanıştırıyor. Bu türe gerçeküstü kavramları eklemek oluşumun korkunç boyutunu göstermek adına daha da etkileyici şekiller sunuyor. Tersine oluşum romanı bizleri trajik bir sonla bırakabiliyor: **Karakterin korkunç sonu.**

Tersine oluşum romanı, oluşum varlığının yok olduğu bir yer de olabilir: Kafka'nın, *Kayıp (Ame-*

rika) eserinin ilk başlarında bir oluşum romanıyla karşı karşıya kaldığımızı düşünsek de sonu yaklaştıkça karakterin başlangıçtan pek de farklı olmadığını görüyoruz: Oluşumun gerçekleşmediği bir durumdayız. Oluşum sona ermiyor aksine hikâye karakter için nerede başladıysa orada bitebiliyor. Sayfalar ilerlese de kelimeler sabit kalıyor.

James Joyce'un *Ulysse* eserinde *Odysseus*'un izlerini görebiliriz, yalnız antik karakterlerin her ne kadar inanılmaz karakteristik özellikleri varsa, *Ulysse* karakterleri neredeyse onların bir parodisi gibi. *Odysseus*'un idealist karakterlerinden farklı insani karakterlerle karşılaşyoruz. Tersine oluşum romanının ifade etmek istediği bir durum olabilir, aslında bu türe "**Anti-Wilhelm Meister**" adını da verebiliriz: Oluşumun başarısız veya yarım olduğunu bize düşündüren ilk şey tüm oluşum romanı beklentilerinin teker teker hüsrana uğraması.

Topluma ayak uydurmanın, topluma dâhil olmanın aşamalarını gösterebilen oluşum romanı, hikâye boyunca bireyin *egosunu* döşemeye çalıştığı yerdir. Karakterin kişiliği ve düşünceleri hikâye boyu dönüşürken sonunda kişi toplumla bir bağ kurar. Tersine oluşum romanında ise karakter o bağ kuramadığı için toplumla arasında büyük bir kopukluk yaşar ve aynı Dorian Gray gibi, hikâyenin sonunda karakterin hayatına mal olabilir. Karakterler hayatlarındaki kararların onları istedikleri yerlere getirmediklerini fark ettiğinde, bazen aldıkları kararlar başkalarının hayatını mahvettiğinde artık yakınları bile onları tanıyamaz hâle gelir. Dorian Gray'in portresini çizirken Basil, eserine tüm ruhunu aktardığını düşünür ancak Dorian ona acımasızca davranır... En kötüsüye; Dorian'ın yaptığı her hareketin, portresini tanınmaz hâle getirmesine rağmen onun artık çürüyen ruhunu tekrar eski hâline dönmeyecek korkunç bir çembere sokmasıdır. "Oysa

yaşamın amacı kendi kendini geliştirmek, tekâmül etmektir. Dünyaya gelme sebebimiz özümüzün farkına varmaktır" belki de Dorian bu sözlerin farkına varsaydı, kitap bir oluşum romanı olabilirdi, türün tüm kurallarını çiğnemesi ters oluşumunu sağladı. Dorian gibi karakterler onlara verilen umutları yıkan ve kendi oluşumlarını zehirleyen karakterlerdir.

Bu durumda düşündüğümüzden daha çok eserin tersine oluşum romanı türüne dâhil olduğunu görürüz. Ülkeler arasında yazılan oluşum romanı ve alt türlerinin toplumun, zamanın ve insanın onlara ayak uydurma kabiliyetini bizlere gösteren ve birçok etkenle iletişimde olan bir tür olarak görebiliriz. Tersine oluşum romanı, oluşum romanına nüanslar katan bir tür olarak düşünülebilir, oluşumun her zaman var olmadığı veya iyiye gitmediği bir dünyayı yansıtan eserler olarak görülebilir.

Münire Eslem Bozkurt

*susuz taşı toprak eden aleve havada tutunacak dal veren
fazlasıyla çamur fazlasıyla hiç eden Sensin
maksudum Sen*

TOPRAK

Bir adım önüne dönmekse kendi önüne
Kâğıt incesi bir nefesse iki kumaşın kavuşması
Dikişsiz ile destegül arası var *ol*mak varmak yolda
Yolu berzahta beklemekse
Kuşat belimi elifle anlat bana

Nasıl büyütür içine aldığı
Mutlak ağır nasıl savrulur/ken anlat
Bir eşik nasıl tüm yollara rota
Hangi ışığa karanlık kaç nefese kiralık
Kapısız bir eşik anlat bana

Ne bağlamasına kabukların
Ne akmasına oluk oluk buysa yaşamak
Ben varım anlat
Varmak için var *ol*mak için yokum
Varmak nerede *ol*acak anlat bana

Bir adım önüne dönmekse kendi önüne
Susuz başında toprağını omzunda taşımaksa
Sana *ol*makla doğrulup dönmektir
Sana
Kim bilir

Kâğıt incesi bir nefesim
Bir maharetim yok benim
Sen anlat bana

MÜNİRE ESLEM BOZKURT

Almanya – Sindelfingen

Ayşe Üstündağ

KARLSRUHE

önce Karl'ın sessizliği kapladı göğümü
 ilk adımların
 davetsiz yankısı konuştu dilden önce
 saraya yaklaştıkça
 kollarını sokaklara yelpaze gibi açan
 bir kral gördü gözlerim
 “kimsin, neredensin” demedi
 sormadı adımı bile
 o Karl'ın sessizliğiydi
 ben ülkemin
 sessizce tokalaşıp sarıldık
 dilsizleri gibi şehrin
 martı sesleri yok diye düşen damlaları aldı
 koydu göğsüme
 martılar ülkesi oldu göğsüm
 kanatları Karl'ın sırmalı ipliğinden
 sükûnu mühür gibi taşıyan gözlerinde
 sessiz martılar ülkesi göğsüm

Karl'ın tesellisiydi bu
 Fatih'in ahı
 “sende ölmek istemiyorum”
 dediğim
 oysa o efendisiydi martıların
 annem gibi kocamandı yüreği
 uyandırmaya kıyamaz
 martılarını gönderirdi
 gecenin üçünde
 sabahın beşinde
 kalbi martı sesleriyle çarpan kadınıydım Fatih'in
 sevmeye doymuş gibi mağrur
 o martılar gibi masumdu
 “sende ölmek istemiyorum” dedim
 yol verdi bütün bilgeleri gibi hayatın
 yol verdi
 gözlerindeki neme
 aldırış etmedi yirmi dört yaşım
 yirmi dördünde veda kolaydı
 yirmi dördümde
 bütün dünya bana kucaktı

Karlsruhe
 Bursa'nın Şehreküstü mahallesindeydim bir zamanlar
 şehirlere küsmek ne demek bilmezdim
 varılacak menziller
 terk edince yolları birer birer
 ne çok şehre küstüm
 ne çok küstüm şehirlere
 adlarını duyduğumda çevirdim yüzümü
 değmesin diye harfleri tenime
 sana döndüm sonra
 kendim gibi kucaklayamadım
 sırlanmış gövdeni
 temkin bağladı kollarımı
 kitap bilir hesap bilmezdim
 hesaplı sözler düğümledi boğazımı

senin Karl ruhunun asi(l)liği
 okşamasaydı
 buz kesmiş ruhumu
 şairlerle de barışacağım yoktu

Karlsruhe
 kollarında sevdim sessiz martıları
 bilmek isterdim
 ölümü nerede seveceğim

AYŞE ÜSTÜNDAĞ

 Almanya-Münih

Aslıhan İnce

EYLÜL

eylülü çağırdım yanıma
 gel dedim dolaştır
 şehirde kalan son demleri
 limanda, yağmurdan bir kıyıda

gel dedim
 inkâr etme büyüdüğünü çocukların
 inkâr etme kök salabilmek için
 nehrin ortasında
 can çekiştiğini ağaçların
 öylesine kıvrılıp da bir köşeden
 yosunlarla hâlleştiğini

buruk bir tadı var ayrılıkların
 insan sever de nasıl can bulmaz
 hele ki giderken adımları geriye
 bir kenti her seferinde
 ilk kez görmüş gibi
 omuzlarken hayreti binbir kere
 dolaşır hoyratlığında sağır
 meşdanların gurbeti sılaya

bulayan o heybetli dağların
 elini eteğini öpen anların
 gölgesinde ulanır uzaklarım:
 kâh ellerimi telaşın pullarına buladım
 kâh inkârın sularında duruladım
 kaçarken şah gölgelerinden
 sabaha ışımış dağların
 kâh işitmişim
 kâh yankılanmış
 hoyratlığında sağır kalabalıklarım

ASLIHAN İNCE

Almanya - Hamburg

Talib Ensar Dutak**SÜZÜLEN LEKE**

Baktım, tek bir basamak sağlam değil
Ucundan tutmuş inancımın son beyazı
Kuru kar tanesi misali
Zayıflığım oturmuş yanıma, hafifletecekmiş bu sefer
Onu susarak uyuttum yargıcın ellerinde
İkiletmeyen yolların yüzüne bakmasıyla
Hüznün katilce bırakılmış kırmızı ışığı
Kaderini kendi seçen, sözcüklerin ilk nefesi
Özledim incelen kulak ağrısı cam başında
Karanlığı istemsizce saran martıların uzaklığında
Kenara geçen düşünceler anca gelir yağmurda
Yıka yıka zamamı paramparça eden o sürgün ada

TALİB ENSAR DUTAK

Almanya-Herne

Şebnem Hamurcu

MASKELİ BALO

Sahi, neydi sizin renginiz?
Yanıldım çoğu zaman,
Aldandım ışıltılara
sokaktaki lambalar aydınlattı
yoluma sürdüğünüz karaları.

Kendi ellerinizle verdiğiniz umutları
geri alın benden
sözlerinizi yalanlayın bir kılıç darbesiyle
ve gizlenin ardına, kâbuslarımın başrolü olmuş maskelerinizin.

Sahi, neydi sizin renginiz?
Tüm süslerinizin ardındaki.
Bu telaş podyumunda gezinen adımlar
ilerlese dahi geri götürüyor tüm insanlığın izini.

Şimdi ellerinizle verdiğiniz sevgiyi çekin alın benden,
yakınlarımı uzak edin, bozun ezberlerimi
kat kat sarılın yalan yorganlarınıza
ve kaçın, örtündükçe üşümekten kurtulamayacağınız diyarlara.

Neydi renginiz, hangisi asıl çehreniz?
Uyandım sonunda.
Çocukluğumdakilerle aynı değildi ninnileriniz.
Gösteri bitti, açıldı gözlerim
düştü maskeleriniz, belli oldu tüm renkleriniz.
Ruhuma artık gerçekliğin şarkısı hâkim, bir de zuhur eden hiçliğiniz.

ŞEBNEM HAMURCU

Fransa - Haguenau

Nezahat Ceylan

ORION'A MEKTUPLAR I

Sevgili Orion,

Yeryüzüne hâlimi soruyormuşsun, sorma!
 Yanlış insanlara denk gelmenin yorgunluğu var üzerimde
 Ve elimde bir balığın midesine girememiş emeklerim
 Nasırlı avuçlarımdan akıp giden dualar
 Göğre eremeyen köksüz bir ağaç.
 Gönlümün otlarını tırpan ile biçtiğim gün
 Dalga dalga çırpınan acıları
 Ve şaha kalkıp sana ulaşan ebedî atları
 Duydum biliyor musun?

Duydum Alp Dağlarında inleyen garipleri
 Ve kurşunlara dizen yaman sesleri
 Türkülere sığmırdım gök gürültüsünden
 Annesinin kollarına koşan bir çocuk gibi
 Nasıl anlatsam içimde çarpışan uçakları
 Sılanın bağırına sığamayan o kuşları...

Monopteros'un dibinde şırıldayan dereler gibi
 Akıyor kanım şimdi
 Melûl, mahzun ve kapkara
 Nereye akacağım der gibi

Gökyüzünde kal,

NEZAHAT CEYLAN

Almanya – Münih

Yasemin Kelkit

LA FIN DU MONDE

Tanrım, ne çok dünya.
 Bir yanda senin senaryolarım
 Bir yanda benim senaryolarım
 Sahi benim senaryolarım olabilir mi Tanrım?

Terlemiş avuç içimle silinmeyen alın yazım
 Sensiz bütün replik ve diyalogların haddi uç
 Lakin seziyorum
 Ölümü sakladığın gelip geçenler zümresinde
 Benim de bir adım var ki bir kura sevinci taşıyorum.
 Shakespeare'dendi sanırım devşirdiğim şu iki üç kelime:
 Bilmek, ya da bilmemek işte bütün mesele!
 Yani şimdilik, yani ölesiye.

Tanrım, ne çok dünya.
 Bütün soruları unuttum
 Yalnız ilki kaldı hatırımda
 Bu yüzden sızıyorum her gece
 Uykudayken tüm sevdiklerin
 Bir 'belâ'dan bir 'belâ'ya.
 Sonsuzluk dedirttiğin bu eşsiz kurguda,
 Bir nefeste yansıttığın ne varsa
 Sözüme sadık eyle.
 Ya İlahî, ya adalet
 Ya İlahî, ya emanet.

Tanrım, ne çok dünya.
 Ki gördüm, yalnızca bana değil
 Sayısız ve sonsuzluğa bahsettiklerini
 Şimdi bir sırrı ifşa edercesine pişman
 Ama yine olsa yine yaparım edasıyla da insan
 Her çıkış bir yol
 Lakin dünya...
 Bu yol ve bu baş
 Bu yola bu baş
 Bu yolla baş edemiyorum
 Ve döndükçe dönüyorum
 En başa, en başa, en baş ah bu yol
 Ve ...

[]

Sustuklarımı da yazarsan eğer...
 Bir ikindi vaktidir, kayıtlara böyle geçsin.
 Kitabı solundan alacak olanların korkusuyla
 Bir söz daha:
 Yalnızca yaptıklarımın değil,
 Yapmadıklarımın da hesabını verecek oluşum,
 İnce bir serzeniş gibi görünse de,
 Hak.

Tanrım, ne çok dünya!
 Gelirsem ve sunarsam
 Sunabileceğim tek şey
 Üç koca nokta ve bir dua:
 Bu cihana sığmayanların
 Gönüllerine bağışladığım gibi
 Ferahlat ve genişlet ki bir yerim olsun
 Bu uçsuz bucaksızlıkta.

Tanrım, mutlak sonun nezdinde
 Gözlerime indirdiğin gölgeyi tanıyorum
 Kalbimden ırak olsun, kâfi.
 Bir ikindi vaktidir, kayıtlara böyle geçsin
 Nasıl diyordu İbrahim'in:
 Lâ-uhibbü'l-âfilîn – kararan bir perde ve
 La fin.

Tuana Yüksel

KELİMELERİN CENAZESİ

Donuk sabah birer birer söndürmüş çiçeklerin ruhunu,
Tomurcukların nefesi tıkanmış,
Ölümcükler kancayla takılmış zarif boyunlarına:

Güller siyaha dönmüş karaya akmış
Manolyalar açmamış
Kalmış bahçıvan çaresiz bir köşede
Harfsiz bir hanede yabani otlar izinde

Aheste, aheste.
Bunalmış çayının buharından nihayet,
Yudum yudum dökmüş midesine mısraları.

Kalmış sessizliğinde yıldızsız gecenin,
İlimsiz dillerin
Kıpırdamazken bir tomurcuk, bir yaprak
Dalga dalga göğce uzanmış toprak.

İki söz konuşmuş, bin şiir susmuş
Kırıntı cümleler dudağından dökülmüş
Tamamlanamamış eksik heceler

Kalakalmış bahçıvan,
Çaresiz, bir köşede elleri sonsuzluğun
Beyhude izinde

TUANA YÜKSEL

Almanya - Stuttgart

Aykut Kaya

52/36

tahta çekicin ılık ve titrek tellere çarptığı gibi
 kutsal şaman ateşinin saçtığı alevlere benzeyen çırılçıplak ellerin
 mahcup ellerin siyah beyaz tuşlara çarptığı gibi çarpınıyordu kalbim

kızıl çölleri biçare gezen seyyahlara güneşin çarptığı gibi
 dumanlı trenin ayaklarından savrulan kıvılcımlara benzeyen tedirgin ellerin
 mahcup ellerin siyah beyaz tuşlara çarptığı gibi çarpınıyordu kalbim

soğuk berrak dalgaların simsiyah kayalara çarptığı gibi
 körpe zeytin fidanı dallarına benzeyen çocuksu ellerin
 mahcup ellerin siyah beyaz tuşlara çarptığı gibi çarpınıyordu kalbim

AYKUT KAYA

Almanya – Giessen

Şevket Sezer

TAŞTAN ADAMLAR

Rakam cephelerini çarpıştırıyor
 Taştan adamlar, siyah aynalar, gri kapılar
 Dümen neferleri iş başında
 Zaruri kürek çekmeleri, alın teri,
 Bu sayede ilerler tüm ekmek tekneleri

Koca çınarları devirmiş menfaatine
 Taştan adamlar. Siyah aynalar, gri şeritler
 Tahta bavullar peronlara taşıyor
 Lisan ormanında ertelenen onca yaşam
 Ahşapla geldi, ahşapta gidiyor

Ne yazar eli kalem tutsa
 Taştan adamlar, siyah aynalar, gri sayfalar
 Onca telaş ve gürültü içinde
 Suskunluk çılgınlıkları yankı bekler
 Kalabalık yalnızlığı çeken gönüller

Sonsuz zamanı ömrünle bitirme derdinde
 Taştan adamlar, siyah aynalar, gri duvarlar
 Taş devrinde atan taş kalpler
 Buz demek isterdin, erirdi kar olsa
 Toprakla bağısız, ne yanardı kor olsa

ŞEVKET SEZER

Almanya – Gernersheim

Zeynep Zuhal Kılınç**DÜNYADAN DÜŞENLER**

Sizin dünyanızda benim gözyaşlarım
çocuklara özgü bir aldırmazlıkla
yüzüyordu yabancı gemiler gibi
sınırların ötesinde

Erişilmezdi sözlerimdeki anlamlar
kelimelerin sesi çıkmazdı çünkü.
Ve kitaplarınızda -güya- yazmazdı
yolda bırakmak dünyadan düşeni

Ellerine diken batanları, kanayanlar anlardı
ancak çoğunuz gül sebebiyle kanamadınız
Sizin kanadıklarınız hep başkaydı;
değersiz ve manasızdı

Siz dünyadan düşerken ben ağladım
Gecelerde dudaklarımda dualar vardı
Ve bir lahza -baştan ayağa-
İstirabın rengine boyandım

Halil Aykut İnce**KOZA**

evvela karanlık
on dört gece
sükût ve sabır
siyah ve pus

askıda özgürlük
on dört gece
toprak ve çiçekler
ilk ışık ve doğuş

geldi mi vakit
on dört gece
ahsen ve ben
güneş ve tavus

şimdi kanatlarım
hayat on dört gece
renkler ve döngü
ve şeb-i arûs

HALİL AYKUT İNCE

Almanya – Berlin

Clemens Brentano'**METHAL**

Bu satırlarda olgunca beliren şey,
 Gülümseyip el sallayan ve yalvarıp yakaran şey
 Hiçbir çocuğu üzmesin;
 Sadelik onu ekti
 Melankoli esip geçti
 Özlem yönlendirdi.
 Ve tarla bir kez biçildiğinde,
 Yoksulluk anız geçtiğinde,
 Kalan başakları arayın;
 Aşkı arayın, sizin için batan,
 Aşkı arayın, sizinle dirilen,
 Aşkı arayın, sizi sevebilen.
 Ve onu yalnız ve hor gördü
 Gece boyunca şükür dolu duayla,
 Tohumları ovuşturdu,
 Okuyun onu erkenden, horoz daha ötmeden,
 Aşkı telakki eden, kederi savuran,
 İstavrozun üzerine yazılıdır:
 “Ey yıldız ve çiçek, ruh ve elbise,
 Aşk, keder ve zaman ve sonsuzluk!”

Çeviri: Fatma Türk**dipnotlar**

1 Clemens Wenzeslaus Brentano (d. 9 Eylül 1778, Ehrenbreitstein; ö. 28 Temmuz 1842, Aschaffenburg) Alman şair ve romancı, romantizmin önemli bir figürüydü.

UMUT.

MERVE H  Y  K
Almanya - Krefeld

Via Dolorosa¹

Yasemin Kelkit

*Acılarım oldu herkes gibi elbet
Herkese kısmet olmayan sevinçlerim
Unutulmayı da göze aldım, evet
Hayat sana teşekkür ederim...*

Bazı şiirleri, dizeleri, şarkıları, türküleri mırıldana-bilmenin de bir ayrıcalık olduğunu yeni yeni kavırıyorum. Bazı dizelerin bir melodisi, arka planda bir tınısı bulunduğunu bilmemek bizden neyi eksiltir ya da bize ne katar? Sanatı hakikatten farklı dallara bölmek mümkün müdür?... Aklımda deli sorular. Sezen Aksu şarkısının sözlerini bilmeyenler, yazılan dört satırı *şiiir* olarak da okuyabilir. Bu durum hem doğal hem de sanata özgüdür. Çünkü sanat ne geliştirme ne de gerçekleştirme aşamasında *sınır* tanır. Bu, ruhumuza “Haydi Süleymaniye’de bir tur dolaş ama sakın başka bir yere uğrama, en kestirme yoldan geri dön!” demektir bir nevi. Her ne kadar mantığa, rasyonaliteye dayalı bir eğitim almış, hayatımızı bu eğitim üzerine kurmuşsak da günün sonunda en acı şekliyle edindiğimiz mutlak özgürlük göstergesi aynıdır: İnsan ruhu dizginlenemez.

İfade özgürlüğü, insanlığın temel ihtiyaçlarından biri olmasına rağmen dilin toplumsal sınırlarıyla karşılaş-tığında sanat devreye girer. Sınırların sosyal yaşam çerçevesinde önemli bir yeri vardır elbet. Okyanus-ta yaşayan, herhangi bir tehlikede sürüyle hareket

eden balıkların aksine, her ne kadar yetkin olsak da trafikte kurallara uymaksızın kazasız ilerlememiz neredeyse imkânsızdır. Öte yandan kurallarla sınırlar ister istemez en temel ihtiyaçlarımızdan biri olan güven hissini pekiştirir. Buna rağmen insan yalnızca coğrafi sınırları aşma hususunda yeni ülkeler, yeni kıtalarla tanışmaz. *Neden, niçin ve nasıl*’ın peşinden gitme dürtüsünün bazı durumlarda Pandora’nın Ku-tusu’nu açtığı gibi bu arzu, çoğu zaman dünyanın devrini değiştirebilir. Nitekim Aristo’ya göre her insan bir dünyadır. Mikrokozmosun makrokozmosa, makrokozmosun mikrokozmosa etkisi hafife alın-mayacak kadar kuvvetlidir. İşte bu yüzden attığımız bazı adımlar *kendimiz için küçük, insanlık için büyük* olabilir. Hatta küçücük bir kanat çırpışı öyle büyük bir fırtınaya dönüşebilir ki yağmur ormanlarındaki bir kelebeğin hareketi Amerika’da bir ağacı devirebilir...

Yunan mitolojisine göre Kalliopele; *güzel ses, des-tan, belagat, felsefe* ve *bilimin* ilham tanrıçasıdır. Yani bu dallarla ilgili manevi desteğe ihtiyaç duyan sanatçılarla bilim insanları, Kalliopele’yle randevu-laşıp üretmek istedikleri eserle ilgili ondan tüyolar aldıktan sonra çıkabilir ancak *oldurma yolculuğu*-na... Bir sanatçının ortaya koyduğu eser öylesine olağan dışıdır ki birçok kişi, sanatçının bu süreci tek başına atlattığını kabul edemez ve onun tam da bu

ilham sayesinde bir sanatsal yapıtı, soyuttan somuta çevirdiğine inanır. Benzer bir durum edebiyatta da söz konusudur. Nitekim uzun bekleyişlerin nihayete erdiğini bildiren *ilk cümle Tanrıdadır*. Sanatın bu dönüştürücü gücünün altında yatan şey yalnızca *ilham* mıdır? İşte bu soru her sanatçının karşılaştığıyla yüzleştirir bizi: Bir ayrıntının derinine inme derdi... Nasıl *tuz ve biber*, *Havva ile Adem*'deki bağlaç bir fazlalıktır, dertsiz bir sanatı da düşünmek olanaksızdır. Zira dert yalnızca bir *dolabı inletmez*, aynı zamanda insandaki bam telini de gerer, gerer ve... yola düşürür.

Bugün izlediğimiz birçok Hollywood filminin ana hatlarını belirleyen *kahramanın yolculuğunda* da anlatıldığı gibi hikâyenin başında kahramanımız bir çağrıya kulak vermek durumunda kalıp konfor alanını terk eder. Yolculuk boyunca karşılaştığı badereler onu büyütür, bilgeleştirir. Günün sonunda eve döndüğünde o artık *bambaşka* biridir. İşte sanatın hangi dalında olursa olsun, bu yolculuğun temelinde yatan bu çağrı da *acı ve deritten* ibarettir. Acının çok boyutluluğu, insana dair *anlam/a arayış*larını da derinleştirir. Sanatçının çok katmanlı acı tasavvurunun bir parçası olduğu duygu dünyasına inmeye çalıştığımızda başkalarının acısı, sanatçının kendi acısı, ince şeyleri görme acısı, ince şeyleri görüp paylaşamama acısıyla karşılaşırız. Bu kadar acıyı bir sanatçı dışın-

da kim layıkıyla taşıyabilir? “Dünya, hassas ruhlar için bir cehennemdir” gerçekten. Ancak yine bu hassas ruhlar sayesinde bizler de kimi zaman izleyici, kimi zaman dinleyici, kimi zaman okur olarak acıya çekim gücünü veren *güzeli* biraz daha belirgin bir şekilde görme, onu farklı açılardan tanıma şansı buluruz.

Bilmediği, kaybolma ihtimalinin hayli yüksek olduğu, belki de (hatta özellikle de) daha önce gidilmemiş yollardan gitmek de yine sanatçıya özgü cesaret göstergesidir. Oysa Deleuze’ye göre “sanatçının bir tercih yapma ihtimali dahi yoktur.” Çünkü kendini sinemaya adayan bir sinemacının, sinema yapmaktan başka bir olasılığı olmadığı gibi ressamın da resim yapmaktan başka seçeneği yoktur. O, yalnızca yapması gerekeni yapar ve sanatın *kendiliğindenliğini* sağlar. Sanat eserinin kendiliğinden olma durumu, özünü bulan ve o özü artık topluma aşıkâr eden sanat eserlerine özgüdür. İşte bu öz sayesinde şiir; ilahiye, ilahi; resme, resim; filme dönüşür. Sanat sanatı böyle besler. Sanatı sanatla topladığımızda sonuç *birdir*. Sanatçı, ortaya koymak istediği eserle eğer onu ortaya koymadan önce bir olabilirse gerçek bir eser vermiş sayılır. Bu yüzden sanat oldurmaktan çok bir *olmak meselesidir* ve sanatın, *sanatçının o sanatla yok olana dek* var olması mümkün değildir. Van

Gogh'un kesik kulağını, Beethoven'ın sağırlaşmasını kim yadırgayabilir?

Deleuze'un değindiği hususu, çıraklıktan ustalığa evrilme sürecinin temelinde bulunan ana madde diye tanımlayabiliriz belki. Her ne kadar bu durum, geleneklerini baş tacı eden ülkelerden biri olan Japonya'da muhtemelen büyük bir doğallıkla karşılanırsa da Osmanlı döneminde yaşayan, bugünlerde nadiren karşılaştığımız hezârfenler, yani polimatlar sayesinde reddedilenebilir. Bir sanat dalında ustalaşmak insanı derinlemesine zenginleştirir. Ancak insan yalnızca bir sanat alanında eser vermeye odaklandığında *olmak meselesini* göz ardı eder ve kendini ihmal ettiği gibi *olmak ihtimallerini* de elinden alır. Oysa birden fazla sanat dalıyla meşgul olmak bu ihtimalleri biraz olsun yükseltir. Bu bakımdan *Avnî* de en az Da Vinci kadar bir polimattır. Hangimiz doğumu itibarıyla *kim olacağını* bilebilir? İnsanın, kendini başkalarıyla kıyaslama çabasında çizdiği sınır, hezârfenlerin var olduğu, özgürlükçü düşüncenin yüceltildiği bir dünyaya aykırıdır.

Birden çok sanat dalıyla ilgilenmek, o alanlarda eser vermek sanatçının ruhunda yankılanan akislerin izini sürme gayretidir. Bu *ruhi iz sürümü* boyunca atılan her adım, bizi *olmak meselesinin* ilk anına biraz daha yaklaştırır. Bir vakit yalnızca tanıklık etmeyip aynı zamanda ilk ahdimizi verdiğimiz, yani o ilk soruyu işittiğimiz yere yöneliriz. Her ne kadar gördüklerimizi, işittiğimizi tam manasıyla hatırlayamasak da bir sanat eserini *görünür kılarken* kulak verdiğimiz, yani sezimlediğimiz şey tam olarak o zamana aittir. İşte yine *bu zaman*, *sanatçıyla yaratıcı* arasındaki ayrımı oluşturur. Zira bugün bir eserin *güzelliğinin kendiliğinden* olması, evrenselliği itibarıyla değerlendirmeyi denediğimizdeki yanılsamamızın tek sebebi, *evrenselliğin* temelindeki *zaman* ile *mekânın mutlak bağımsızlığının* yalnızca yaratıcıya özgüllüğünü göz ardı etmemizden kaynaklanır. Bu durumda *zaman* ile *mekân* sınırını bir anlığına geride bırakabilecek şey, görünür kılınan sanat eseri değildir öyleyse; aksine o eseri gösterme çabası boyunca yaratıcının davetine icabet eden sanatçıdır.

Bahsi geçen davet, *hayret makamına* doğrudan davettir. Zira bizim Yunus'un da dediği gibi bazı gönüller "ha demeden hayran olur." İşte bu yüzden

sanatçının, ilhamla olmasa dahi birtakım eserleri görünür kılma sırasında karşılaşp onadığı şaşkınlığı sayesinde tanrısal bir bağ kurması mümkündür. Sanatçı, bu davet sayesinde sıradan insanlara göre *henüz görünmeyen*, gayb âleminin bir parçası durumundaki eseri insanlığa açabilir. Yine de *bu bir eseri aşikâr etme çabası* hiçbir zaman tümüyle mümkün olmayacaktır. Çünkü yukarıda bahsi geçen davete icabet edenler sürekli sınırlarda gezinir. Bu sınırın bir hâli *sidretü'l-müntehâ* olarak bildirilmiştir. İşte bu makam ve sınır sebebiyle eskiler bir defa daha haklı çıkar: *Had bilmek* şairle Peygamber arasındaki keskin çizgiyi oluşturur. Nitekim bir adım ötesi O'ndan gayrısına yasak olduğu kadar yakıcıdır da. Bu sınırı aşp geri dönemeyenleri meczup diye nitelememiz de yine bu yüzdendir.

Arayışları boyunca hem dünyevi hem de manevi sınırları aşan, yalnızca *söyledikçe var olan* Yunus Emre'nin dizelerindeki hikmeti belki de birçoğumuzun bildiği şu satırlardaki *ilim* kelimesinin yerine *sanatı* yerleştirip belirginleştirdiğimizde görünür kılabiliriz:

*Sanat sanat bilmektir
Sanat kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin*

*Ya nice sanattır.
Sanattan murat ne
Kişi Hakk'ı bilmektir
Çün sanatı bilmezsin
Ha bir kuru emektir.*

dipnotlar

1 Latince: *Çile Yolu, Kederli Yol*. Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce yürütüldüğü yol olduğuna inanılan rotanın adıdır.

Kaf'a Sesini Ver

Münire Eslem Bozkurt

Dünya tarihinin en sesli çağında yaşıyoruz. Daha yüksek nüfus, daha çok acı, daha derin sorunlardan bahsetmiyorum. Her insanın imtihanı kendine olduğu gibi her çağın imtihanı da kendinedir. Fakat hariçten alınan haber artık zamanla mekân mefhumlarına tabi değil. Fizikte ses kaynağı duyulabilmesi için bir alıcıdan önce iletici ortama ihtiyaç duyar. Meselemize konu olan ses kaynağı da, alıcı da insan. Fakat iletici ortam değişti. Eskiden insanlarca ağızdan ağıza iletilen haber bugün farklı mecralarca saliseler içerisinde dünyanın öbür ucuna ulaşabiliyor. Duyulabilirlik mesafe ve ses dalgalarının yayılma süresiyle ilgisini yitirmiş, eskiden mahallemiz kadar olan dünyamız artık kendi sınırlarını dahi aşmış durumda. Düne kadar fiziksel erişimimizle haberdar olduğumuz dünya, bugün internet, sosyal medya ve yeniçağ haber ağlarıyla genişleyerek etrafımızı sarıyor. Düne kadar mahalleli fitratım, bugün bırakın mahallesini kendini dahi duyamaz hâlde. Zira her şey o kadar sesli ki hiçbir şey duyulmuyor. **Tüketim çağının uyuşuk ama hırslı, sağır ama çığırta mahsulleri.**

Amacını yitirmiş bir lastik gibi sünerek uyuşmuş, kendi iç sesimize dahi sağırlaşmışız. Dış sesimiz şöyle dursun, kafa sesimizi bastırabilen bu çağ ve insan(lığ)ın geldiği aşama sebebiyle kelimelerimizin muhafazasıyla yükümlüyüz. Beni yanlış anlamayın; kırılğan olduklarından değil, esnek olduklarından. Tarafımızdan esnetildiklerinden... Onları da sündürerek laçka edemeyiz. Zira toplum kaybolmaya kelimelerinden başlar, insan ise sesinden. İnsan, ses veremediği kadar kaybolur. Ötesi: Kendi öz sesini duymadığı kadar. Demek ki ses vermekle, kendi öz sesini duymak bize tam anlamıyla aşikâr olunmamış bir biçimde ilişkili: “Sesi olmayan ses veremez” eşittir “sessiz olmayan duyamaz.” Sessiz olun ki duyun. Ses, siz olun ki duyun.

Kelimelerimiz kadar sesimizi de itidalli, yerli yerince kullanmayı bıraktık. Aşırılık noksanlık getiriyor. Zarifoğlu’nun etiyle, kemiğiyle nefret ettiği bu çağ noksan olmakla iftihar edebilen derviş dahi çığırta mahsulleriye davet ediyor... Bizler “Yürüyüşünde mütevazı ol, sesini yükseltme! Unutma ki seslerin en çirkini eşeğin anırmasıdır” diyeni nasıl unuttuk?

Ses -ki burada mevzubahis fiziksel sesimizdir- etrafımızdaki iletkenlerce duyulması için verilmesi gereken bir şeydir. Tıpkı güven gibi: Güven duyulmaz, verilir. Yani vermek suretiyle duyurulur. Güvenilir kişi ona güven duyulmasına sebep olan, güven duyurmuş, yani vermiş olan kişidir. “O yapmaz” denir mesela, “öyle dememiştir” yahut “o, bunu ziyadesiyle yapar” denir, güvenilir. Yakınsa sorulur, en yakınsa sorulmaz dahi, bilinir. Kişi güveni karşısındakine duyurur, o da duyar. Güven duyan ona verilen güvenden sorumlu değildir. Verildikten sonra veren tarafınca iyi bakılması gereken tek şeydir belki de kırılabilirlikle meşhur olan güven. Herkes duyurduğu güvenden sorumludur. Tıpkı ses gibi. Verdiğinden sorumlusun. Sana “ses ver” diyen sen ses vermedikçe nasıl alamıyorsa o sesi, verdikten sonra da sen geri alamazsın. Sorumluluğunu taşıyabileceğin sesler çıkmalı iki dudağının arasından. Verdiğin sese ömrünce iyi bakmalısın. Erdem, hayâ ve edep tam olarak burada başlar. Ahlâk burada başlar.

Bir önceki paragrafın başında ileri sürdüğüm savı şöyle anlamayın lütfen: “Ses, duyulması için verilmesi gerekir.” Zira bu hayatın sığ, iki boyutlu ve inceliksiz yüzünün savıdır. Yukarıda kastettiğim yalnızca fiziksel sesimizdir. Bizler, verilmeyen seslerin de duyulabileceği bir hayata, daha ince, daha derin, daha geniş ufuklu bir gerçeğe inanırız. Hakikate inanırız biz: Benim hakikaten duyulmam için ses vermeme hacet yoktur. Benim Hakikat’ten duyulmam için ses vermeme hacet yoktur...

Peki, ses verme yetisini kaybeden güven verebilir mi? Eğer kendi öz sesine sağır değilse, belki. Aksi takdirde pek mümkün olduğunu zannetmiyorum. Babamıza bile güvenmeyişimizin sebebi Süleyman’a dahi kalmayan bu dünyaya göz göre göre feda ettiğimiz sesimiz mi yoksa?

Benim de içimin bir sesi, kendi öz sesim var(dı). Beyinle zihin arasındaki -arttırıyorum: Zihinle kalp arasındaki- o eşsiz ummandan haber getiren bir müş-

tu(ydu) o. Sahi, beyinle zihin / zihinle kalp arasında ne var? Oradakiler nereye gider? Nasıl birbirine bağlanılır, ulaşılır, evrilir... Kafa sesi hangi ağızdan çıkar? Nasıl duyulur? Ben kendimi nasıl duyabilirim? Yahut nasıl duymayabilirim? İkisini de yapamıyorsam, ne yapıyorum? Çağdaş oluyorum. Çağımınla özdeş, çağımınla bir olup sünerek uyuyuyorum, kafa sesime, kendime sağırlaşıp kayboluyorum ve ne hazindir ki bunu göremiyorum.

Ebcet ilminde Arap alfabesinin her harfi bir sayı değerinin, bunun ötesinde ilahi isimleri açıklayan anahtarların karşılığıdır. *Elif, Allah (c.c.)* isminin *Ba, Bari*’ isminin *Cim, Cemil* ve *Cebbar* isimlerinin, ... *Kaf* ise *Kâdir* isminin anahtarıdır. *Kâdir* ismi şerifi *kadr* (kudret) kökünden sıfat olup “her şeye gücü yeten” demektir. Kafa sesimizi bastıran bu *kıyamet emeklisi* dünyada, Kaf’a, O’nun kadrine, kudretine seslenmeyi unutuşumuz... Bizi bu hâle getirmiş olabilir mi? **Kendime vasiyetimdir: Bu çağa kafa sesini verme, Kaf’a ses ver...**

Uzakların Şarkılı Sesi

Aslıhan İnce

iç durmayan bir suyun kefareti taşımakla anlatmalı uzakları...

Ufku en ferah vadisine bağlayarak gözlerini, derin bir “ah” ardına sıralanır o kayıp ülkenin özlemleri. Bir yer var, epeyce uzak biliyorum. Bir yer var, talihin sarmallarını çözebilecek kadar uzak. Pek çok arzusunun hürriyeti, uzakların varlık cumhuriyeti. Yeterince uzaklardan yazıyorum; hangi yakını kurtarır kelimelerim?

İnsanoğlunun âdetidir şu “gitmek telaşı”, suları az da olsa durultacak birkaç kelimenin peşine düşüyorum...

Ne zaman telaşa savaş açsa insan, bir “uzaklar” arzusu kaplar yüreğini. Dinlenmenin mümkün olduğu uzaklar, dingin solukların var olduğu uzaklar, nicedir içimizi kemiren o birkaç meselenin üstünün örtülmediği ve içimizde halledilmesini sağlayabilecek uzaklar. Kısacası belki de en büyük yanılsamasıyla: Bizi kendimizden kurtaracak uzaklar.

**“Bir başka ülkeye,
bir başka denize giderim,” dedin,
bundan daha iyi bir başka şehir bulunur elbet.
Her çabam kaderin**

**olumsuz bir yargısıyla karşı karşıya;
- bir ceset gibi - gömülü kalbim.**

**Aklım daha ne kadar kalacak bu çorak ülkede?
Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam,
kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün,
boşuna bunca yılı tükettiğim bu ülkede.¹**

Böyle söylemişti Kavafis, sancısı bu şiirle dalgalanmıştı. İnsan, daima biraz da kendine rağmen yaşamaya devam eden bir varlıktır. Hayatın cıveleri ve şartlarımızın apaçık bir saldırısı sandığımız birçok olumsuz hissi, alnımıza yazılmış biliriz. Oysaki hayatın adını koyan kendi bakışımızdır. Kimi zaman meselelerimize kendi nazarımızda biçtiğimiz o anlamlar var eder sorunlarımızı. Ve en çok acıtan yerinden dertlerimizin, bir uzağı düşleriz; bazen dertten kaçabilecek kadar uzak, bazense katlanmanın mümkün olduğu kadar gerçek bir uzak isteriz.

İki şey yan yana seçenek diye sunulsa, birini tercih edip de aklı diğerinde kalan ile aynı kişidir uzakların özlemcisi. Hangimiz “acabalarımızdan” vazgeçebiliriz sanki hayatımız boyunca? Öyle bir çeşnisi var ki

yaşamanın, çoğu
zaman binbir emekle
inşa ettiğimiz hayatımızı, uzaklara
değişmenin özlemi ile kıvrırız derinlerde.

Zira yaşadığımız yerin bunalıtısından, ezbere vurulmuş bıkkınlıklardan, gönlümüzün dilinden anlamayan kapı komşumuzdan, gözümüzün içini görmeyen insanlardan, günden güne üzerinden geçerken artık herhangi bir güzergâh hesabı yapmak durumunda kalmayacak kadar alışık olduğumuz sokaklardan sıkılmak hakkımızdır. Böyle hissederiz. Hem özel bir zorunluluğun bunalıtısı değildir bu; alelade bir günde karnımız tok, sırtımız pek iken bile öyle çok bunalabiliriz her şeyden. Burada en cezbedici ses uzaklardan ilişir kulağıma. Uzakların şarkılı sesini usul usul besteleriz ömrümüz boyunca ve kendi bestemizin rüzgârına kapılıp gideriz, hiç değilse düşüncelerimizde.

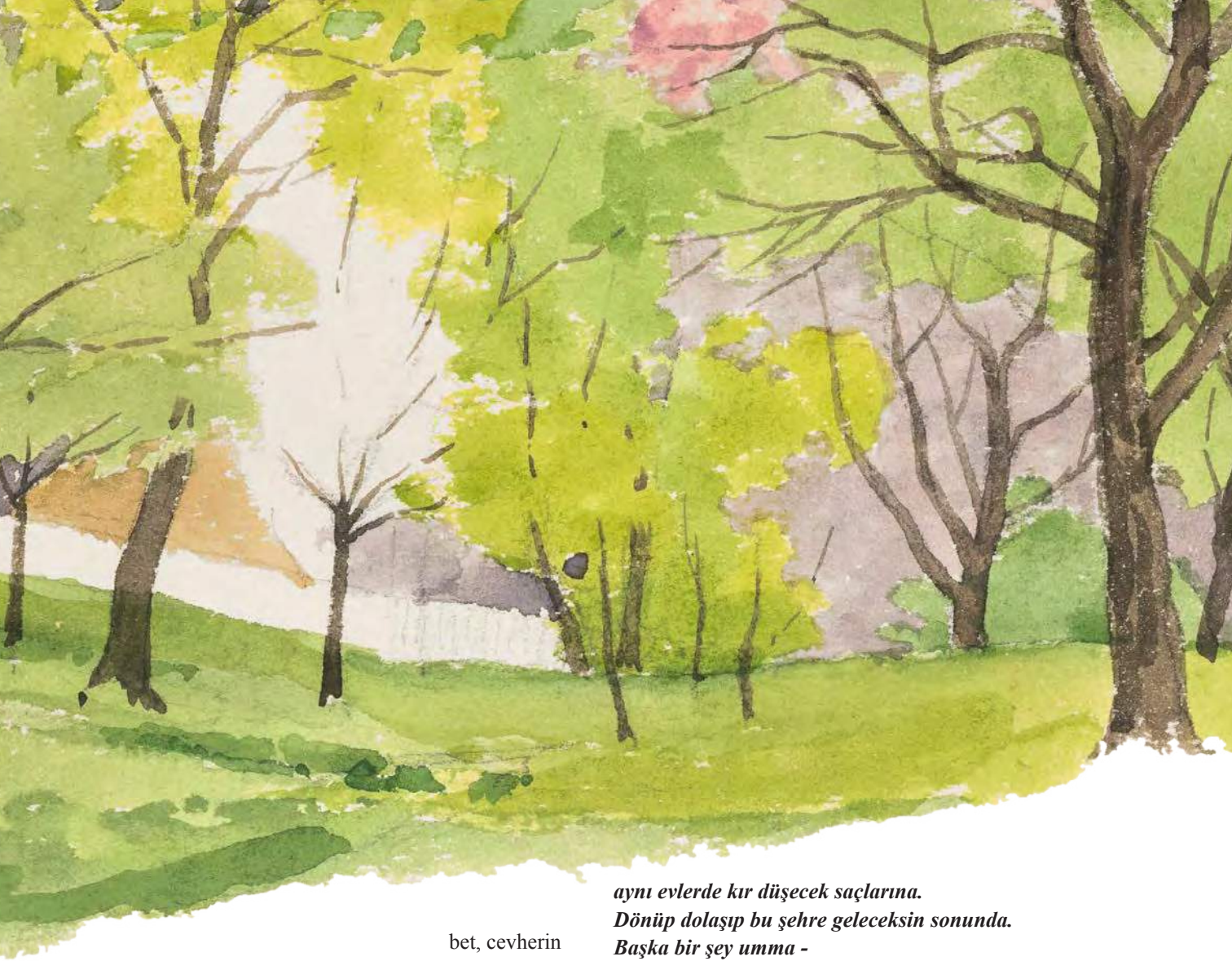
Bir “uzak” var, ben de biliyorum; yeterince hür, kelimelerin gizli manaları orada saklı, birçok cevabı oraya gizlemiş olmalı talihimiz.

Biz uzaklardan neyi istemişiz? Zamanın ezgisini her gün gözlerimizle bestelediğimize yemin edebilirim:

Gözlere

çizilen mekân, uzakların derin bir parçası, sadece umutlu değil, acılar kadar hakiki fakat bir gerçeği teslim edecek kadar uzak bir yer. Bakışlarımızda bir uzak soluyor, her biri sahibi kadar derinlerde gizleniyor. Biz “uzaklardan” ömrümüze ulanacak bir sonsuzluğu istiyoruz. Mümkün müdür yaşamın arzulara tamah etmeden akıp gitmesi? Her gün üzerine bir yenisini eklediğimiz, ihtiyaç dahi olup olmadığına emin olamadığımız istekleri, silip atmak mümkün müdür? Uzakların içimize yerleştirdiği o ferah his, bir imkânımız olmaktan doğan umudun ta kendisi değil midir?

Bir yersiz yurtsuzluk meselesidir içimizde dalgalanan, gurbettir dile gelen. Gurbet dedimse, kapı aralığında daimî hazır bekleyen bavulların gurbetinden değildir bahsim. Kişinin nam salacağı bir gurbet değil. Falanca tarihte falanca duraktan yola çıkarak, terk etmek değildir memleketini. Bahsettiğim o gur-

bet, cevherin
derinlerde kıvrınmasına neden
olan yerin ta kendisi.

Bir yer var, derinlerin de derininde, içine kapandıkça çıkmak gibi kabukların cümlesinin dışına. Bir yer var, gönül ufkuna denk; kişiyi bir vakitte irfan sahibi yapacak kadar uzak. Öyle bir yer ki, yaşamakla hüznün doğrudan kimyasını, adil bir terazide eritecek kadar uzak. Erdemleri koyuyoruz oraya, heybetli sıradağları dikey ediyoruz ardına, en az Erciyes kadar vefalı dağları. Kişinin dünyada cenneti arzulaması adına en yakın tasavvurdur belki de uzaklar.

Uzakların şarkılı sesi daima ötelere bir davet sunuyor. İnsan, yara aldığı kadar uzaklara yeniliyor. Ucunda zamansızlıkçasına bir istek yatıyor ve sonsuzluğun arzusu pek çok vaadini “uzaklar”a yazıyor.

***Yeni bir ülke bulamazsın,
başka bir deniz bulamazsın.
Bu şehir arkandan gelecektir.
Sen gene aynı sokaklarda dolaşacaksın.
Aynı mahallede kocayacaksın;***

***aynı evlerde kır düşecek saçlarına.
Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda.
Başka bir şey umma -
Bineceğin gemi yok, çıkacağın yol yok.
Ömrünü nasıl tükettiysen burada,
bu köşecikte,
öyle tükettin demektir
bütün yeryüzünde de.²***

Ve nihayetinde böyle sonlanıyor Kavafis’in şiiri, gerçeği böyle vuruyor yüzümüze. Mekânlardan düşmanlar yaratmak istemem kendime. İçime sindiği kadarıyla yaşamalıyım nefes aldığım şehirlerde. Eğer bir yer varsa bu dünyada, bizleri berzahın berisinde gurbetinden sakınacak, ancak ve ancak gönül yurdudur derim. Derin ve temiz tutmalı o yurdu ve sığınmalı perdelenmiş gerekleri ardında o gönül yurdunun. Öyle bir yer ki orası, mümkünlerin cümlesi, imkân bulmak adına O’na bir nihayet dilekçesi.

dipnotlar

1 « Şehir » - Konstantinos Kavafis (1863 – 1933, Yunanistan) - Çeviri: Cevat Çapan- *Kavafis’ten Kirk Şiir*, S.22.

2 ‘Şehir’ - Konstantinos Kavafis (1863 – 1933, Yunanistan) - Çeviri: Cevat Çapan- *Kavafis’ten Kirk Şiir*, S.22.

Köklerim Tamamlanmamış Benliğimdir

Nazlı Balcı

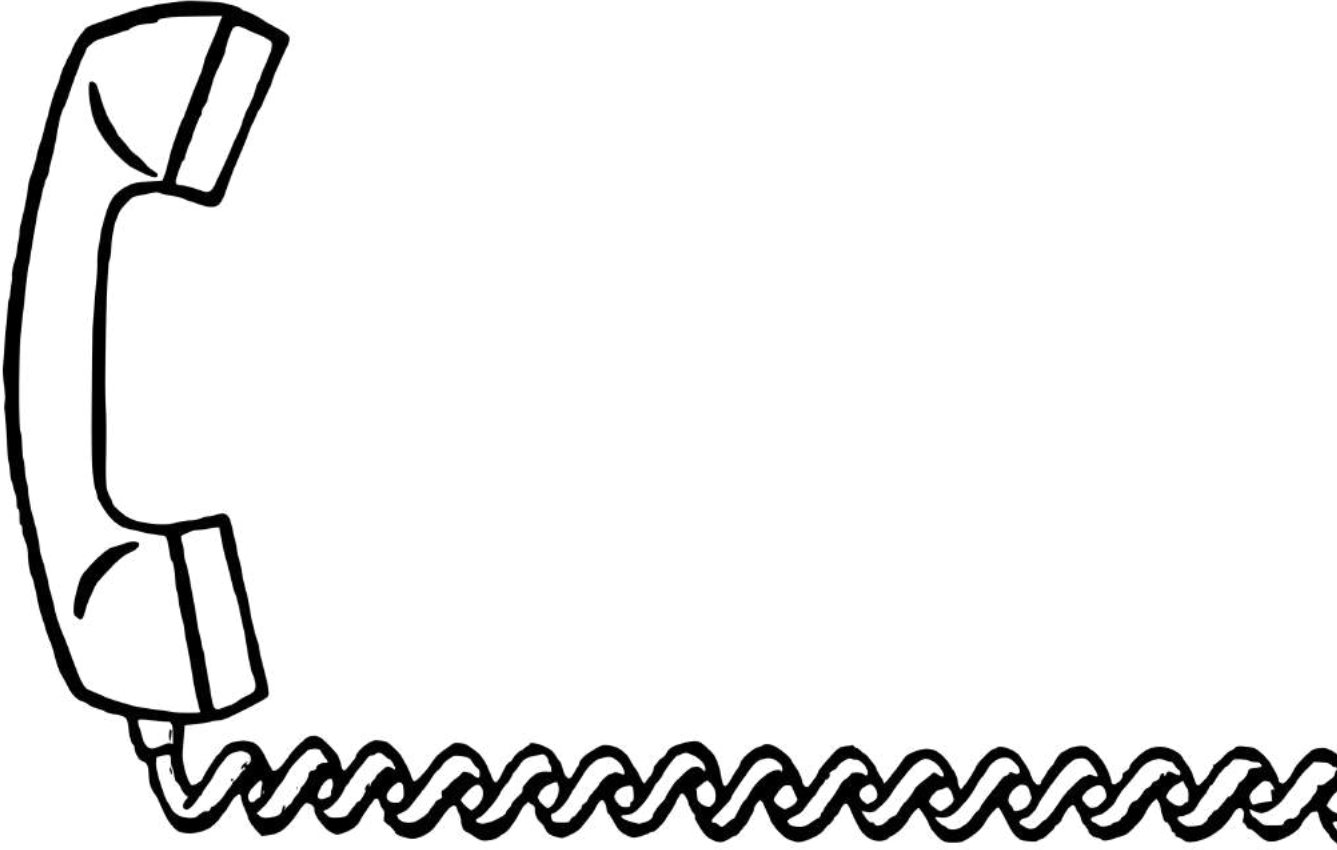
Bana “doğduğun yer mi”, “yaşadığın yer mi” yoksa “kalbinin içinde yaşayan, oraya ait hissettiğin yer mi” şeklinde sorular sorduran memleket olgusuna göre hangisini özlediğimi bilmediğim yerdir. Kendimi bir yere ait hissetmiyorum. Bir taraf memleketim, diğer taraf doğup büyüdüğüm yer. Hayatım boyunca bu ikilem arasında kalacağımın da farkındayım. Belki de çocukken “en çok nereyi seviyorsun, orayı mı burayı mı?” sorularına defalarca maruz kaldığımdan kendimi, bir yere ait hissetmiyorumdur. Ben zaten doğduğumdan beri hep gurbetteymişim gibi. Bir yere ait hissetmiyorum kendimi. Gittiğim yerde mutlu olan insanlardanım belki de ondandır.

Hayat olmadığın yerde olmakla sınıyor esasında seni. Bir kaybolmuşluk, aidiyetten yoksunluk hissi,

ne denir adına bilmiyorum, isminin bile yabancı olduğu... Tuhaf bir tutunamamazlık, gidecek yeri varken gidemeyişin hikâyesi gibi. Dile getirmek zor, kelimeler anlamsız kalıyor. Başka bir dile en çok da ana diline yabancı olduğunu anlatmanın zorluğu tüketiyor bu kez insanı. Nasıl tarif edilir bilmediğin bir duygunun dile gelirken acı çekişi, demem o ki nihayetinde tüm yakarışın bu hayatta, yerini bulamanın serzenişi. İşte o zaman anladım üzerine neden bu kadar çok türkü yazıldığını, gurbet bağlamanın tellerindeydi.

Gurbet nedir bilir misiniz?

Ne düğünde ne bayramda yani ne sevinçte ne de üzüntüde sevdiklerinin yanında olmaktır. En zoru da acı günde yapayalnız kalakalmaktır. Bence gurbetin modern zamanındaki en iyi tanımı, gece geç saatte

memleketten gelen telefonun yüreğinizi ağzınıza getirmesidir, ölüm haberini geç almaktır. Bir saniye içinde anneanne ya da dedenizin vefat ettiğini, sabah ilk uçağın kaçta olduğunu, şimdi çıkarsanız cenazeye ya da hastaneye yetişip yetişemeyeceğinizi düşünürsünüz. Fakat gelen telefonda “yanlışlıkla aradım” sözünü duyduğunuzda dünyalar sizin olur. Her şeyiniz var ama hiçbir şeyin tadı yok gibi düşünün. Gurbetin acısı zamanla azalmaz, her gün biraz daha artar ve sadece alışılmış olursunuz. Düşünsenize hem özleyensinizdir hem özlenen.

Bazen yalnızlığa, sessizliğe teslim olup kabuğunuza çekilip dünyadan yok olmayı istersiniz.

Kemalettin Kamu’nun da dediği gibi “Ben gurbette değilim, gurbet benim içimde.”

NAZLI BALCI

Danimarka – Kopenhag

Kızıl Gökyüzü

Semine Çavuş

Bir yangın düşünün.
Rengi bütün gökyüzünü kaplayan,
Sarı, turuncu ve kırmızının her tonunu barındıran,
Ortasında ise parlayan bir ışık bulunan...

Renkler dalgalı denizin üzerine yansıyor. Gökyüzünün güzelliği ve kıyılara vuran dalga sesleri muhteşem bir ikili hâline gelmişti.

Biraz yürüdükten sonra yumuşacık kumun üstüne oturdum. Ayaklarımı ve ellerimi kumun altına gömdüm. Koskoca bir yangının eteklerine oturmuş, bu sanatın muhteşemliğini izliyordum. Parlıyordu güneş, hafiften yakıyordu alnımı. Etkilenmemek mümkün değildi. Kâinatın güzelliğine bir kez daha şahit oluyordum.

Gözlerim bu muhteşemliği izlerken dalgaların sesi içimi rahatlatıyordu âdeta.

Kimse yoktu etrafta. Kâinat ile baş başa kalmıştım. Herkesten ve her şeyden uzakta.

Bu hissiyatımın kelime karşılığını bulamıyordum. İnsanlar şehrin hareketliliği içinde kaybolmuştu sanki. Şehrin gürültüsü ve yorucu seslerinden eser kalmamıştı zihnimde. Bazı mekânlar bazı insanlara ilaç gibi gelir. Burası da benim için öyleydi. Kimseye anlatmıyordum burayı, anlatırsam büyüsü kaçardı sanki. Bazı şeyler bu manzaranın eşsiz güzelliğini unutturuyordu. Mesela kırgınlıkları, kavgaları... Sanki bulutlara emanet ediyordum yüklerimi. Hayat hızlı akıyordu, su gibi. Günlük işlerle uğraşmakla geçiyordu günler. O kadar çok şey barındırıyordu ki bunlar, yetişemiyorduk hiçbirine. Dertlerimiz gibi, sevinçlerimiz gibi, hüznlerimiz gibi...

Kimisi çabuk iyileşiyordu, kimisinin iyileşmesi zaman alıyordu. Bazen günler, haftalar, bazen de aylar, yıllar geçiyordu...

Bir de beni değiştirenler oluyordu... Her şey farklı geliyordu artık. Ben artık ben değildim, eski ben değildim. Güneş farklı doğuyor, çiçekler farklı kokuyor, yağmur eskisi gibi yağmıyordu. Önceden anlamlandıramadığım gökyüzünü artık izlemeye doyamıyordum çünkü dertlerimi ve sevinçlerimi

paylaşıyordum. Sokakların kokusu farklı geliyordu burnuma, insanlar... İnsanlar mı? Onlar daha da farklı. Kendimle tanışmıştım galiba, neyi aradığımı bulmuştum. Belki de bu yüzden manzarayı kimseye anlatamıyordum.

Gökyüzüyle, kendimle, kâinatla baş başa kaldığım, dünya telaşından az da olsa uzaklaşabildiğim nadir yerlerdendi. Dünyada misafir olan bir yolcu olduğumu ve bir arayışta olduğumu hatırlıyordum. Aklımda deli düşünceler dönüyordu yine. Bir sahibi olmalıydı bu manzaranın. Kimdi bu güzellikleri bize sunan, görmemize vesile olan? Bu yaratılanlar göz kamaştırıcı güzellikteyse, sahibi ne kadar güzeldir değil mi? Bir kez daha şahit oluyordum O'nun sahip olduğu kudrete... Ben bütün bunları düşünürken kayboluyordum güneş yavaş yavaş bulutların ardında. Bize elveda diyordu âdeta.

İnsanoğlu öyle değildi ama. Ölümü hep uzaklarda sanıyordu. Hiç gelmeyecekmiş gibi bizim kapımızı çalmayacakmış gibi yaşamaya devam ediyordu. Bu fânî dünyaya aldanıyordu hep. Unutuyordu kulluğunu ve buraya geliş sebebini.

Asıl unuttuğu şey ise geç de olsa geleceği idi. Kalp kırıyordu mesela, hem de kolaylıkla. Düşünmeden, tartmadan, hakka giriyordu, hesabı sorulmayacakmış gibi...

Güneş mi? Artık veda etmesi gerekiyordu, vakti gelmişti çünkü. Kendinden mahrum bırakıyordu ki bir sonraki gün insanoğlu onun değerini anlasın.

Tıpkı bizim de gideceğimiz gün gibi.

Herkesin, her şeyin gideceği bir gün gelecekti...

Bu dâr-ı dünyadan göç edeceği...

SEMİNE SÂRÂH ÇAVUŞ

Fransa - Strazburg

Caddelerden Sokaklara

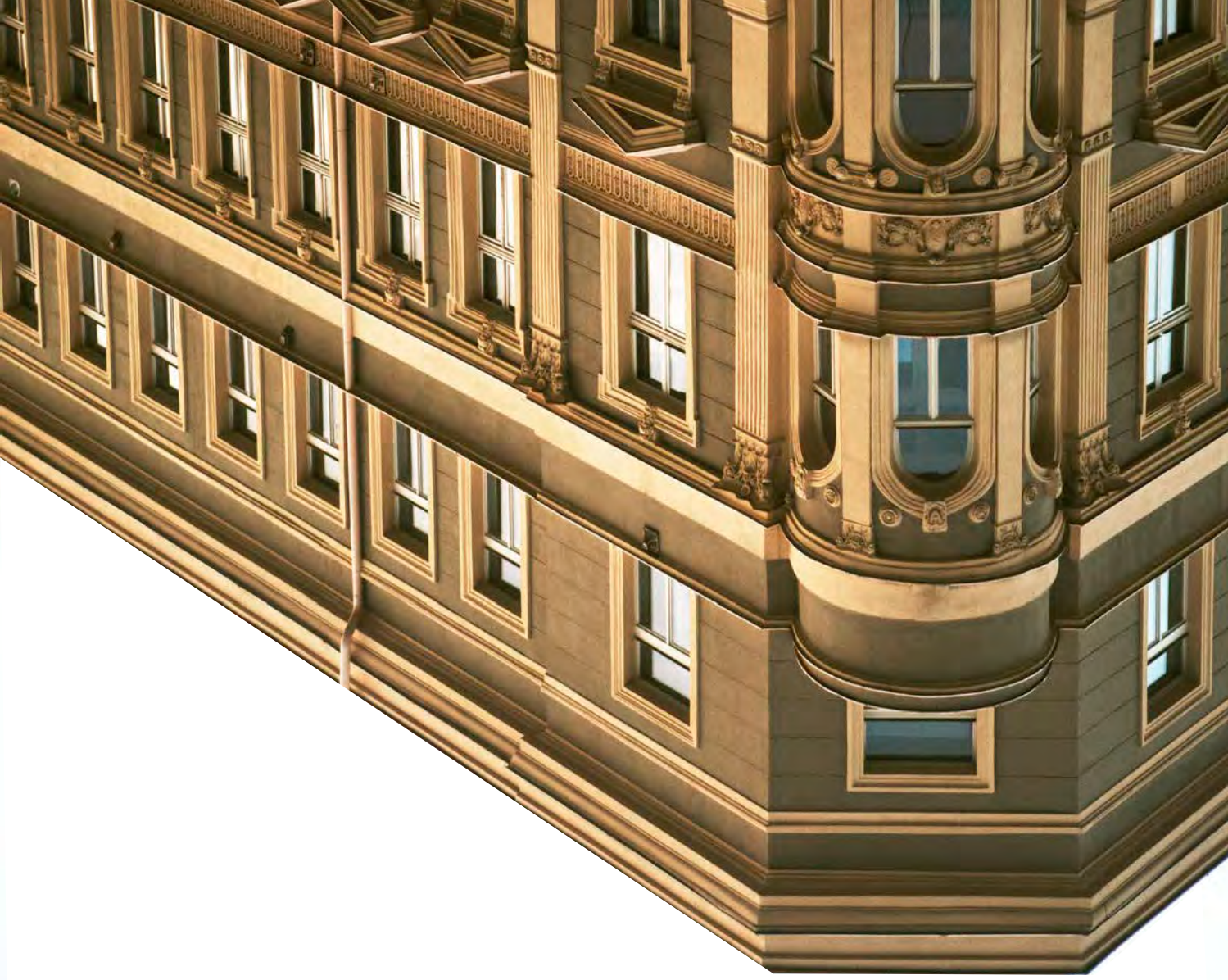
Dilara Nur Karayel

Bu şehir hayat gibi. Daracık sokakları, yaşadığımız imtihanlar; geniş ve ferah caddeleri, yaşadığımız mutlu anlar. Bir dakika! Mutluluk gerçekten orada mı?

Sonunun nereye çıkacağını bilmediğimiz bir sokaktır aslında imtihanlarımız. İlk karşılaştığımızda karanlık, korku veren, çıkışının olmadığını sandığımız bir sokak. Ancak yürüme cesaretini bulduğumuzda çıkmaz sandığımız sokağın, aslında çıkışının olduğunu anlarız. Bütün mesele hareket edebilmekte. Bütün mesele o ilk adımı atabilmekte. Hepimiz, daha önce karşılaşmadığımız bir mesele, sorun karşısında ne yapacağımızı bilemez oluruz ve geri çekilme arzusuna kapılırız. İnsanoğlunun fitratında “merak” duygusu vardır. Aslında onun sayesinde birçok sorun karşısında ilk adımı atabilmişizdir. Unutulmamalıdır ki, ancak karanlık, soğuk ve korku hissettiren im-

tihanlardan geçtikten sonra güneşli, içimizi ısıtan, güven veren, yüzümüze tebessüm eden güneş ve mis gibi kokan çiçekler karşılar bizi. Hakikaten her zorluktan sonra bir kolaylık vardır. Her dar sokaktan sonra geniş bir meydan vardır. Her *Rue des Dentelles*'den sonra, bir *Benjamin-Zix* meydanı vardır.

Strazburg'da büyük, geniş, ferah caddeler olmasına rağmen şehri ziyaret edenler daracık, kasvetli sokaklarda gezmekten hiç sıkılmıyor, tam tersine mutluluk duyuyorlar. Eğri eğri dizilmiş kilit taşları, genişliği bir metreyi bile zar zor bulan, tam bir hapishane havası veren sokakların duvarlarına rağmen mütebessim bir şekilde, attıkları her adımın tadına vara vara, sevdikleriyle kol kola yürüyorlar. Demek ki önemli olan; yaşadığımız imtihanlara, sınavlara rağmen mutlu olabilmek. Onlara rağmen sevdiklerimizle kol kola aydınlığa yürüyebilmek.

Ama aslında, en sonunda, anlarız ki asıl marifet imtihanı nimet görebilmek. İmtihanlar vesilesiyle yani onlarla barışabildiğimizde huzura ereriz: Hayattaki zorluklarla savaştığımızda değil de barıştığımızda, hayattaki çıkmazlar karşısında geri adım attığımızda değil de sorunlarla mücadele ettiğimizde, suçlu aradığımızda değil de çözüme odaklandığımızda huzur buluruz.

Velhasıl, hâlimiz seçimlerimizden ibarettir. Bizler içimizdeki merhamet, şefkat ve anlayış tohumlarını filizlendirmeyi mi seçiyoruz, yoksa sulamadığı için kuruyan çiçeği “kurudu” diye suçlayanlardan mı olmayı tercih ediyoruz?

dipnotlar

1 Bu sokak, Strazburg şehrinde bulunan *Petite France*’un en küçük sokağıdır.

DİLARA NUR KARAYEL

Fransa - Haguenau

Beklemenin Sırrı

Elif Kılıç

Bir insan ömründe kaç kapıdan geçer?
Hayat yolculuğunda, sen hangi kapının
eşiğine çömelip günlerce, haftalarca, belki
de yıllarca açılmasını bekledin?

Günden güne umudunu, hayallerini o kapının ardına
gizledin?

Sadece senin bildiğin, hiç kimseye söyleyemediğin,
hangi sözleri haykırdın içinden?

Beklemek her ne kadar basit bir eylem gibi gözükse
de, o beklemenin ardında nice hazineler saklıdır.
Belki de asıl hakikat, beklerken gösterdiğimiz sabır
neticesinde ortaya çıkar. Bir umudun gerçekleşme-
sini beklemek, başımıza gelen bir olayın sonunda
selamete çıkmayı beklemek ve belki de en zoru, bizi
derinden etkileyen bir yaranın kabuk bağlamasını
beklemek. Öyle her insanın harcı değildir o bekleme-
nin sırrına ermek.

Önemli bir karar alırken bir gece üzerine düşünüp
öyle nihai karara varmamızı tavsiye etmiş atalarımız.
Bazen hızlı bir karara varma isteği bizi yanlış yola
sürükleyebilir. Karar aşamasında duygu ve düşün-
celerimizi tartmak, ideal bir seçim yapmak, kararı
gözden geçirmek sağlıklı bir sonuca ulaşmak için
takip edilmesi gereken önemli bir süreçtir. Beklemek
sadece durup düşünmek değildir, içten bir haykırış
bir yakarıştır. Hissetmektir tüm yüreğinle, gözünden
yaş akmasıdır ve her ne olursa sonucuna katlanabil-
mektir.

Ümit ile başvurduğun bir yolun sonunda, hüznü
ve gözü yaşlı dönmek beklemenin zorluklarından
biridir. Kimse bilmez ama her ne kadar acı verse de
o beklemenin sonunda kazanan insanın kalbi olur.
Hayat çizgimize ve yolumuza, beklentiler karşısında
gösterdiğimiz duruş ve sabır yön verir. Beklenti için-
deyken bunun farkına varmak erdemli bir davranıştır.

Sadece beklemek yerine, kendimizi sorgulamak da bu sürecin önemli bir parçasıdır. Hiç kendine şu soruları sordun mu?

Küçücük ağzıyla Hz. İbrahim için bir damla su taşıyan karıncanın inancı var mıydı o beklemede?

İssız bir çölde yavrusu için su arayan bir annenin teslimiyeti var mıydı kalbinde?

Sabrının neticesinde Mısır'a sultan olan Hz. Yusuf'u andın mı hiç?

Beklemenin sırrı, hangi kapının açılmasını beklediğinden çok, o kapıda nasıl beklediğindir. O kapının anahtarı da, o beklemede gizlidir.

Mevlana der ki: “Her şey vaktini bekler. Ne gül vaktinden önce açar, ne de güneş vaktinden erken doğar. Bekle, senin olan sana gelecektir.”

Tüm bekleyenlere umut olması dileğiyle.

ELİF KILIÇ

Avusturya – Viyana

Yurt Dışında Kendini Bulmak

A y ş e Y a y a

Yurt dışında doğup büyüyen bir genç sık sık farklı sorulara cevap arar. Birbirine benzeyen, cevabı zor sorular her an zihninde belirir ve hiçbir zaman peşini bırakmaz. “Acaba”, “keşke” ve “belki” kelimeleri geleceğe yönelik endişelerinin, geçmişe dair hayıflanmalarının ve her anlarını kaplayan bitmez tükenmez umutlarının tercümanı olur. Kimlik arayışı her an devam eder...

Peki, yurt dışında doğup büyüyen genç bir Türk olmak nasıl bir şey? Bu yazımı, birçok hüznü taraflı da olsa Türk gençleri olarak hepimizin tecrübe ettiği yurt dışında yaşamın güzel yönlerini anlatmak için kaleme aldım.

En başta yurt dışında yaşayan bir Türk genci olmak, beraberinde mutlaka öz farkındalık getirir. Kişi kendi kültürüne ve tarihine küçük yaştan itibaren ilgi duyar. Yaşadığı toplumun dilini, kültürünü ve tarihini öğrenir, er ya da geç kendininkini de merak eder. Neticede farklı olduğunu daha çocukken hissetmiştir.

Yurt dışında doğan bir Türk, çoğu zaman tarihini kendi araştırır, Türkçe yazım kurallarını kendi öğrenir. Zira bunların müfredatta yeri yoktur. Hatta bazen

öğretmenlerin evde Almanca konuşun demelerine al-dırış etmeden Türkçe konuşmaya devam eder, çünkü farkındadır ki dil, varlıktır. Ana diline yabancılaşan kimse kültüründen, maneviyatından ve benliğinden uzaklaşır. Hatta duygularına bile yabancılaşır.

Bir bakıma diasporada savrulup gitmekten endişe duymak ve Türk kimliğinin gelecek nesillerde kaybolacağından korkmak, yurt dışında yaşayan Türkleri birbirlerine bağlar: Birbirine kenetlenmeyi, her ferdi koruyup kollamayı ve destek olmayı getirir. Diasporada Türk olmak; tanımadığın biri de olsa, sırf Türk olduğu için başarısıyla gurur duymaktır. Başarısıyla övünmektir. O kişiyi kendinden bilmektir.

Yurt dışında genç bir Türk olmak, Alman sınıf arkadaşlarından Türkiye’de geçen tatillerini dinlemektir. Ders kitabına basılan Türk bayrağından dolayı havalara uçmaktır, eve gelince o sayfayı ailenize göstermektir. Derslerde ülkelerin tanıtımı yapılacağı zaman mutlaka Türkiye’yi seçmektir.

Aslında Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında doğup büyümenin getirdiği en belirgin özellik, kendi kültürüne bu kadar uzak bir hayat yaşarken bile herkesten

daha çok ilgi duymaktır. Bazen iki farklı kültürü deneyimleyip en güzel olanı seçmektir. Kültürünü ayakta tutmaya çalışmaktır ve kültüründen dolayı insanlardan sıkça iltifat almaktır. İnsanların, misafirperverliğimize, komşuluk ilişkilerimize, gençlerin saygılı, aile bağlarının güçlü olmasına duydukları hayranlığı dinlemektir.

“Misafir işçilerin” torunu olmak, dedelerinin vatani kalplerine gömüp ekmek parası için geldikleri ve dilini bile bilmedikleri bu ülkede zorluklarla ve büyük emeklerle kurdukları varlığa şahit olmaktır. Onların hikâyelerini dinleyip hayret etmektir. En çok da onlarla gurur duymaktır.

Türkiye’yi, vatandaşlarını merak etmektir. Her zaman takip etmektir. Dualarına katmaktır.

Yılda bir kez, ya da uzun yıllar boyunca bir kez belki de hiç gitmediğin o ülkeyi benimsemektir, önemsemektir ve sürekli düşündürmektir...

Aslında yurt dışında doğup büyüyen bir Türk olmak, birçok şeydir. Ama bence en çok kendi hissiyatını

tam olarak ifade edememek, anlaşılamamaktır tıpkı bu yazıda da olduğu gibi.

Ama mutlaka “Almancı”, “yabancı” ve benzer kırıcı kelimelerin çok ötesinde bir şeydir.

Tahta bavulla gelenlerin, onların çocuklarının, torunlarının ve onların soyundan gelen herkesin tahta tabutla Türkiye’ye dönmesidir.

Ama illa dönmektir, er geç dönmektir,

Yurt dışında Türk olmak.

AYŞE YAYA

Almanya - Frankfurt

M a s a b a ş ı
Telve Konuşmaları

Moderatör: Fatma Türk & Zümra Ufuk

Oluşum
Romanı

Katılımcılar

*Fatma Türk, Zümra Ufuk, Merve Fatma Ören,
Elif Neslihan Güney, Ecem Tuba Hızarcı,
Mehmet Akif Çelik, Aslı Gökçe Kaya*

FATMA TÜRK – BÜLBÜLÜ ÖLDÜRMEK VE EBEVEYN ETKİSİ

1. Bir çocuğun gelişiminde ve oluşumunda anne-babasının rolünün ne kadar önemli olduğunu yazmışsınız. Peki, anne-babasından gerekli eğitimi alamayan çocukların kendi oluşumunu tamamlaması sizce mümkün müdür? Ya da kendi hayat yolculuklarına yanlış yoldan başlamak zorunda kalan çocukların, ilerde bir yerde doğru yola geçiş yapmaları sizce ne kadar muhtemeldir?

Anne-babasından gerekli eğitimi alamayan çocukların kendi oluşumunu tamamlaması tabii ki mümkün. Benim dikkat çekmek istediğim nokta; ebeveynleri tarafından doğru yönlendirilmiş,

eğitilmiş çocukların hayata 1-0 önde başlamış olmasıydı. Bilindiği gibi sağlam temeller üzerine inşa edilen her şey daha kalıcı, güvenli ve gelişime açıktır. Ağacın görünen tarafı her ne kadar dalları ve yapraklarıysa da onu besleyip yeşerten yeri, toprağın altındaki güçlü kökleridir. Ağaç, gücünü kökünden alır. Ancak şu da bir gerçektir ki; bazı çocukları hayat kendi çarkında eğitir. Bazen mecburiyet, bazen ebeveyn sorumlusuzluğu veya bilinçsizliği gibi türlü sebeplerden dolayı gerekli desteği ailesinden alamayan çocuk, fitri bir meziyetle kendi kendini yetiştirmeyi başarabilir. Bu konuda ümitvar olmak gerekir çünkü çıkmadık candan ümit kesilmez.

İnsan, öyle bir varlıktır ki; bir anda değişip dönüşebilir. Bugün yanlış yolu seçer, yarın doğru yolu. Bugün gözleriyle gördüğünü, yarın kalbiyle tasdik etmediği noktada kendine yeni yollar arayabilir. Zaten bulanlar da hep arayanlar değil midir? Belki her şey için kesin yargılarda bulunulabilir ama insan hakkında bu söz konusu ola-

maz. İnsan, kavramak üzerine yaratılmış bir varlık olarak düşüncelerini her an yeniden biçimlendirme yetisine sahiptir.

2. Dosya yazınızda Kavcar'ın; "Edebiyat eserleri insana has bazı kıymet ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve devrin gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli roller oynar." sözünü alıntılamışsınız. Sizce edebiyatın insanları eğitime gibi bir sorumluluğu var mıdır? Bu sorumluluk göz önünde bulundurulduğunda yazar, her zaman iyi karakterler mi yazmalıdır?

Edebiyatın, asla insanları eğitime gibi bir sorumluluğu yoktur. Hiçbir sanat dalının böyle bir mesuliyeti olduğunu düşünmüyorum. Ancak edebiyat kelimesinin içinde barındırdığı "edep" sözcüğünden hareketle şuna değinmek isterim ki; edebiyat eserleri; incelikli, ölçülü, nitelikli oldukları takdirde ister istemez kişinin eğitilmesinde önemli roller oynayabilir. Güzel olan tarafıysa bunu hiç didaktik olmadan başarabilmesidir. Bu; edebiyatın böyle bir sorumluluğu olduğu için değil, kişinin ferasetiyle bağlantılı olağan bir sürecin sonucudur. Kendi kendine gelişen doğal bir durumdur. Edebiyat eli sopalı bir öğretmen değildir, aksine ince ve zarif dokunuşları olan bir sanat dalıdır.

Bir yazar, hayata ve insana dair her şeyi konu olarak ele alıp yazabilmelidir. Nasıl ki dünya bir mozaik gibi bütün renkleri içinde barındırıyorsa bir yazar da eserinde her türden karaktere yer verebilir, vermeli- dir. Ütopyalardan çok distopyalar bizleri bir şeylerle daha çabuk yüzleştirebilir. Her ne kadar yazarın açık- tan böyle bir hedefi olmasa da söylemek ve dikkat çekmek istediği bir şeyler mutlaka vardır. Nitekim her eserin ardında tüketilen uzun mesailer boşuna değildir.

ZÜMRA UFUK – MARTIN EDEN'İN YÜKSELEN ÇÖKÜŞÜ

1. Size göre oluşum romanı tarihi içerisinde Martin Eden neden en gerçekçi karakterdir?

İnsan her ne kadar başarılar kazanıp hayatında birçok yol katetse de doğası gereği bulunduğu konumdan ya da elde ettiklerinden kolay kolay tatmin olamaz ve hayatını huzur içinde geçiremez. Her zaman atılacak yeni adımlara ihtiyaç duyar ve bu uğurda kendini heba eder. Bu heba edişlerin karşılığında aldığı ödül veya cezalar ona ya bir sonraki adım için motivasyon olur ya da onun bütün gücünü tüketmesine sebep olur. Ama hiçbir zaman insan, bir sanal oyun karakteri gibi önündeki zorlukları aştıkça, seviye seviye yükselip başarıya yaklaştıkça mutlu mesut bir hayat sürmez. Çünkü insanın karakteri, ruhu ve zihni çevresel faktörlerden derinlemesine etkilenir. Çoğunlukla bu parametreler arasında sıkışıp kalır.

Martin Eden'ın yaşadığı duygusal gidiş gelişler, üzüntüler ve yıkımlar çok doğal ve insanıdır. Bu yüzden de gerçekçidir. Bazı oluşum romanlarındaki karakterler, masala yakın bir anlatımla yazılmıştır. Çünkü hikâyenin sonunda ana karakterler toplumla uzlaşmış; hedefine ulaşmış, mutlu mesut bir şekilde yaşam sürmüştür. Bu yüzden de gerçeklikten uzak bir profil çizerler.

2. Size göre insan toplumla uzlaşmakta neden zorlanır?

İnsan, toplumun en küçük yapı taşı olsa da ondan kopuk başlı başına bir parçadır. Toplum oluşturulan bu parçaların birbirinden farklı özellikleri olduğu ve biraraya geldiklerinde yine bambaşka değişkenler ortaya çıkardıkları göz önünde bulundurulduğunda bireyin toplumla uzlaşmasının pek muhtemel olmadığını görmek zor olmayacaktır. Bununla beraber bir *uzlaşma* yine de ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu beklentinin ısrarcı bir istekten öteye geçmesinin zor olduğunu düşünmekteyim. Çünkü insan kendi içinde zaten bir toplumdur.

1. Dosya yazınızda Dino Buzzati'nin Tatar Çölü adlı eserindeki başkahramanı teğmen Drogo Giovanni'nin oluşumunu ele alıyorsunuz. Sizce Giovanni kendi gelişimini hayatının hangi evresinde yaşamaktadır? Neden?

Giovanni Drogo, kalede kaldığı ilk zamanlarda dışarıdaki hayata ve sevdiklerine bir şekilde bağlı kalır. Bastiani kalesi, beklediği gibi bir hayat sunmaz teğmene. Bu yüzden görev süresini tamamlayıp evine dönme arzusundadır. Zira varoluşunu anlamlı kılacak savaş vuku bulmamaktadır. Fakat evini ziyaret ettiği esnada oradaki hayatın bıraktığı gibi olmadığını ve artık oraya ait olmadığını fark eder. Böylece kaleye geri döner ve hayatının sonuna kadar asker olarak yaşar.

2. Yazınızda, belirsizlikten korktuğu için insanın çevresine sarsılmaz kaleler inşa ettiğinden bahsediyorsunuz, sizce insan bunu yaparak kendi oluşum yolunun önünü de kapatmakta mıdır?

Kendine kaleler inşa etmek yadsınacak bir durum değildir elbette. Her insan güvende olmak ister. Fakat kalenin dışını zaman zaman görmek büyük fayda sağlar. Duvarların ötesinde ne olduğunu bilmek ve buna göre hareket etmek insanın oluşum yolunu açacaktır.

1. Dosya yazınızda oluşum romanlarında hem kahraman hem de okuyucu bir oluşum sürecine dâhil olur demişsiniz, sizce oluşum

romanlarını okuyanlar bu oluşum sürecine nasıl dâhil olur? Oluşum romanları okuyucunun hayatını değiştirebilecek bir güce ve etkiye sahip olabilir mi?

İyi bir oluşum romanı okuyucuyu etkiler ve düşünmeye sevk eder. Okuyucu kahramanın oluşum ve gelişim sürecini yakından takip eder hatta paylaşır diyebiliriz. Kahraman sevindiğinde seviniriz, üzüldüğünde üzülmürüz, hatalarından çıkardığı dersler bize de ders olur. Her süreci yakından takip ederiz. Etkileniriz ve düşünmeye başlarız. Bu düşünme sürecinin ardından hayatını değiştirmek veya değiştirmemek, yeni kararlar almak okuyucuya kalmış bir durumdur. Bir oluşum romanının hedefi okuyucuların hayatını değiştirmek midir o da tartışılabilir. Ama etkilediği kesindir.

2. Yazar Hahn'ın romanında, "eğitim konusu, belki de başkahramanın kadın olmasından dolayı daha ayrıntılı bir şekilde ele alınıyor" cümlesiyle eğitimin, bir kadın karakterin oluşum sürecinde önemli bir yer tuttuğuna değiniyorsunuz, bunun sebebini açıklar mısınız?

Eğitim sadece kadın karakterlerin oluşum süreci için önemli değildir. Aynı zamanda erkek karakterleri örneğin; Hesse'nin "Siddhartha" veya Goethe'nin "Wilhelm" karakteri için de çok büyük önem taşır. Oluşum romanlarındaki en önemli unsurlar aile evinden uzaklaşmak veya ailedeki çatışma ve zıtlıklardır ya da beklentilerin karşılanmamasıdır. Hahn'ın romanında bu çatışma ve oluşum süreci kadın ve eğitim konusu üzerinden anlatılmaya çalışılıyor. Hikâyenin geçtiği dönem ve yerde kadınların yüksek eğitim alması normal değildir. Bu nedenle kahramanın eğitim alması oluşumu için büyük önem taşır. Eğitimin kadın kahramanların oluşumunda daha önemli bir yer tuttuğunu söylemek için diğer kadın kahramanlar üzerine yazılmış oluşum romanlarıyla kıyaslamak gerekir.

1. Kaleme aldığınız yazıda, tersine oluşum roman türünün hayatın gerçeklerini yansıtarak Bildungsroman/oluşum roman türüne yaradım ettiğini vurgulamışsınız. Bu konuyu biraz daha açabilir misiniz? Durumlara ve olaylara olumsuz tarafından yaklaşarak daha çabuk mu yol alırız?

Oluşum romanında karakterin, oluşumun aydınlık yüzünde aldığı yolu sıklıkla görüyoruz ancak tersine oluşum romanı yolun karanlık yüzünü de okurlara sunuyor. Tersine oluşum romanında karakter kimsenin örnek almak istemediği bir insan olabiliyor, Dorian Gray’ın son sayfalarda nasıl bir insan olduğunu gördükten sonra kim ona benzemek ister? Tam da bu yüzden bu türü okura “oluşamamanın” insanı nasıl zehirleyebileceği hakkında fikir veren bir araç olarak düşünebiliriz. Bu, bir ders olarak değil, bir uyarı gibi düşünülebilir. Olumsuz, üzücü bilgiler insanların zihnini daha çok kurcalar, onları daha iyi hatırlarız. Dorian Gray; güzelliğin geçiciliğini topluma gösteren bir portreyken, bazı karakterler hikâyenin başıyla sonunda aynı durumda kalır: Zaman geçer ama oluşmak isteyen insan değişmezse okur bunun sebeplerine daha çok odaklanabilir. Durum ve olaylara olumsuz açıdan bakarak daha hızlı yol alamayız ancak yol ayrımlarında daha dikkatli olabiliriz. Tersine oluşum romanını, oluşum romanında gösterilmeyen hayat anlarına odaklanan, anti-kahramanlara büyüteç tutan bir tür olarak düşünebiliriz.

2. Sizce tersine oluşum romanlarında karakterler toplumla bağ kurmakta neden zorlanırlar?

Tersine oluşum romanında, topluma bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde ayak uydurmayan, toplumla gitgide ayrışan, bazen de içinde bulunduğu toplumu anlamayan karakterler görüyoruz. Karakterin toplumla bağ kurmasına engel olan

şey karakterin kendi oluşumunu diğer insanlardan bağımsız görmesi olabilir: Körelmiş bir bakışla sadece kendi kararlarına ve istediklerine odaklanan karakter ne toplumun beklentilerini ne de toplumun uyarılarını dikkate alır. Dorian Gray, onu uyaran her kişiye kötülük yapar, ayna gibi baktığı portresinde kendisinden başka kimseyi görmez. Roman ilerledikçe karakterin toplumdan ayrılıp sadece kendisini önemseydiğini anlıyoruz. Tersine oluşum romanında Dorian gibi toplumda çok iyi bir yeri olan ama sonradan o yerden uzaklaşan karakterler olduğu kadar topluma hiçbir zaman ayak uyduramayan karakterler de vardır. Aralarında bir kopukluk görebiliriz: Ne toplum onları anlar ne de onlar toplumu. Tersine oluşum romanında toplumla bağ kurulup kurulmaması sorunun kaynağı olmayabilir elbet, daha çok karakterin bağımsız bir şekilde oluşamaması dikkat çekicidir.

MEHMET AKİF ÇELİK – HAYY BİN YAKZAN
VE HAKİKATİ ARAYIŞ

1. Bu sayıda kaleme aldığınız yazıda bizleri 900 yıl geriye götürdünüz. Sizce İbn-i Tufeyl yazmış olduğu Hayy Bin Yakzan adlı eseriyle Bildungsroman türünü Almanlardan çok daha önce keşfetmiş olabilir mi? Nitekim Goethe’nin Wilhelm Meister’in Çıraklık Yılları adlı eseri 1795 yılında okurla buluşmuş. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Aradan bunca zaman geçmiş olmasına rağmen günümüze kadar pek çok dile çevrilen Hayy Bin Yakzan eseri kuşkusuz Batılı düşünürleri etkilemiştir. Bacon, Spinoza gibi düşünürler bunlardan sadece birkaçıdır. Daniel Defoe’un Robinson Crusoe adlı eseri incelendiğinde, Hayy Bin Yakzan’dan esinlenerek yazıldığını anlamamak mümkün değil. Dolayısıyla günümüze daha yakın olduğu için Bildungsroman türünü Goethe’ye atfetmek doğru olmamakla birlikte, İbn-i Tufeyl, İbn-i Sina ve daha nice düşünürlerimizi tarihin tozlu sayfalarına

AYLİN YILMAZ
Almanya - Duisburg

mahkûm etmek Batı karşısında bir aşağılık kompleksinin göstergesidir.

2. Yazınızda hiçlik makamına çokça vurgu yapmışsınız. Ele aldığınız eserde kahramanın oluşumu çoğunlukla tefekkür ve idrak yoluyla gerçekleşiyor. Sizce bu mertebeye herkes içgüdüsel olarak ulaşabilir mi?

Kökeni Farsçaya dayanan hîç/hêç lafzı benlikten sıyrılmayı, yokluğa ulaşmayı ifade eden bir kelimedir. Tasavvufta her şey bu hiçlik mertebesine ulaştıktan sonra başlar. Diğer insanlara karşı bir üstünlük duygusuyla ben demekten vazgeçemeyen kişi maneviyattan uzaklaşarak hüsrana uğramaktadır. Bir örnek verecek olursak, büyük ariflerimizden Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri Bursa kadısı iken Üftâde Hazretlerinin dergâhında çeşitli merhalelerden geçerek yokluğa ulaşmıştır. Nitekim bu velî, kaftanı ile sokaklarda ciğer satıp gurur ve enaniyeti ortadan kaldırarak cihan padişahlarına istikamet veren büyük bir mürşid-i kâmil oldu. Dolayısıyla bütün ariflerin zirvelediği sır, hiçlik ve yokluktur. Öyle ki samimi bir şekilde tövbe eden kişi, işlemiş olduğu kusur her ne olursa olsun, tam bir teslimiyet ve tevekkül üzere yol aldığı zaman bu mertebeye ulaşabilir. Nitekim memleketimizin ilim ve irfan sahibi zatları “Sen çıkınca aradan, kalır seni Yaradan.” buyurmuşlardır.

ASLI GÖKÇE KAYA – BİR OLUŞUM
ROMANI OLARAK FATİH - HARBİYE

1. Sizce, Peyami Safa’nın Fatih Harbiye adlı eserindeki Neriman

karakterini olgunlaştıran en büyük etken nedir?

Bence Neriman karakterini olgunlaştıran etken, amcasının evinde kuzenlerinden dinlediği Olga karakterinin hazin sonudur. Olga, kendisi gibi fakir bir Rus gencini severken günün birinde zengin bir adamın cazibesine kapılır. Evini terk edip adamla yaşamaya başlar. Artık parası vardır ve balolara gidebilmektedir. Fakat kısa süre sonra yeni hayatında samimiyet aramaya başlar ancak aradığı samimiyeti bulamaz. Para, yeni ev ve semt mutluluk getirmemiştir. Sonunda Rus gence dönmeye cesaretlenir ancak genç adam onu kabul etmez. Olga da bunun üzüntüsüyle evine gidip intihar eder. Neriman, dinlediklerinden çok etkilenir ve Fatih’teki evine gider. Babasına artık baloya gitmek istemediğini, Şinasi ile evlenmek istediğini söyler. Neriman, nasihatlerden ziyade karşısına çıkan ibretlik bir örnek olgunlaşmıştır.

2. Kaleme aldığınız dosya yazınız bağlamında iki kültür arasında sıkışmış bireyler, bu durumdan nasıl kurtulabilir?

Fatih Harbiye romanı, Batı medeniyetini değil, Batı medeniyetinin yalnızca görünüşü olarak algılanmasını eleştirir. Neriman’ı, ilk başta babası Faiz Bey uyarır. Neriman’ın küçümsediği Şarklı yazar Sadî’yi, Avrupalıların çok okuduğunu anlatır babası. Ayrıca geleneklerine bağlı olan nişanlısının arkadaşı Ferit, taş evin tahta evden, elektriğin petrolden, makinenin hayvandan ve lavantanın hacı yağından daha iyi olduğunu kabul ederek Neriman’a hak verir ve aslında Batı medeniyetinin iyi yönleri olduğunu anlatır okuyucuya. Bu nokta oldukça önemli. Bence iki kültür arasında sıkışmaya gerek yok. İnsan her kültürden parçalar alabilir ve kendisini geliştirebilir diye düşünüyorum. İki kültürün içimizde kavga etmesi de bizim elimizde, kaynaşıp beraber yaşaması da...

GÖNLÜNDEN GEÇENLERİ YAZ, GÖNDER! SOSYAL MEDYADA PAYLAŞALIM.

Yazı göndermek için: dergitelive@gmail.com

GÖNLÜNDEN GEÇENLERİ YAZ, GÖNDER! SOSYAL MEDYADA PAYLAŞALIM.

Yazı göndermek için: **dergitel@gmail.com**

**YURTDIŞI
TÜRKLER**
VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

Telve

f t i y / telvedergi

f t i y / yurtdisiturkler

Yurtdiőı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

OĞuzlar Mah. Mevlana Bulvarı No: 145 P.K: 06520 Balgat - ANKARA - TÜRKİYE

0(312) 218-40-00 - 0(312) 218-40-49

info@ytb.gov.tr

BİRAZDAN GÜN DOĞACAK

Beton duvarlar arasında bir çiçek açtı
Siz kahramanıyorsunuz çelik dişliler arasında direnen insanlığın
Saçlarınız ızdırap denizinde bir tutam başak
Elleriniz kök salmış ağacıdır zamana
O inanmışlar çağının.

Zaman akar yer direnir gökyüzü kanat gerer
Siz ölümsüz çiçeği taşırsınız göğsünüzde
Karanlığın ormanında iman güneşidir gözünüz
Soluğunuz umutsuz ceylanların gözyaşına sünger.

Gün doğar rüzgâr eser bulut dolanır
Rahmet şarkısı söyler yağmurlar
Alnınız en soylu isyandır demir külçelere
Gürültü susar ses donar sevgi tohumu patlar
Sessiz bir bombadır konuşur derinlerde.

Ey bizim sabır yüklü toprağımızın kutsal ağacı
Sen bize hayatsın umutsun mezarlar kadar derin
Bizi tutan bir şey varsa dirilten o sensin
Üzerinde uyuduğumuz yavru kuşların tüy renkli sıcaklığı.
Ey damarlarımızda donan buz yüklü heykeller beldesinden
Yıkıntılar sonrası sarındığım şefkat anası
Ey dağları yerinden oynatan ses ey mermeri toz eden rüzgâr
Ey âlemi donatan ışık toprağa can veren el.

Gün olur toprak uyanır ağaç uyanır uyanır böcekler
Sarı bozkır titrer çıplak ağaçlar yeşerir gök yıkanır kirli
dumanlardan
Su coşar deniz kabarır canlanır ölü şehirler
Yemyeşil bir rüzgâr eser yıldızlar arasından.

Şimdi siz taşıyorsunuz müjdenin kurşun yükünü
Çatlayacak yalanın çelik kabuğu
Sizin bahçenizde büyüyecek imanın güneş yüzü çocuğu.

ERDEM BAYAZIT